

Nr 302.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag m. m.; given Stockholms slott den 24 maj 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gunnar Myrdal.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 maj 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, SKÖLD, QUENSEL, GJÖRES, ERLANDER, DANIELSON, VOUGT, MYRDAL, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Chefen för handelsdepartementet, statsrådet Myrdal, anför efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter.

Vid 1939 års urtima riksdag (prop. nr 70; r.skr. nr 98) anvisades ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor till aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag, vars ändamål skulle i första hand vara tillverkning av tackjärn. I propositionen förutsattes, att blästermasugnar därvid skulle komma till användning. I riksdagens skrivelse antydde emellertid möjligheten att i stället för dylika ugnar använda elektriska ugnar, eventuellt i kombination med ett järnsvampverk. Riksdagen ansåg, att frågan om de lämpligaste produktionsmetoderna borde prövas av den blivande ledningen för bolaget.

Sedan styrelse tillsatts för bolaget, inkom densamma till Kungl. Maj:t med detaljerade anläggningsplaner och kostnadsberäkningar samt anhållan om ytterligare medelsanvisning. 1941 års riksdag beviljade också (r. skr. nr 521) med anledning av proposition i ämnet (nr 322) ett nytt reservationsanslag å 7 000 000 kronor för ytterligare aktieteckning i bolaget samt beslöt, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för ett förlagslån åt bolaget i riksbanken till ett belopp av 3 000 000 kronor. Enligt den därvid godkända planen skulle anläggningarna bestå av — förutom hjälp- och allmänna anläggningar — tackjärnverk, innefattande två elektriska tackjärnsugnar med en sammanlagd produktionskapacitet av cirka 60 000 ton tackjärn per år, sinterverk, thomasverk samt elektrostålverk.

I skrivelse den 18 januari 1944 anmälde sedermera bolagets styrelse, att det till bolagets förfogande tidigare ställda kapitalet på grund av uppkommen prisfördyring och andra oförutsedda förhållanden icke givit möjlighet till utbyggnad av samtliga de i den godkända planen ingående anläggningarna. Vid tidpunkten för bolagets ifrågavarande skrivelse hade endast de två elttackjärnsugnarna kunnat färdigställas. Av de övriga anläggningarna voro sinterverket och elektrostålverket under byggnad, medan däremot arbetena med thomasverket icke påbörjats. Styrelsen hemställde i skrivelsen om anvisande av ytterligare 6 000 000 kronor, varav 1 500 000 kronor skulle användas för färdigställande av främst sinterverket och elektrostålverket och 4 500 000 kronor för uppförande av thomasverket. Därjämte hemställde styrelsen i skrivelse den 8 maj 1944 — under erinran om 1939 års urtima riksdags uttalande rörande en eventuell kombination av järnverket med ett järnsvampverk — att 1 500 000 kronor måtte ställas till bolagets förfogande för uppförande av en förreduktionsanläggning för utnyttjande av den från elttackjärnsugnarna avgående gasen.

I anledning av bolagets förenämnda båda framställningar, vilka anmälles för Kungl. Maj:t den 19 maj 1944, tillstyrkte dåvarande chefen för handelsdepartementet, att medel till det av styrelsen angivna beloppet, 1 500 000 kronor, i form av lån till bolaget äskades av riksdagen för uppförande av en förreduktionsanläggning samt att likaledes 1 500 000 kronor anvisades såsom aktiekapital åt bolaget för täckning av kostnaderna för färdigställande av bl. a. sinterverket och elektrostålverket. Däremot ansåg departementschefen — i likhet med statens industrikommission i yttrande över bolagets förenämnda framställning den 18 januari 1944 — att uppförandet av thomasverket tills vidare borde uppskjutas.

Kungl. Maj:t avlät till riksdagen förslag om medelsanvisning i enlighet med vad departementschefen sålunda förordat (prop. nr 283). Förslaget bifölls av riksdagen (r. skr. 406).

Genom beslut den 26 maj 1944 uppdrog Kungl. Maj:t därefter åt statens industrikommission att i samråd med styrelsen för bolaget verkställa utredning av frågan om uppförande av ytterligare en tackjärnsugn vid järnverket samt inkomma med ett av kostnadsberäkningar åtföljt förslag härutinnan, varjämte industrikommissionen anbefalldes att i samband med fullgörande

av berörda uppdrag avgiva förnyat yttrande beträffande frågan om uppförande vid järnverket av ett thomasverk. I skrivelse den 26 oktober 1944 framlade kommissionen resultatet av sin utredning i förenämnda båda ämnen, varvid kommissionen i dåvarande läge ansåg sig böra avstyrka anvisande av medel för uppförande av såväl en tredje tackjärnsugn som ett thomasverk vid järnverket. Sedan kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering och norrlandskommittén avgivit infordrade utlåtanden över industrikommissionens utredning föreslog emellertid Kungl. Maj:t i proposition (nr 305) 1944 års riksdag att till ytterligare aktieteckning i bolaget anvisa ett investeringsanslag av 8 000 000 kronor. Propositionen bifölls av riksdagen (r. skr. 503). Med de medel, vilka genom aktieteckningen ställdes till bolagsstyrelsens förfogande, erhöll styrelsen möjlighet att uppföra en tredje eltackjärnsugn med en kapacitet av 30 000 ton och det förut planerade thomasverket. Järnverkets kapacitet skulle således genom den tredje eltackjärnsugnen höjas från 60 000 till 90 000 ton per år.

I detta sammanhang torde jag även få erinra om att Kungl. Maj:t enligt beslut den 7 december 1945 förklarar hinder icke möta för styrelsen för bolaget att av tillgängliga medel använda högst 420 000 kronor för vissa nyanläggningar och nyanskaffningar, avsedda att möjliggöra användning av 25-tons i stället för 20-tons konvertrar i thomasverket.

Det må här nämnas, att av de av statsmakterna beslutade anläggningarna vid järnverket numera jämväl sinterverket och elektrostålverket äro färdigställda och tagna i bruk. Förreduktionsanläggningen beräknas kunna stå färdig i juni 1946 och den tredje eltackjärnsugnen under senare hälften av samma år. Arbetena med thomasverket ha påbörjats.

I anledning av väckta motioner anhöll riksdagen i skrivelse den 26 maj 1945, nr 291, hos Kungl. Maj:t bland annat om en allsidig utredning rörande möjligheterna att, med utnyttjande av malmer, vattenkraft och andra naturtillgångar, upprätta en utvidgad metallurgisk industri i Norrbotten. Med stöd av Kungl. Maj:ts den 25 januari 1946 i anledning härav givna bemyndigande uppdrog jag åt styrelsen för bolaget¹ att i enlighet med närmare angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående en effektivisering av driften vid bolaget, angående en finansiell omkonstruktion av bolaget samt angående huruvida, i vilken grad och på vad sätt en fortsatt utbyggnad av verket, utöver den redan pågående, skulle äga rum. För att såsom experter biträda styrelsen vid ifrågavarande utredning tillkallade jag jämlikt bemyndigandet professorn Karin Kock och docenten Ingvar Svennilson.

I en av fem bilagor åtföljd skrivelse den 17 april 1946 har nu *styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag* framlagt utredning med förslag till järnverkets vidare utbyggnad och bolagets finansiella rekonstruktion.

¹ Bolagets styrelse utgöres av direktören Sverre Sohlman, ordf., disponenten Gerard De Geer, ledamoten av riksdagens andra kammare chefredaktören Oscar W. Lövgren, bruksägaren Rutger von Seth, sekreteraren Gustav Vahlberg, förbundsordföranden Oscar Westerlund och direktören Bertil Åström.

Över styrelsens förslag ha, efter remiss, yttranden avgivits av *statens arbetsmarknadskommission, statskontoret, kommerskollegium*, efter hörande av *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare, statens industrikommission, fullmäktige i riksbanken, fullmäktige i riksgäldskontoret, länsstyrelsen i Norrbottens län*, efter hörande av *landstingets förvaltningsutskott, jernkontoret, Sveriges industriförbund, landsorganisationen i Sverige och norrlandskommittén*.

Departementschefen uppläser härefter styrelsens skrivelse med bilagor och de däröver avgivna yttrandena samt hemställer att nämnda handlingar måtte såsom bihang¹ (Bihang I och II) få fogas till statsrådsprotokollet. Departementschefen anför vidare.

Såsom framgår av bolagets skrivelse föreslår styrelsen beträffande frågan om järnverkets vidare utbyggnad, att järnverket utvidgas i en första etapp till en kapacitet av 300 000 ton tackjärn per år och i en andra etapp till en slutlig kapacitet av 500 000 ton. Den första etappen skulle enligt styrelsens förslag omfatta uppförandet av en koksblästermasugn med en årsproduktion av 200 000 ton samt komplettering av sinterverket, thomasverket, elektrostålverket samt de allmänna anläggningarna och hjälpanläggningarna. Styrelsen föreslår vidare, att i den första etappen skulle ingå byggandet av ett götvalsverk och ett grovvalsverk. Kostnaderna för realiserandet av den första etappens utbyggnadsprogram har beräknats till cirka 95 000 000 kronor. För bestridande av dessa kostnader hemställer styrelsen, att ett belopp av 25 500 000 kronor anvisas för nyteckning av aktier i bolaget samt att bolaget medgives rätt att hos Sveriges riksbank upptaga lån intill 70 000 000 kronor. I anslutning härtill föreslår styrelsen, att bolagets förlagskapital ökas med 3 000 000 kronor med rätt för bolaget att för bestridande av löpande utgifter upptaga ytterligare kredit i checkräkning mot avlämnande av säkerhet. — Styrelsen framhåller vidare, att kostnaderna för en fullständig utbyggnad av järnverket till totalkapaciteten, 500 000 ton, kunde preliminärt beräknas till 135 000 000 kronor.

Vad angår spørsmålet om rekonstruktionen av bolagets ekonomiska ställning, föreslår styrelsen, att bolagets nuvarande aktiekapital, 26 500 000 kronor, nedsättes med 12 000 000 kronor samt att detta belopp över reservfonden användes *dels* för nedskrivning av anläggningarna med 8 519 000 kronor *dels ock* för utjämning av balanserad förlust å 553 207 kronor 22 öre. Bolagets aktiekapital skulle härefter utgöra 14 500 000 kronor, varjämte å reservfonden skulle kvarstå i runt tal 2 928 000 kronor, motsvarande omkring 20 procent av det nedskrivna aktiekapitalet.

I det anförande till statsrådsprotokollet, vari jag hemställde om bemyndigande för bolagets styrelse att verkställa nu föreliggande utredning, framhöll jag, att handelsjärn torde komma att intaga en större plats än tidigare i vår järntillverkning. Detta antagande har bestyrkts av utredningen. Av den till styrelsens skrivelse fogade bilaga 1 framgår sålunda, att det inhemska

¹ Bilaga 4 till Bihang I här utesluten.

behovet av sådant järn redan nu uppgår till 1 205 000 ton per år, vilket i jämförelse med behovet åren närmast före kriget innebär en ökning med 20 procent. Under förutsättning av att en jämn och hög sysselsättning inom det svenska näringslivet kan bibehållas även i fortsättningen uppskattas det inhemska järnbehovet omkring år 1950 till 1 470 000 ton eller 21 procent högre än 1945. Detta skulle innebära en ökning av behovet med 4 procent per år, medan den faktiska stegringstakten under perioden 1929—1939 utgjorde 5,5 procent per år. Redan beslutade utvidgningar av produktionskapaciteten vid mellansvenska verk beräknas vidare i bilagan möjliggöra en ökning av produktionen av handelsjärn med 300 000 ton. Härigenom skulle den totala produktionen vid nu befintliga verk år 1950 uppgå till 1 200 000 ton. Exporten uppskattas till samma storlek som före kriget eller till 200 000 ton. Med utgångspunkt från dessa siffror beräknar styrelsen ett underskott i försörjningen år 1950 på cirka 500 000 ton, huvudsakligen handelsjärn. Detta underskott måste täckas genom import eller ytterligare ökning av den inhemska produktionen. Till jämförelse kan nämnas, att enligt en av disponent Hj. Åselius gjord uppskattning, publicerad år 1945 i jernkontorets annaler, järnkonsumtionen skulle omkring år 1950 uppgå till cirka 1 700 000 ton. Bolagets styrelse drager den slutsatsen ur sin utredning, att år 1950 möjlighet skulle finnas för en ökning av den inhemska produktionen av handelsjärn med åtminstone 300 000 ton, försåvitt denna produktion kan göras konkurrenskraftig.

Jernkontoret har i sitt yttrande framhållit, att enligt en av jernkontoret verkställd undersökning, vars resultat framkommit under remisstiden, kapaciteten år 1950 vid nu befintliga verk skulle genom redan beslutade utvidgningar vid de mellansvenska järnverken kunna uppskattas till 1 320 000 ton och icke, såsom i den av bolagets styrelse föranstaltade utredningen, till 1 200 000 ton. Sistnämnda siffra är emellertid grundad på så noggranna och tillförlitliga undersökningar, att någon nämnvärd felberäkning torde vara utesluten. Den av jernkontoret konstaterade skillnaden, 120 000 ton, torde därför helt eller delvis avse sådana produkter, som ej falla inom Norrbottens järnverks planerade produktionsprogram. Med hänsyn härtill synes jernkontorets påpekande sakna betydelse i förevarande sammanhang. Jernkontoret har även framhållit att den inhemska marknaden i fråga om vissa produkter är så liten, att en lönande produktion icke är möjlig inom landet, varför en import av dessa produkter blir nödvändig även i fortsättningen. Emellertid har i styrelsens utredning detta faktum icke förbisetts, utan styrelsen har räknat med ett utrymme för en import av ungefärligen samma storleksordning som den jernkontoret anser sig kunna förvänta.

Självfallet måste beräkningar av det framtida järnbehovet i stor utsträckning bygga på mer eller mindre osäkra antaganden om den fortsatta utvecklingen. Den av styrelsen förebragta utredningen synes emellertid icke grunda sig på alltför optimistiska antaganden. Sälunda har hänsyn tagits till den hämmande inverkan på expansionen inom näringslivet och därmed på efterfrågan på järn och stål, som den nu rådande knappa tillgången på arbets-

kraft giver anledning att befara. Det i styrelsens utredning gjorda antagandet, att järnexporten skall komma att stanna vid förkrigsnivån, visar likaledes försiktighet vid bedömningen av de framtida behoven. Jag räknar emellertid liksom styrelsen med att viss ytterligare export av handelsjärn skall kunna bliva möjlig.

Av vad jag här anfört torde med all tydlighet framgå, att behovet av järn i landet år 1950 kan giva utrymme för ett järnverk av den storleksordning, som styrelsen föreslagit.

I detta sammanhang bör framhållas, att vid en planläggning av järnverket på längre sikt hänsyn bör tagas icke blott till det beräknade behovet av järn år 1950 utan även till utvecklingen efter denna tidpunkt. Vid en fortsatt stegring av järnbehovet med 4 procent per år — mot 5,5 procent under perioden 1929—1939 — skulle sålunda det årliga behovet redan år 1955 komma att uppgå till nära 1 800 000 ton eller till 300 000 ton mera än vad som beräknats för år 1950. Därest beslut fattas om utbyggnad av Norrbottens järnverk, skulle det enligt min mening vara dålig industripolitik att fastlåsa kapaciteten för verket efter det momentana behovet vid den tidpunkt, då verket står färdigt. Risk skulle i så fall uppstå att en erforderlig expansion av produktionen ej kunde möjliggöras utan ytterligare investeringar ganska snart efter den nu föreslagna utbyggnadens genomförande, vilket ur ekonomisk och teknisk synpunkt icke vore rationellt. Även driftsekonomiska synpunkter tala för att verkets kapacitet ej sättes för låg. Vidare torde det med hänsyn till försvarsberedskapen vara önskvärt att öka den inhemska produktionens kapacitet.

Beträffande den framtida produktionsutvecklingen må ytterligare några synpunkter framhållas. Jag vill därvid understryka vad i den av styrelsen förebragta utredningen säges rörande konjunkturernas inverkan på järn- och stålproduktionen. Sålunda uttalas, att under 1930-talets svåra depression produktionen inom landet aldrig understeg 80 procent av produktionen under högkonjunkturåret 1929, trots att importpriserna nedgingo mycket kraftigt. Det må även påpekas, att i vårt land enighet råder om, att staten på ett helt annat sätt än tidigare genom olika medel — exempelvis utvidgning av offentliga arbeten under lågkonjunkturer, stabilisering av bostadsproduktionen på en hög nivå, dock med viss ytterligare ökning av densamma under depressionstider — skall sörja för full sysselsättning. Det finnes därför, såsom styrelsen också framhåller, anledning räkna med en betydligt mer stabil inhemsk efterfrågan på järn än tidigare.

Jag får vidare erinra om planeringskommissionens uttalande i dess utlåtande över industrikommissionens utredning rörande uppförande av ett thomasverk och en tredje el tackjärnsugn vid Norrbottens järnverk. Angående av-sättningsmöjligheterna för en ökad produktion av järn och stål anförde kommissionen att i den sysselsättningspolitik, som kommissionen i sina utlåtanden och betänkanden förordat, som en huvudbeståndsdel inginge att det allmänna skulle vidtaga åtgärder, vilka upprätthölle privat och offentlig investering samt stabiliserade bostadsproduktionen på en hög och jämn nivå. Följdes dessa riktlinjer och vunne den tillämpade politiken framgång kunde man en-

ligt kommissionen räkna med en avsättning av järn och stål under lågkonjunkturer, som, om den icke fullt uppginge till högkonjunkturförbrukningen, dock icke torde komma att ligga så mycket under densamma som man av erfarenhet från tidigare depressionsperioder skulle kunna förvänta. Vidare torde det enligt kommissionen knappast vara brukligt att man dimensionerade en industris kapacitet för en lågkonjunkturs ogynnsamma avsättningsförhållanden, lika litet som man gjorde upp sina kalkyler på basis av högkonjunkturers priser och avsättning. Därtill komme att den ekonomiska politiken borde inriktas på en fortsatt stegring av nationalinkomsten och därmed även på investeringsverksamheten, vilket innebure en stigande linje för efterfrågan på järn och stål.

I mitt yttrande till statsrådsprotokollet angående uppdraget åt styrelsen att verkställa föreliggande utredning anförde jag beträffande anläggandet av ett järnverk för ökad handelsjärntillverkning vissa skäl, som talade för att en sådan tillverkning till väsentlig del borde förläggas till Norrbotten. Bland annat framhöll jag fördelen av närheten till malmen och möjligheterna att hämta hem koks med malmångare till billiga returfrakter samt den goda tillgången på billig elkraft. Jag framhöll därjämte, att Norrbotten vore ett gränslän med föga differentierat näringsliv och med knapphet på mera värdefulla sysselsättningsmöjligheter samt att en på malmerna grundad förädlingsindustri därför erfordrades för att skapa en bredare bas för befolkningens försörjning. Styrelsens förslag innebär, att den utökade tillverkningen skall förläggas till bolagets järnverk i Luleå. Styrelsen har därvid särskilt understrukit vissa av de av mig angivna skälen, nämligen närheten till gruvfält och elkraftkällor samt möjligheten av en rationell och billig koks- och råvarutillförsel. Ett synnerligen viktigt skäl för att ett nytt handelsjärnverk förlägges till Luleå är, såsom styrelsen vidare framhållit, att produktion av halvfabrikat redan försiggår därstädes. Det skulle ur driftsekonomisk synpunkt vara uteslutet att uppdelat utbyggnaden så, att den fortsatta förädlingen skedde på annan plats. Bland annat böra beaktas de bränsleekonomiska fördelar, som stå att vinna genom att göten utan omvärmning kunna tillföras valsverket för vidare bearbetning. De synpunkter, som i övrigt framförts av ett flertal remissinstanser beträffande betydelsen av att det nya handelsjärnverket förlägges till Norrbotten synas mig tungt vägande. Nu angivna synpunkter synas giva vid handen att den rätta utvägen att förverkliga styrelsens program för en utvidgning av järnproduktionen är att utbygga bolagets anläggningar i Luleå.

Beträffande utbyggnaden av verket har styrelsen inskränkt sig till utformandet av en första utbyggnadsetapp. Styrelsen har sålunda föreslagit, att beslut om byggande av ett götvalsverk, tillräckligt för järnverkets totala kapacitet vid full utbyggnad, omedelbart fattas, och att arbetet med byggandet snarast igångsättes. Därjämte innefattar styrelsens program en första utbyggnad av tackjärnbasen med en koksmasugn på 200 000 ton och en motsvarande utbyggnad av övriga metallurgiska anläggningar, ett grovvalsverk samt transportanläggningar. Den totala anläggningskostnaden för denna

första etapp i verkets utbyggnad beräknas, såsom jag tidigare nämnt, till omkring 95 000 000 kronor. Om programmet för denna första etapp betraktas isolerat från utbyggnadsplanen i dess helhet, skulle den kritik, som från jernkontorets sida framförts beträffande bristen på balans mellan den metallurgiska delen samt valsverksanläggningen vara berättigad. Styrelsen räknar emellertid med att kunna avsluta redan påbörjade utredningar rörande verkets komplettering med — såsom en andra utbyggnadsetapp — ytterligare masugnar samt med fin- och mediumvalsverk i så god tid, att dessa anläggningar, som kräva kortare tid för sitt utförande än götvalsverket, kunna stå färdiga att tagas i bruk ungefär vid samma tidpunkt som det senare. Härigenom skulle önskad balans erhållas mellan verkets olika driftsavdelningar. Detaljerade kostnadsberäkningar för den andra utbyggnadsetappen ha ännu icke kunnat framläggas, men styrelsen uppskattar medelsbehovet till cirka 40 000 000 kronor.

De mest omfattande arbetena i det föreslagna byggnadsprogrammets första etapp bestå i uppförandet av masugnsanläggningen samt göt- och grovvalsverken. Kostnaderna härför ha beräknats till 50 000 000 kronor. Styrelsen har såsom nyss nämnts föreslagit byggande av en koksmasugn med en kapacitet av 200 000 ton om året. Att en dylik ugn valts i stället för flera eltackjärnsugnar har motiverats av tekniska och ekonomiska skäl. Flertalet remissinstanser har också accepterat detta val. Kommerskollegium har dock i sitt yttrande ur beredskapssynpunkt ställt sig tvekande till förslaget att bygga en ugn av denna storlek i stället för flera mindre ugnar, enär i en koksmasugn av nu planerad beskaffenhet träkol icke torde kunna ersätta koks. Även industrikommissionen understryker denna synpunkt. Jag finner skäl tala för en ytterligare undersökning på denna punkt, varvid av kommerskollegium och andra remissinstanser framförda synpunkter på de tekniska problemens lösning böra beaktas.

För bedömande av räntabiliteten hos det tilltänkta utvidgade järnverket har styrelsen låtit utföra vissa beräkningar av kostnaderna för produktion av thomastackjärn, thomasgöt och elektrostålgöt. Med stöd av dessa kalkyler har styrelsen ansett sig kunna konstatera, att järnverket bör kunna uppnå en konkurrenskraftig tillverkning av nämnda produkter. Angående kostnaderna för de färdiga produkterna framhåller styrelsen, att enär priserna å järnverkets halvfabrikat måste betraktas såsom på lång sikt konkurrenskraftiga, alla utsikter finnas att även de färdiga produkterna böra kunna produceras till tillfredsställande priser. Det är nämligen ett känt förhållande, att ett järnverks konkurrensförmåga under förutsättning att verket är utrustat med en modern valsverksanläggning på ett avgörande sätt är beroende av tillverkningskostnaderna för tackjärn och göt. Härtill kommer, att möjligheterna att erhålla tillfredsställande priser å färdigvalsat material torde böra bedömas gynnsammare än beträffande halvfabrikat. Vidare må framhållas de bränsleekonomiska fördelar vid fullständig tillverkning som förut berörts. Det finnes sålunda all anledning att antaga, att styrelsens kalkyler skola visa sig hållbara.

Gentemot styrelsens förslag har jernkontoret anmärkt, att kapitalkostnaderna per ton valsade produkter vid verket skulle uppgå till 50 kronor. Vid sin uppskattning av kapitalkostnaderna för produktionen har jernkontoret emellertid räknat med ett anläggnings- och utbyggnadsprogram, som icke överensstämmer med det av styrelsen framlagda. Jernkontoret har sålunda antagit, att hela produktionen av tackjärn från de tre eltackjärnsugnar och den föreslagna koksasmusnen skulle förädlas inom verket i en valsverksanläggning, som omfattade förutom grovvalsverk även fin- och mediumvalsverk med en total kapacitet på 275 000 ton. Jernkontoret har i sina kalkyler dock förutsatt, att götvalsverket och även vissa andra delar av anläggningarna, såsom exempelvis sinterverket, elektrostålverket samt särskilt transportanläggningarna, skulle ha den kapacitet som styrelsen föreslagit, men har icke räknat med den större produktion — 300 000 ton valsat järn samt 150 000 ton tackjärn för försäljning — som skulle motivera hela denna kapacitet. De totala anläggningskostnaderna för verket vid full utbyggnad enligt styrelsens förslag skulle visserligen ligga 20 000 000 kronor över anläggningskostnaderna för ett järnverk av den konstruktion jernkontoret räknat med, men trots denna relativt låga skillnad i kostnaderna skulle verket i den form styrelsen föreslagit likväl möjliggöra en produktion av väsentligt större omfattning än vad jernkontoret förutsatt. Konsekvensen av den överdimensionering, med vilken jernkontoret räknar i sina kalkyler, måste bli onormalt höga kapitalkostnader per ton producerad vara. Jernkontorets beräkningar torde vidare i vissa andra hänseenden utgå från förutsättningar, vilka icke synas vara hållbara. Det kan sålunda ifrågasättas, huruvida — såsom jernkontoret gjort — i kalkylerna bör räknas med hela det ursprungliga anläggningskapitalet. Vissa kostnader för de redan uppförda anläggningarna ha av skilda anledningar, vilka framgå av den av styrelsen förebragta utredningen, blivit onormalt höga och de torde med hänsyn därtill få anses vara av den art, att de icke böra medtagas i kalkylerna för en framtida produktion. Vidare synes jernkontoret ha räknat med alltför höga räntebelopp under byggnadstiden liksom även med för stort rörelsekapital. Med hänsyn till dessa omständigheter torde den av jernkontoret angivna kapitalkostnaden per ton, 50 kronor, få anses avsevärt för högt beräknad. En överslagsberäkning, vid vilken kapitalkostnaderna även utslagits på det tackjärn, som är avsett att säljas, giver till resultat en kapitalkostnad per ton valsade produkter av 35 å 40 kronor.

Jernkontoret har påpekat, att möjligheten att försälja thomasstål kunde bli begränsad av kvalitativa skäl. Denna anmärkning har emellertid föga betydelse för järnverkets vidkommande, då produktionsprogrammet för valsverksanläggningen torde komma att omfatta sådana valsverksprodukter, för vilka thomasstål är fullt användbart. Jernkontoret har vidare anmärkt att thomastackjärn icke vore en säljbar vara. I och för sig torde detta påstående visserligen vara riktigt, men jernkontoret har förbisett de möjligheter, som stå Norrbottens järnverk till buds bl. a. att genom försättning med eltackjärn och kiseljärn erhålla en för gjuteriändamål lämplig tackjärns kvalitet.

Det planerade järnverkets räntabilitet är även beroende av den framtida utvecklingen av priserna på järn och stål. Denna utveckling kan vara svår att överblicka. Med hänsyn till bland annat de internationella pristendenserna och den sannolikt för lång tid bestående bristen på järn i världen finnes det knappast anledning antaga, att priserna, annat än för korta perioder, skulle komma att sjunka under 1939 års nivå. Snarare torde kunna förväntas, att den framtida prisnivån kommer att ligga över förkrignivån.

Såsom framhållits i styrelsens skrivelse och i flera av remissyttrandena föreligga vissa ännu icke avgjorda frågor. Av dessa gäller den viktigaste malmpriset. Styrelsen har understrukit, att den icke avser att begära någon subvention. Detta får dock icke innebära, att bolaget skulle erhålla en sämre ställning än privata företag, utan bolaget bör vara likställt med dessa.

Det kan i detta sammanhang vara lämpligt att något beröra industriförbundets anmärkning, att bolaget kommit i åtnjutande av subvention genom att staten, som i det s. k. malmavtalet med Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag tillförsäkrats rätt att köpa 200 000 ton malm per år till malmbolagets självkostnadspris, överlåtit denna rätt på Norrbottens järnverk. Industriförbundet har därvid förbisett att här föreligger samma förhållande som då ett järnverk genom inköp av egna gruvor gör sig oberoende av marknadens fluktuationer såväl beträffande tillgången på råvaror som priset på dessa. I dylika fall torde avräkning för råvaruleveranser nämligen i regel ske efter självkostnadspriser.

Det kan emellertid även vara av intresse att närmare beröra malmavtalets bestämmelser. Enligt 1927 års avtal mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag med de förändringar som vidtogos år 1938 äger staten, eller den till vilken staten överlåter sin rättighet, att från Luossavaara malmfält erhålla intill 100 000 ton malm av olika malmsorter i samma proportion som faller vid årets brytning i dess helhet samt dessutom för järntillverkning i Norrbottens län intill 100 000 ton fosformalm från Gällivare eller Kiirunavaara. I båda fallen skall erläggas malmbolagets självkostnadspris, ökat med 10 procent. I självkostnaden skall enligt avtalet inräknas »dels de direkta utlägggen för arbetslöner, material och transporter, dels andel i kontorskostnader och övriga allmänna omkostnader, dels ock andel i amortering och ränta å anläggningskostnaderna.»

Bestämmelsen beträffande fosformalm från Gällivare eller Kiirunavaara tillkom år 1938 i syfte att främja upptagandet av malmförädling inom Norrbottens län. Frågan om anläggande av ett statligt järnverk var redan då aktuell. Bestämmelsen om leveranser av malm från Luossavaara malmfält daterar sig däremot från år 1918, då staten överlät sin nyttjanderätt till malmfältet till bl. a. Grängesbergbolaget, och tillkom för att säkra tillgången på malm från de norrländska järnmalmsfälten för den svenska järnhanteringen. Vid detta tillfälle förelågo icke några planer på en förädling av malmen i ett statligt företag utan avsikten var att försälja malmen till den enskilda järnindustrien. Det torde sålunda kunna förutsättas, att om intresse förefunnits för ett enskilt företag att starta ett järnverk för förädling av Luossavaara-

malm möjlighet skulle ha förelegat för detta företag att av staten inköpa malmen eller förvärva dess rätt till inköp av malm från Luossavaara på de i malmavtalet föreskrivna villkoren. Något sådant intresse har emellertid icke framträtt, förrän frågan om ett statligt järnverk i Norrbotten blev aktuell. Vad denna del av malmavtalet beräffar har Norrbottens järnverk sålunda icke kommit i åtnjutande av någon fördel framför vad som skulle kommit enskilda företag tillgodo.

Bland annat med anledning av vad jag nu anfört och då det stabiliserande inflytande på produktionen, som en avsättning av större omfattning till järnverket skulle utöva, ur malmbolagets synpunkt torde vara en betydande fördel synes det naturligt, att malmbolaget erbjuder järnverket de lägsta priser, som äro förenliga med en rationell kostnadskalkyl. Prissättningen torde böra bliva föremål för särskild överenskommelse mellan staten och malmbolaget.

I likhet med frågan om malmpriserna är även frågan om fraktsatserna ännu svävande. Underhandlingar med statens järnvägar härom böra icke upptagas förrän norrlandskommittén framlagt sitt av styrelsen åberopade förslag i ämnet och ställning tagits till detta. Dock vill jag i detta sammanhang framhålla, att ett fullt utbyggt järnverk, direkt och indirekt, kommer att medföra ett så väsentligt och jämförelsevis fast tillskott till järnvägens fraktinkomster, att en tillfredsställande övenskommelse bör kunna träffas på rent affärsmissiga grunder.

Med hänsyn till vad jag sålunda anfört, anser jag mig kunna biträda styrelsens förslag, att Norrbottens järnverk i en första etapp utbygges med en masugnsanläggning med en årlig kapacitet av 200 000 ton jämte motsvarande metallurgiska anläggningar, göt- och grovvalsverk samt erforderliga hjälp- och transportanläggningar. Av vad jag i tidigare sammanhang omnämnt framgår, att planerna för den andra utbyggnadsetappen ännu icke äro i detalj utformade utan äro beroende på ytterligare utredningar, varom styrelsen ämnar föranstalta. Mitt godtagande av styrelsens förslag beträffande första utbyggnadsetappen innebär, att jag även ansluter mig till förslaget om järnverkets vidare utbyggnad till en kapacitet av 300 000 ton valsverksprodukter och 150 000 ton tackjärn för försäljning.

I samband med styrelsens fortsatta utredningar rörande den andra utbyggnadsetappen anser jag exportfrågan böra ägnas ytterligare uppmärksamhet. Det finnes anledning antaga, att genom export avsättningen kan ökas för vissa produkter, för vilka den svenska marknadens konsumtionsförmåga kan väntas vara för liten för att medgiva en ur driftsekonomisk synpunkt lämplig produktionskapacitet.

Vad härefter angår frågan om tidpunkten för det planerade utbyggnadsprogrammets igångsättande vill jag framhålla angelägenheten av att ett beslut om en utökning av handelsjärntillverkningen icke fördröjes. Om utbyggnaden igångsattes nu, kommer ett nettotillskott till vår järnförsörjning att erhållas under en tid, då knapphet på järn ännu råder. Även ur järnverkets synpunkt vore det fördelaktigt, om verket kunde vinna en plats på marknaden och

konsolidera sin ställning under en tid av stark efterfrågan på dess produkter. Mot detta önskemål om en forcering av utbyggnaden stå de farhågor, som framförts av industrikommissionen och av vissa reservanter inom arbetsmarknadskommissionen, att en forcerad utbyggnad skulle medföra en sugning av arbetskraft från mellersta Sverige till Norrbotten redan under byggnadstiden. Industrikommissionen har därjämte framhållit, att vissa materialsvårigheter skulle kunna uppstå ävensom att krav omedelbart skulle komma att ställas på nya bostäder, vilka icke skulle kunna tillfredsställas på grund av knapphet på byggnadsarbetare och material. Dessa synpunkter måste noga övervägas av bolagets styrelse vid planeringen av anläggningsarbetena och bostadsbyggandet, varvid styrelsen även har att följa de direktiv, som kunna lämnas av byggnadsberedningen. Jag förutsätter vidare såsom självklart, att bolagets styrelse följer de råd, som givits av arbetsmarknadskommissionens majoritet, och att sålunda samråd sker med arbetsmarknadsorganen om en lämplig plan för anskaffningen av arbetskraft, ej endast för själva järnverket utan även för anläggningsarbetena. Även utbildningen av järnverksarbetare kräver förberedelse i god tid, varvid de synpunkter på detta problem, som framförts av olika remissinstanser, böra beaktas. Ett projekt av denna storleksordning kan icke genomföras utan en planläggning, som tager hänsyn ej endast till förhållandena i Norrbotten utan även till övriga landsdelars intressen. Men för att en planering skall kunna ske i god tid och arbetet icke onödigtvis fördröjas finner jag det angeläget, att ett beslut rörande järnverkets utbyggnad träffas vid årets riksdag redan under dess nuvarande session. Att så sker är så mycket viktigare som ett uppskov med beslutet skulle medföra den största fara för förlängning av leveranstiderna, varigenom det slutliga färdigställandet av verket skulle komma att fördröjas vida mera än vad som direkt skulle svara mot längden av ett sådant uppskov med beslutet. På grund av nuvarande prisstegringstendenser för utländska leveranser är det angeläget att kontrakt avslutas snarast möjligt enär ett uppskov skulle kunna förorsaka en stegring i utbyggnadskostnaderna. Det är också sannolikt, att vissa nödvändiga schaktningsarbeten skulle komma att fördröjas nästan ett helt år om beslut i frågan icke kunde fattas vid vårriksdagen och dessa arbeten sålunda icke skulle kunna utföras under sommaren.

Ett förverkligande av det av styrelsen föreslagna utbyggnadsprogrammet kommer att medföra vissa problem rörande anskaffningen av arbetarbostäder. Styrelsen har uppskattat antalet arbetare, som erfordras när verket är helt utbyggt, till cirka 2 500. Även om bostadsfrågan kan anses löst för en del av denna arbetskraft, nämligen den, som kan erhållas från Luleå eller dess närmaste omnejd, betyder järnverkets utbyggnad ett väsentligt tillskott till stadens befolkning dels direkt och dels indirekt genom den ökning, som kommer att äga rum på grund av expansion av stadens affärsliv m. m. Härigenom skapas ett allvarligt bostadsproblem för staden. Denna fråga har berörts av ett flertal remissinstanser, vilka framhållit nödvändigheten av att bostadsbyggandet i god tid planeras. Det har även framhållits att bolaget

borde ha upptagit ett större belopp för bostadsbyggande än vad som skett. Det torde dock knappast vara rimligt att belasta bolagets produktion med en mera betydande del av bostadskostnaderna. Det torde numera ej heller vara brukligt annat än i undantagsfall att industrierna ensamma sörja för bostadsbyggandet. Jag kan sålunda erinra om att den bostadsproduktion, som under kriget uppstått på grund av vissa krigsviktiga industriers expansion visserligen i viss utsträckning och särskilt på mindre platser stötts av vederbörande företag, men att det merendels varit fråga om en samfinansiering, varvid statliga, kommunala och enskilda bostadskreditorgan, särskilt i städerna, burit en övervägande del av bördan. I huvudsak bör därför enligt min mening bostadsanskaffningarna i Luleå ske inom ramen för den allmänna bostadspolitiken. Luleå stad har också i ett underhandsyttrande uttalat att staden tilltror sig kunna gå i land med uppgiften. Ansvar för de sociala anordningar och institutioner, som bliva nödvändiga på grund av befolkningstillväxten måste även falla på kommunen. Jag förutsätter härvid också, att utbyggnadstakten för verket bestämmes av möjligheterna att skaffa bostäder åt inflyttad arbetskraft och att, såsom jag i ett tidigare sammanhang uttalat, byggnadsberedningens direktiv härvid följas. I betraktande härav torde man kunna räkna med att endast en mindre del av bostadsanskaffningskostnaden skall behöva utgå i form av subvention från bolaget. Det finansiella stöd till bostadsbyggandet, som bör lämnas av bolaget, bör dock på grund av problemets storleksordning bestämmas till högre belopp än vad styrelsen förutsatt. Jag föreslår, att för bostäder beräknas ett belopp av 2 000 000 kronor.

Även om bolaget ej skulle behöva vidkännas större kostnader för byggande av bostäder anser jag dock att ett stort ansvar faller på bolagets ledning för åstadkommande av goda bostadsförhållanden och för tillfredsställande sociala inrättningar. Jag räknar därför med att styrelsen i god tid upptager förhandlingar i dessa frågor med Luleå stads myndigheter och att planeringen igångsättes snarast möjligt. Vad här sagts gäller även om bostadsförhållandena för de arbetare, som erhålla sysselsättning vid anläggningsarbetena.

Beträffande finansieringen av den förordade första utbyggnadsetappen föreslår styrelsen, såsom redan framhållits, att de härför erforderliga medlen anskaffas dels genom teckning av aktier till ett belopp av 25 500 000 kronor och dels genom upplåning av 70 000 000 kronor. Detta torde icke nödvändigtvis motsvara den slutliga fördelningen mellan eget och främmande kapital. Vid en utbyggnad av den storleksordning, som avses i föreliggande fall — en utbyggnad vilken kommer att sträcka sig över flera år — torde det vara lämpligare att företaget icke från början förses med ett stort aktiekapital utan att en del av de för anläggningen nödvändiga medlen anskaffas genom en successiv kortfristig upplåning. Då anläggningen står färdig, torde tiden vara inne för en konsolidering av de kortfristiga krediterna i form av aktier eller fonderade lån, eventuellt obligationslån, i enlighet med de av riksbanksfullmäktige i deras yttrande framförda synpunkterna.

Det är givet, att det i nuvarande situation är synnerligen svårt att göra upp hållbara kalkyler för en anläggning, som det kommer att taga flera år att färdigställa, men då de i utredningen framlagda kalkylerna i stor utsträckning äro grundade på offerter och utredningar från specialfirmor och då vidare ledningen för järnverket har erfarenheter från omfattande anläggningsarbeten, vilka delvis alltjämt äro under utförande, finner jag styrelsens kalkyler kunna godtagas utom på en punkt, nämligen vad beträffar räntan å det upplånade kapitalet under tiden för fullbordandet av den första utbyggnaden. Vad jernkontoret anfört på denna punkt bör beaktas. Styrelsen föreslår en upplåning på 70 000 000 kronor. Då kapitalbehovet torde bliva störst under senare delen av anläggningsperioden och då de genom nyteckningen av aktier inflytande medlen i första hand komma att tillgripas, torde det vara tillräckligt att räkna med en genomsnittlig lånetid av ett år. Efter 3 1/2 procent ränta skulle räntekostnaderna uppgå till cirka 2 500 000 kronor. Anläggningskostnaderna böra därför ökas med detta belopp. Med hänsyn till osäkerheten beträffande det nuvarande kostnadsläget bör räknas med en något större marginal för oförutsedda utgifter och för igångsättningskostnader än vad styrelsen gjort. Lämpligen bör ytterligare 1 500 000 kronor upptagas för ändamålet. Såsom jag i tidigare sammanhang uttalat, bör det av styrelsen för bostadsändamål avsedda beloppet ökas med 1 000 000 kronor. De sammanlagda anläggningskostnaderna för första utbyggnadsetappen böra sålunda beräknas till 5 000 000 kronor mer än vad styrelsen avsett eller sålunda till i runt tal 100 000 000 kronor. I detta sammanhang vill jag påpeka, att en höjning av anläggningskostnaderna med 5 000 000 kronor skulle, under förutsättning att den fördelas proportionellt på de olika enheterna, innebära en ökning av produktionskostnaderna för thomastackjärn med knappt 0,4 procent.

Av nyssnämnda belopp på 100 000 000 kronor böra 30 500 000 kronor tillföras bolaget genom aktieteckning. Återstående belopp eller i runt tal 70 000 000 kronor bör lämpligen anskaffas genom upplåning. Styrelsen har föreslagit att medgivande skulle lämnas bolaget att verkställa den för anskaffande av anläggningskapital erforderliga upplåningen i riksbanken. Emellertid synes det icke vara nödvändigt att nu besluta hur denna upplåning skall ske. Däremot anser jag det ändamålsenligt att riksgäldskontoret bemyndigas ställa borgen för hela eller del av ifrågavarande lån. Någon bärande invändning torde icke kunna riktas mot ett sådant bemyndigande. Det förekommer ofta att styrelse eller större aktieägare i privata bolag i liknande situation ställa borgen för bolagets kortfristiga krediter. I detta fall representerar riksgäldskontoret staten som aktieägare.

En utökad produktion vid järnverket kommer att kräva ökat rörelsekapital. Styrelsen har föreslagit, att det hos riksbanken mot borgen av riksgäldskontoret upptagna förlagslånet på 3 000 000 kronor finge ökas till 6 000 000 kronor. Jag förordar, att riksgäldskontoret bemyndigas att ställa borgen för bolagets rörelsekrediter på högst 6 000 000 kronor, däri inberäknad tidigare ställd borgen å 3 000 000 kronor. Jag förutsätter därvid att, såsom riksbanks-

fullmäktige föreslagit, krediten lämnas i mera smidig form än tidigare, så att bolaget, i den händelse det har tillgång till likvida medel, kan göra återbetalningar utan att riksgäldskontorets borgen för lånets totalbelopp upphör att gälla. Utöver förenämnda 6 000 000 kronor har bolaget för avsikt att vid behov anskaffa rörelsemedel genom kredit i checkräkning. Dylika krediter synes bolaget kunna upptaga mot vanliga affärsmässiga säkerheter. Riksdagens medgivande torde icke erfordras.

I samband med finansieringsplanen har styrelsen föreslagit en nedskrivning av aktiekapitalet, som för närvarande utgör 26 500 000 kronor, med 12 000 000 kronor. Detta belopp, som i bokslutet per den 30 juni 1946 skulle överföras till reservfonden, är avsett för avskrivningar på anläggningen med 8 519 000 kronor och för täckande av den i balansräkningen per den 30 juni 1945 redovisade förlusten å 553 207:22 kronor, varefter å reservfonden skulle kvarstå ett belopp på cirka 2 928 000 kronor eller något mer än 20 procent av det efter nedskrivningen kvarstående aktiekapitalet å 14 500 000 kronor. De extraordinära avskrivningarna motiveras med att järnverkets första utbyggnad på grund av flera samverkande orsaker blivit onormalt höga. I den särskilda utredning rörande nedskrivningsbehoven, som bifogats styrelsens skrivelse, återopas sålunda den efter utbyggnadsplanens uppgörande inträdda allmänna prisstegringen, önskan om en forcering av utbyggnaderna av hänsyn till landets järnförsörjning, kostnadsfördyrande ändringar av den ursprungliga planen på grund av krav från luftskyddsmyndigheternas sida samt, vad förreduktionsverket beträffar, dess karaktär av experimentanläggning. På de vid 1944 års höstriksdag beslutade anläggningarna, som nu äro under uppförande, ha inga avskrivningar föreslagits.

Vid en bedömning av detta förslag vill jag erinra om att hänsynen till vår järnförsörjning under kriget var ett av motiven för järnverkets tillkomst. Sålunda anförde dåvarande chefen för handelsdepartementet i statsrådsprotokollet den 27 oktober 1939 som första motiv för uppförandet av verket önskvärdheten av att landet gjordes oberoende av utlandet för sin tackjärnsförsörjning. Han underströk på det kraftigaste denna synpunkt med hänsyn till den i sammanhang med krigsförhållandena inträdda krisen och framhöll därvid risken av att järnindustrien icke i nödig utsträckning skulle kunna få sitt tackjärnsbehov tillgodosett. Järnverket har också lämnat ett betydande tillskott till vår järnförsörjning, särskilt under de senare åren av kriget. Sålunda har från verkets tillkomst och till utgången av år 1945 försålts 106 785 ton tackjärn samt 7 133 ton stålgöt.

Jag vill ävenledes erinra om att staten genom s. k. produktionsavtal och efterskänkande av krigskonjunkturskatt i ett stort antal fall lämnat sin medverkan till att företag, som varit villiga att göra för folkförsörjningen viktiga investeringar, erhållit möjlighet att avskriva dessa investeringar på mycket kort tid. Produktionsavtalen ha i övervägande antalet fall givits formen av en förbindelse från statens sida att under viss tidsperiod svara för att den framställda varan vinner avsättning till visst pris. De tider, under vilka statens avsättningsgaranti varit gällande, ha varit växlande men ha understundom

omfattat två eller tre år från det överenskommelsen ingicks. I vissa fall har staten förbehållits rätten, att därest fred skulle inträda och därmed ett prisfall bliva sannolikt, efter viss tid uppsäga avtalet till upphörande mot skyldighet att till företaget inbetala visst belopp, som medgåve skäligen avskrivningar av anläggningskostnaderna. Kommerskollegium har i sitt yttrande över styrelsens förslag anfört, att avskrivningarna på de nu färdiga anläggningarna vid järnverket äro jämförbara med vad som förekommit i fråga om enskilda industriföretag beträffande under motsvarande tid gjorda anläggningar. Industriförbundet har å sin sida framhållit, att statssubvention icke lämnats privatägda järnverk för utbyggnad av den egentliga järntillverkningen, utan att dessa företag med intjänade vinstmedel avskrivit de av fördyringen under kriget förorsakade merkostnaderna. Detta är riktigt men samtidigt måste ihågkommas att ett nystartat företag, som under större delen av kriget t. o. m. stått under utbyggnad, icke har samma möjlighet som ett äldre företag att använda vinstmedel eller öppna respektive dolda reserver för dylika extraordinära avskrivningar. För ett sådant företag är en nedsättning av aktiekapitalet enda utvägen att åstadkomma erforderlig sanering. För de åberopade privata industrierna medföra nedskrivningar av anläggningsvärdena en minskning av företagens reserver eller en utebliven utdelning, medan vad angår Norrbottens järnverk en nedskrivning skulle medföra en reduktion av aktiernas nominella värde. Skulle pris- och inkomstutvecklingen bliva sådan, att företaget i framtiden skulle kunna förränta och amortera det ursprungliga anläggningskapitalet, uppstår en dold reserv, som kommer aktieägarna — sålunda för Norrbottens järnverks del staten — till godo i form av en värdestegring för aktierna. Någon principiell skillnad föreligger sålunda icke mellan de äldre företagens och det nystartade företagens avskrivningspolitik i detta hänseende.

Med hänsyn till nu angivna förhållanden tillstyrker jag styrelsens förslag att Norrbottens järnverk bemyndigas nedskryva aktiekapitalet med 12 000 000 kronor och att de sålunda frigjorda medlen användas på sätt som styrelsen föreslagit. Efter nyteckning på 30 500 000 kronor skulle aktiekapitalet komma att uppgå till 45 000 000 kronor.

Under åberopande av vad jag sålunda anföri hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels till Aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1946/47 anvisa ett investeringsanslag av kronor 30 500 000,

dels besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti ej mindre i mån av behov för lån åt Norrbottens järnverk aktiebolag å högst 70 000 000 kronor än även för förlagslån åt bolaget till ett belopp av högst 6 000 000 kronor,

dels ock till Avskrivning å statens aktier i Norrbottens järnverk aktiebolag under huvudtiteln avskrivning av oreg-

lerade kapitalmedelsförluster för budgetåret 1946/47 anvisa
ett anslag av kronor 12 000 000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter
biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen,
att proposition av den lydelse, bilaga till detta proto-
koll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Siegmund Vogel.

*Bihang 1.**Till Herr statsrådet och chefen för Kungl. handelsdepartementet.*

Jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 25 januari 1946 har Herr statsrådet åt styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag uppdragit att i enlighet med i statsrådsprotokollet i ärendet angivna riktlinjer verkställa utredning och avgiva förslag angående en effektivisering av driften vid bolaget, angående en finansiell omkonstruktion av bolaget samt angående huruvida, i vilken mån och på vad sätt en fortsatt utbyggnad, utöver den redan pågående, skulle äga rum. Tillika har Herr statsrådet den 26 januari 1946 med stöd av givet bemyndigande tillkallat professorn Karin Kock och docenten Ingvar Svernilson att såsom experter biträda styrelsen i utredningsarbetet.

I enlighet med vad i ovannämnda statsrådsprotokoll förutsatts, har utredningsarbetet dessutom bedrivits i nära kontakt med statens industrikommis-sions och Jernkontorets expertis.

Det har under loppet av den jämförelsevis korta tid, som hittills stått till förfogande för ifrågavarande utredning, givetvis icke varit möjligt för styrelsen att fatta slutgiltig ställning till samtliga i uppdraget innefattade spörsmål, för vilkas allsidiga belysning ett flertal ingående detaljundersökningar samt anläggnings- och tillverkningskalkyler äro erforderliga. Dessa förberedande arbeten ha emellertid på väsentliga punkter nu slutförts. Med hänsyn till vad därvid framkommit har styrelsen funnit angeläget, att frågan om järnverkets framtida utveckling redan nu upptages till vederbörlig prövning. Styrelsen får därför härmed vördsamt framlägga de hittills vunna utredningsresultaten samt därav motiverade förslag beträffande sådana åtgärder, vilka enligt styrelsens mening omedelbart böra vidtagas.

Det första av de i utredningsuppdraget innefattade delproblemen avser frågan om ytterligare effektivisering av driften vid Norrbottens järnverk. Med avseende å denna fråga, vars slutgiltiga bedömande torde få sättas i samband med frågan om järnverkets fortsatta utbyggnad, får styrelsen framhålla, att drifts- och personalförhållandena vid bolagets anläggningar för närvarande äro föremål för en allmän översyn. Styrelsen torde i en kommande framställning få framlägga dels resultaten av denna översyn, dels ock en redogörelse för de rationaliserings- och andra åtgärder, vilka i anledning därav vidtagits eller ytterligare kunna befinnas påkallade.

Som ett andra delproblem har uppställts frågan om Norrbottens järnverk aktiebolags finansiella konstruktion och om dess samarbete med statens vattenfallsverk, statens järnvägar, statens skogsindustrier och med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag. Även dessa spörsmål torde lämpligen böra anknytas till i det följande skisserade planer rörande järnverkets fortsatta utbyggnad. Sålunda får styrelsen vad angår bolagets finansiella konstruktion hänvisa till vad härom nedan anføres. Beträffande bolagets samarbete med statliga myndigheter m. fl. kan meddelas, att styrelsen upptagit förhandlingar med vederbörande instanser i ett flertal för bolagets framtida verksamhet betydelsefulla frågor. Resultaten härav torde, i den mån de icke redan föreligga och i det följande redovisas, få göras till föremål för särskild behandling i en kommande framställning. Styrelsen önskar emellertid i detta sammanhang framhålla, att frågor rörande subvention i en eller annan form icke diskutrats resp. ifrågasatts vid någon av här avsedda underhandlingar.

Det tredje under förevarande utredningsuppdrag fallande detaljproblemet gäller frågan om huruvida, hur långt och på vilket sätt järnverket bör byggas ut för att erhålla en omfattning och en ställning i vår järnproduktion, som svarar till dess naturliga förutsättningar i jämförelse med andra järnverks och till de sannolika avsättningsmöjligheterna i framtiden. Som utgångspunkt för en diskussion av de olika spörsmål, vilka i detta sammanhang måste upptagas till behandling, får styrelsen först i korthet redogöra för järnverkets omfattning på nuvarande utbyggnadsstadium samt för de i enlighet med hittills fattade beslut påbörjade, men ännu icke avslutade anläggningsarbetena vid järnverket.

Enligt den av 1941 års riksdag godkända utbyggnadsplanen skulle järnverket omfatta följande anläggningar:

malmviadukt, kross- och siktanläggning samt kolhus,
sinterverk,

eltackjärnverk, omfattande två ugnar med en sammanlagd kapacitet av 60 000 ton per år,

thomasverk om två konvertrar,

elstålverk med en elstålugn om cirka 25 tons kapacitet,

reparationsavdelning och

allmän avdelning, omfattande markområde och dess planering, vatten- och avloppsledningar, kontor, bostäder för vissa tjänstemän och arbetare m. m.

1944 års riksdag (vårsessionen) godkände vidare ett av bolagets styrelse utarbetat förslag att komplettera järnverket med en förreduktionsanläggning, i vilken avgaserna från eltackjärnugnarna skulle kunna utnyttjas till fördel för järnverkets bränsle- och driftsekonomi samt varigenom tackjärnskapaciteten icke oväsentligt skulle höjas.

Slutligen anvisades vid 1944 års riksdag (höstsessionen) medel bland annat till ytterligare en eltackjärnugn med en kapacitet av 30 000 ton per år.

Av ovannämnda anläggningar ha samtliga i den ursprungliga planen ingående enheter utom thomasverket färdigställt och tagits i bruk. Förreduktionsanläggningen beräknas kunna stå färdig om cirka två månader. Den under byggnad varande tredje eltackjärnugnen torde kunna tagas i drift under senare hälften av innevarande år. Arbetet med thomasverket, vars uppförande i enlighet med den ursprungliga planen tidigare måst uppskjutas till följd av den starka kostnadsstegringen under krigsåren, har nu ytterligare fördröjts, sedan vissa leveranser från Tyskland, avseende huvuddelen av utrustningen till detta verk, omöjliggjorts. Såvitt nu kan bedömas, torde den återstående anläggningstiden för thomasverket belöpa sig till cirka två år.

Som framgår av det föregående utgör järnverkets tackjärnskapacitet för närvarande 60 000 ton per år. Den nuvarande produktionen av tackjärn motsvarar tillfullo denna beräknade maximikapacitet. Genom tillkomsten av förreduktionsanläggningen beräknas ena eltackjärnugnens produktionskapacitet kunna höjas med max. 25 %. Vid slutet av år 1946, då den tredje eltackjärnugnen beräknas stå färdig, skulle sålunda i gynnsammaste fall vid järnverket kunna tillverkas cirka 100 000 ton tackjärn årligen. För tackjärnets fortsatta förädling kommer vid nämnda tidpunkt endast den redan förefintliga elstålugnen att stå till förfogande. Järnverkets avsaluproduktion är sålunda därvid begränsad till i huvudsak tackjärn och därav framställt elektrostaål-material för vidare förädling vid andra järnverk. Thomasverkets färdigställande medför icke någon väsentlig utökning av bolagets tillverkningsprogram men kommer å andra sidan att tillföra järnverket en betydligt ökad kapacitet för tillverkning av stålgöt, vilket i och för sig beräknats förbättra verkets ekonomi. Avsättningsmöjligheterna för sådana göt äro emellertid relativt begränsade, och ett rationellt utnyttjande av götkapaciteten förutsätter därför, att

järnverket kompletteras med en anläggning för framställning av valsade produkter. För att ett ekonomiskt tillfredsställande driftsresultat skall kunna erås, erfordras emellertid därvid, att valsverksanläggningen utbygges i så stor skala som beräknade avsättningsmöjligheter medgiva.

För att kunna bilda sig en uppfattning i vad mån en löande avsättning av valsat och smitt stål och järn kan påräknas har styrelsen genom särskild sakkunnig låtit verkställa en utredning rörande behovet av dylika produkter inom landet fram till år 1950. Av utredningen, vars resultat redovisas i en vid denna skrivelse fogad promemoria (bilaga 1), framgår i huvudsak följande.

Utän nu gällande restriktioner skulle förbrukningen inom landet av valsat och smitt stål och järn för närvarande kunna beräknas till cirka 1 200 000 ton per år. Under antagande av en export lika med den årliga genomsnittsexporten under perioden 1936—1939, i det närmaste 200 000 ton, skulle det nuvarande totalbehovet utgöra omkring 1 400 000 ton per år. Då årsproduktionen vid nu förefintliga järnverk motsvarar inemot 900 000 ton, skulle för dagen erfordras ett tillskott genom import och inhemsk produktion av omkring 500 000 ton för att normal försörjning skulle uppnås.

Med utgångspunkt från dessa beräkningar kan den inhemska förbrukningen omkring år 1950 beräknas ha stigit till omkring 1 470 000 eller i runt tal 1 500 000 ton per år. Med en export på genomsnittlig förkrignivå, som beräknats till 200 000 ton, skulle totalbehovet av järn och stål komma att utgöra omkring 1 700 000 ton per år. Med hänsyn till nu planerade utvidgningar vid de mellansvenska järnverken väntas den inhemska produktionen inom de närmaste 4 à 5 åren stiga till cirka 1 200 000 ton per år. För att tillfredsställa behovet av valsat och smitt järn och stål omkring år 1950 skulle sålunda även då komma att erfordras ett årligt tillskott genom import och inhemsk produktion av omkring 500 000 ton.

Ovan anförda beräkningar ha angivits gälla vid gynnsam konjunkturutveckling. I fråga om behovet av järn och stål under vikande konjunkturer ha endast vissa allmänna påpekanden kunnat göras. I huvudsak bestyrka dessa uppfattningen, att en konjunkturrell nedgång i järn- och stålförbrukningen kan i betydande utsträckning komma att kompenseras genom statliga och kommunala investeringar och andra konjunkturstabiliserande åtgärder från det allmännas sida.

Även om i utredningen ett flertal reservationer måst fogas till de gjorda beräkningarna på grund av det statistiska materialets bristfällighet och osäkerheten beträffande vissa antaganden, torde likväl ovan anförda resultat vara tillräckligt välgrundade för att medgiva en approximativ bedömning av det framtida utrymmet på den inhemska marknaden för import och ökad inhemsk produktion av valsat och smitt järn och stål. För tiden omkring år 1950, då ett under innevarande år utarbetat program för en utvidgning av produktionen vid Norrbottens järnverk kan beräknas vara genomfört, skulle detta utrymme sålunda kunna uppskattas till i runt tal 500 000 ton per år. Denna kvantitet är av samma storleksordning som den genomsnittliga importen under åren 1936—1939. Importens framtida storlek är givetvis omöjlig att förutsäga. Bland annat kommer den att vara beroende av den inhemska produktionens konkurrensförmåga. I betraktande av att cirka en tredjedel eller omkring 150 000 ton av förkrigsimporten av valsat och smitt järn härrörde från Tyskland och andra mellaneuropeiska länder, från vilka någon nämnvärd import under en obestämd tid framåt icke torde kunna påräknas, samt med hänsyn till möjligheten att vid ett nyanlagt järnverk kunna tillämpa moderna tillverkningsmetoder med hög arbets- och bränsleekonomi med därav följande förbättrade konkurrensförmåga, har styrelsen ansett sig kunna förorda en

utbyggnad av Norrbottens järnverk med en valsverksanläggning om ca 300 000 tons årlig leveranskapacitet. Även efter ett dylikt tillskott till den inhemska marknaden skulle ett betydande importbehov kvarstå. Styrelsen räknar även med att vissa exportmöjligheter skola kunna uppkomma i anslutning till ett blivande samarbete med övriga nordiska länders järnindustrier, med vilka redan vissa kontakter tagits. Ett dylikt samarbete skulle i främsta rummet syfta till att uppnå gynnsamma avsättningsbetingelser för tillverkning i stor skala av vissa av järnverkets produkter.

Innan styrelsen övergår till att diskutera olika tekniska och ekonomiska förutsättningar för en utbyggnad av Norrbottens järnverk enligt i det föregående skisserade allmänna riktlinjer, vill styrelsen först erinra om den betydelse, som vid tidigare överväganden rörande järnverkets tillkomst och fortsatta utbyggnad tillmätts önskemålen om ett mera omfattande utnyttjande inom landet av de norrländska malmtillgångarna samt om beredande av ökade sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i Norrbottens län genom att till detta län förlägga en på nämnda malmtillgångar baserad förädlingsverksamhet. Redan på järnverkets nuvarande utvecklingsstadium ha dessa önskemål i icke ringa utsträckning blivit tillgodosedda. Såsom av det nedanstående framgår, kommer detta i än högre grad att bliva fallet, därest järnverket utvidgas på sätt här föreslagits. Styrelsen vill i detta sammanhang erinra om den allmänna betydelsen av järnverkets utbyggnad med hänsyn till önskemålet att främja uppkomsten av manufaktur och småindustri i Norrbottens län.

Järnverkets nuvarande förbrukning av järnmalm utgör omkring 100 000 ton per år. Efter den ifrågasatta fulla utbyggnaden beräknas malmbehovet komma att uppgå till omkring 750 000 ton per år. Denna kvantitet kan, enligt vad styrelsen inhämtat, utan svårighet tillhandahållas järnverket från de norrbottniska gruvfälten. Enär förädlingsverksamheten vid järnverket kommer att huvudsakligen vara baserad på thomasprocessen, vid vilken en relativt hög fosforhalt i malmen är önskvärd, uppfylla de norrbottniska malmerna även i kvalitativt hänseende järnverkets anspråk. Enligt gällande avtal äger järnverket för närvarande rätt att till självkostnadspris erhålla 200 000 ton malm per år, varav ca hälften utgöres av fosforrik s. k. thosasmalm. Beträffande malmpriserna vid leveranser utöver denna kvantitet har styrelsen upptagit förhandlingar med Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag. Ehuru någon uppgörelse i denna fråga ännu icke kunnat träffas, anser styrelsen sig rimligtvis kunna förutsätta, att järnverkets framtida malmbehov skall helt kunna täckas till priser, vilka ligga i paritet med andra svenska järnverks kostnader för malm av här ifrågakommande kvalitet.

Beträffande övriga råvaror, såsom kalksten och manganmalm, har järnverket genom förvärf av kalkbrott på Gotland respektive gruvfyndighet vid Stora Uttervik helt säkerställt sitt behov av dessa även för den tilltänkta ökade produktionen.

Vid järnverket torde, sedan nu pågående anläggningsarbeten hunnit slutföras, komma att sysselsättas cirka 300 arbetare. Vid full utbyggnad av järnverket enligt ovan skisserade planer beräknas detta antal komma att stiga till omkring 2 500. Enligt de upplysningar, styrelsen varit i tillfälle att inhämta torde ett arbetskraftsbehov av denna storleksordning kunna tillgodoses på den norrbottniska arbetsmarknaden. Med vederbörande myndigheter i Luleå stad ha upptagits förberedande underhandlingar i syfte att underlätta bostadsanskaffningen för arbetarna och deras familjer. Förhandlingar ha även förts beträffande möjligheterna att anordna lämplig yrkesutbildning för blivande arbetare vid järnverket. Styrelsen anser sig ha anledning räkna

med att bada dessa frågor komma att lösas på ett för järnverket tillfredsställande sätt.

Styrelsen har vidare genom hänvändelse till statens vattenfallsverk gjort sig underrättad om att elektrisk kraft kan till godtagbara priser ställas till järnverkets förfogande i den omfattning, som kommer att erfordras vid full drift enligt det här framlagda programmet.

De tekniska förutsättningarna för en ökad produktion vid Norrbottens järnverk i enlighet med vad tidigare anförts kunna sålunda betecknas såsom gynnsamma. Å andra sidan kan järnverkets geografiska läge möjligen väntas medföra vissa svårigheter, framför allt med tanke på uttransporten av färdiga produkter, vilken måste ske på järnväg under stor del av året. Järnverkets belägenhet medför likväl även vissa påtagliga fördelar. Sålunda vill styrelsen understryka betydelsen av järnverkets närhet till gruvfälten samt till elkraftkällan, främst Porjus kraftstation. Dessutom kan framhållas, att järnverkets belägenhet möjliggör en rationellt ordnad och därför billig koks- och ravarutillförsel. Härjämte må erinras om att en betydande del av järnverkets produktion kan väntas finna avsättning i Norra Sverige. Man synes dessutom — framförallt som ett resultat av norrlandskommitténs arbete — ha anledning att räkna med vissa generella fraktlindringar för övre Norrlands vidkommande, vilka även böra komma järnverket tillgodo. Den nackdel, verkets belägenhet kan innebära med avseende på kostnaderna för utfrakten av färdiga produkter, torde därför uppvägas av fördelar i nämnda hänseenden. Såsom även anförts i det förutnämnda statsrådsprotokollet tala många andra skäl för att en ökad handelsjärnstillverkning till väsentlig del bör förläggas till Norrbotten. Styrelsen har med hänsyn härtill icke funnit skäl att förebringa en närmare utredning angående de eventuella ekonomiska fördelar, som kunde vinnas genom att förlägga en dylik tillverkning till annan plats. Styrelsen vill endast framhålla, att en uppdelning av utbyggnaden på sådant sätt, att halvfabrikaten tillverkas i Luleå och den fortsatta förädlingen sker på annan plats, är ur driftsekonomisk synpunkt utesluten.

Ovan förordade utbyggnad av Norrbottens järnverk i första hand med en valsverksanläggning för tillverkning av omkring 300 000 ton handelsfärdigt järn per år förutsätter en ökning i järnverkets produktionskapacitet i fråga om tackjärn och göt. För framställning av den mängd thomas- och elektrostålgöt, som erfordras för ett utvalsningsprogram av ifrågavarande totalomfattning, åtgår maximalt 350 000 ton tackjärn. Järnverkets tackjärnskapacitet bör emellertid medgiva tillverkning utom för det egna tackjärnsbehovet även av de ytterligare kvantiteter tackjärn, som kunna beräknas finna avsättning i fria marknaden. Enligt gjorda utredningar föreligga möjligheter för att inom landet och på export avsätta cirka 150 000 ton under förutsättning av konkurrenskraftiga priser.

Med hänsyn härtill synes järnverkets tackjärnskapacitet totalt böra utbyggas till omkring 500 000 ton per år. Från och med år 1947 kan järnverkets tackjärnsproduktion beräknas uppgå till 90 000 eller — med utnyttjande av förreduktionsanläggning — i gynnsammaste fall omkring 100 000 ton per år. Den erforderliga ökningen av tackjärnsbasen utgör sålunda cirka 400 000 ton per år.

Med avseende å frågan, på vad sätt denna ökning lämpligen bör ske, må först erinras om att järnverkets nuvarande eltackjärnugnar ha en årskapacitet av omkring 30 000 ton vardera och att sålunda icke mindre än 13 sådana ugnar skulle erfordras för en produktionsökning av angiven storleksordning. Redan tillsyn och skötsel av ett så stort antal ugnar skulle vålla vissa svårigheter, vartill kommer att förbrukningen av prima elkraft för tackjärnsframställning i den omfattning, som här skulle fordras, ur national-

ekonomisk synpunkt måste anses mindre lämplig. Även med hänsyn till anläggningskostnaderna ställa sig el tackjärnsugnar i angivet antal ofördelaktigare än koksblästermasugnar, om dessa såsom med fördel kan ske, byggas för mångdubbelt större produktion per ugnsenhet. Styrelsen har därför ansett sig böra stanna för det senare alternativet. Å andra sidan har styrelsen funnit önskvärt att avvakta resultaten av försöksdriften vid den snart färdiga förreduktionsanläggningen, innan frågan om tackjärnsbasens totala utbyggnad slutgiltigt avgöres. Det är nämligen icke osannolikt, att i förreduktionsanläggningen kan framställas en järnsvampliknande produkt, vilken är användbar för direkt stålframställning i elektrougn till jämförelsevis låga kostnader. Med hänsyn härtill anser sig styrelsen för närvarande böra föreslå att endast en koksmasugn för cirka 600 tons dygnsproduktion anlägges, varvid den beräknade totalkapaciteten kommer att uppgå till 100 000 + 200 000 ton tackjärn per år.

Vidkommande erforderlig utbyggnad av järnverkets övriga anläggningar för uppnående av angiven tackjärnskapacitet kan konstateras, att det nuvarande sinterverkets kapacitet endast motsvarar nu befintliga resp. under byggnad varande tackjärnsugnars behov. En komplettering av detsamma med tvenne pannor med en produktion om 500 ton sinter per dygn är därför nödvändig, varvid den erforderliga kapaciteten om totalt 450 000 ton sinter beräknas kunna uppnås.

Beträffande thomasverkets beräknade kapacitet må framhållas, att efter senaste beslut rörande viss utökning av i tidigare planer fastställd utbyggnad av verket, densamma i stort sett kan beräknas motsvara här ovan angiven totalkapacitet om 300 000 ton valsat och smitt järn per år. Emellertid har styrelsen ansett det ur andra synpunkter, främst med tanke på riskerna för driftsstopp vid full drift, nödvändigt att komplettera även thomasverket med en tredje konverter med tillhörande utrustning.

Det nuvarande elektrostålverket motsvarar vad kapaciteten beträffar ej den ovan föreslagna första utbyggnaden av tackjärnsbasen. För att elektrostålverkets kapacitet skall bli av tillfredsställande storlek i förhållande till nu ifrågasatta utbyggnader även inom övriga avdelningar av järnverket anser sig styrelsen böra föreslå en omedelbar komplettering av stålverket med tvenne 25-tons elektrostålugnar.

Vidare har styrelsen beträffande järnverkets nu planerade utbyggnad även tagit upp frågan om detsammans komplettering med götvalsverk samt valsverk för produkternas vidare förädling. Styrelsen har därvid ansett sig böra föreslå ett omedelbart uppförande av ett götvalsverk för utvalsning av 450 000 ton göt per år, motsvarande järnverkets slutliga totalkapacitet. Därjämte vill styrelsen föreslå omedelbar anskaffning av ett valsverk för tillverkning av grövre färdiga produkter i första hand byggnadsjärn.

Med en dylik utformning av utbyggnadsprogrammets första etapp uppnås väsentligt förbättrade avsättningsmöjligheter för järnverkets produkter med därav följande ökad räntabilitet hos företaget.

Slutligen må framhållas, att en utökning av de olika driftsavdelningarna på sätt ovan angivits, nödvändiggör betydande kompletteringar av företagens hjälp- och allmänna avdelningar. Särskilt vill styrelsen understryka betydelsen av att järnverket därvid förses med effektiva hjälpanläggningar för råmaterialets transport och behandling.

Beträffande planläggningen av den ovan föreslagna utbyggnaden av Norrbottens järnverk må hänvisas till bifogade plankarta (Bilaga 2), varå nu befintliga och planerade anläggningar vid järnverket upptagits. Bolagets verkställande direktör har i samråd med såväl inhemsk som utländsk exper-

tis verkställt nedan i sammandrag återgivna beräkningar över anläggningskostnaderna, vilka mera detaljerat redovisas i bilaga 3.

Beräknade anläggningskostnader för:	Milj. kr.
A. Driftsavdelningar	
1. Sinterverk	3,5
2. Masugnsanläggning	22,0
3. Thomasverk	3,5
4. Elektrostålverk	4,5
5. Valsverk	28,0
Summa driftsavdelningar	61,5
B. Hjälpavdelningar	7,0
C. Allmänna avdelningar	26,5
Summa för samtliga avdelningar	95,0

Enligt dessa kalkyler skulle sålunda genomförandet av första etappen av utbyggnadsprogrammet medföra ett sammanlagt kapitalbehov av c:a 95 miljoner kronor.

I detta sammanhang vill styrelsen framhålla att en mycket preliminär beräkning av de totala kostnaderna för en fullständig utbyggnad av järnverket avseende såväl metallurgiska som valsverksavdelningarna till en kapacitet som tidigare angivits kunna beräknas uppgå till ca 135 miljoner kronor.

Beträffande järnverkets produktionskostnader har professorn vid Kungl. Tekniska Högskolan Martin Wiberg i samråd med styrelsen utfört vissa kalkyler, vilka återgivas i bilaga 4.¹

Dessa kalkyler avse kostnaderna vid en produktion motsvarande full utbyggnad av järnverket. Därvid har antagits, att tackjärnsbehovet fylls genom produktion i två koksblästermasugnar, ehuru styrelsen i den första utbyggnadsetappen velat föreslå uppförande av endast en sådan ugn och av vissa tekniska skäl lämnat frågan om byggande av ytterligare en ugn tills vidare öppen. Det bör emellertid ihågkommas, att därest nu pågående försök med förreduktionsugn skulle ge tillfredsställande resultat, kommer den slutliga kalkylen beträffande produktionskostnaderna att ytterligare förbättras, varjämte i så fall den andra hyttan skulle komma att slopas.

Enligt de verkställda beräkningarna komma produktionskostnaderna för av enbart sinter tillverkat thomastackjärn vid för järnverket nu gällande mycket höga malm- och kokspriser att uppgå till kronor 152:45 per ton. Detta pris ligger för närvarande något över motsvarande kostnader för el-tackjärn. Emellertid visa beräkningarna, att blästertackjärnet vid ett kokspris av 90 kronor per ton eller därunder blir billigare än el-tackjärnet.

Av kokstackjärnet tillverkade thomasgöt beräknas kunna framställas för kronor 174:83 per ton. Kostnaderna för elektrostålgöt framställda genom raffinering av flytande thomasmetsall, skulle utgöra 190:59. På sidan 4 i bilagan återfinnes en sammanställning utvisande produktionskostnadernas sänkning vid fallande koks- och malmpriser.

Med stöd av de uppgjorda kostnads-kalkylerna anser sig styrelsen kunna konstatera, att järnverkets produktion inom här berörda områden bör kunna bli fullt konkurrenskraftig. Beträffande möjligheterna för det utbyggda järnverket att konkurrera med avseende å färdigvalsade produkter, anser sig styrelsen rent allmänt kunna konstatera, att enär priserna å järnverkets halvfabrikat, enligt vad som ovan angivits, måste betraktas som fullt kon-

¹ Här utesluten.

kurrenskraftiga, det ej kan råda något tvivel om att de färdiga produkterna ävenledes böra kunna produceras till tillfredsställande priser. Det är nämligen ett känt faktum att en förädlingsprocess av här angiven art leder till förbättrad ekonomi för verket.

Beträffande den tid, som kommer att åtgå för uppförande av här ovan i första utbyggnadsetappen skisserade anläggningar, vill styrelsen rent allmänt framhålla, att det är utomordentligt svårt att i nuvarande situation ange några exakta tidpunkter, då de olika utbyggnaderna kunna beräknas vara färdiga. Emellertid har på basis av vissa från såväl utlandet som från våra egna experter inom landet lämnade uppgifter uppgjorts ett ungefärligt tidschema för byggnadsprogrammet enligt nedanstående:

Sinterverket	1 1/2 år
Masugnsanläggningen	2 1/2 år
Thomasverket	2 år
Elektrostålverket	2 år
Valsverket	3 år

Styrelsen har övervägt olika förslag och möjligheter för en finansiering av det enligt ovan redovisade erforderliga anläggningskapitalet, uppgående till cirka 95 miljoner kronor. Härvid har styrelsen funnit lämpligt att endast en mindre del av denna summa anskaffas genom ökning av aktiekapitalet samt att återstoden tillföres bolaget på låneväg. Styrelsen utgår härvid ifrån, att aktiekapitalet ej bör höjas till högre belopp än 40 miljoner kronor, vilken storlek kan anses motiverad av verkets blivande omfattning. Med hänsyn till den nedsättning av det nuvarande aktiekapitalet, som nedan föreslås, skulle detta innebära en nyteckning av aktier till ett belopp av 25,5 miljoner kronor.

Vid en utvidgning av bolagets verksamhet i förut berörd omfattning torde även en ökning av det till bolagets förfogande stående förlagskapitalet, som för närvarande utgör 3 miljoner kronor, vara erforderlig. Hur stort belopp som därvid skulle erfordras för att motsvara bolagets framtida medelsanspråk är vanskligt att nu avgöra. Styrelsen har därför av praktiska skäl ansett sig böra stanna vid att föreslå att förlagskapitalet ökas med 3 miljoner kronor till sammanlagt 6 miljoner kronor samt att bolaget medges rätt att upptaga erforderlig ytterligare kredit i checkräkning mot avlämnande av erforderlig säkerhet.

Styrelsen får härefter återkomma till den tidigare berörda frågan om bolagets finansiella rekonstruktion. Med avseende härå vill styrelsen först erinra därom, att bolagets anläggningar i enlighet med statsmakternas beslut kommit till utförande under en tid av stark allmän prisstegring och att kostnaderna för desamma till följd därav kommit att avsevärt överstiga vad i de ursprungliga utbyggnadsplanerna beräknades. Hårtill har även bidragit, att anläggningsarbetena — huvudsakligen med hänsyn till försörjningspolitiska önskemål — måst forceras och i icke ringa omfattning bedrivs under mycket ogynnsamma väderleksförhållanden.

För att erhålla ett underlag för en bedömning av frågan angående vilka åtgärder, som nu lämpligen böra vidtagas i syfte att eliminera de för bolaget ofördelaktiga verkningarna av de sålunda uppkomna onormalt höga anläggningskostnaderna har styrelsen åt advokaten Otto Schultz och auktoriserade revisorn Ebbe Rybeck uppdragit att verkställa en utredning huruvida, i vad mån och på vad sätt dessa merkostnader lämpligen böra bortskrivs i balansräkningen. Resultatet av denna utredning återgives i en vid denna skrivelse fogad promemoria (bilaga 5).

Den verkställda utredningen ger vid handen, att ifrågavarande merkostnader kunna beräknas till 8 519 000 kronor. Enligt den av utredningsmännen

företrädde uppfattningen bör på bolaget icke skäligen ställas anspråk på förräntning och amortering av häremot svarande del av det i anläggningarna nedlagda kapitalet. Till stöd härför har anförts, att privata industrier i liknande fall intagit samma ståndpunkt och bortskrivit sådana kristidsutgifter, varom här är fråga, samt även i vissa fall genom statliga åtgärder erhållit hjälp härtill. Starka skäl ha därför ansetts tala för att bortskrivning sker av här ifrågavarande merkostnader. I utredningen har vidare anförts att även den i bolagets balansräkning per 30 juni 1945 redovisade förlusten å kronor 553 207:22 utjämnas vid nu förestående rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning. Det belopp, som sålunda enligt utredningsmännen i första hand bör täckas genom nedsättning av aktiekapitalet utgör sammanlagt kronor 9 072 000. Härtill bör enligt de sakkunnigas mening läggas ett belopp, som kan beräknas få kvarstå å en för bolaget upplagd reservfond och som för att motsvara den i 1944 års aktiebolagslag stadgade avsättningen bör uppgå till minst 20 % av det efter rekonstruktionen kvarstående aktiekapitalet.

Styrelsen har funnit de sålunda förordade principerna väl ägnade att läggas till grund för en finansiell rekonstruktion av bolaget och föreslår därför i likhet med de sakkunniga, att bolagets nuvarande aktiekapital, uppgående till kronor 26 500 000, nedsättes med kronor 12 000 000 samt att detta belopp, som enligt gällande bestämmelser i sin helhet tillföres reservfonden, användes för nedskrivning av bolagets anläggningar med kronor 8 519 000 samt för utjämning av ovannämnda balanserade förlust om kronor 553 207:22. Härefter skulle bolagets aktiekapital utgöra kronor 14 500 000, varjämte å reservfonden skulle kvarstå i runt tal kronor 2 928 000, motsvarande ca 20 % av det nedskrivna aktiekapitalet.

Under hänvisning till vad i denna skrivelse anförts får styrelsen vördsamt anhålla, att Herr statsrådet ville vidtaga åtgärd i syfte att i proposition till årets riksdag föreslås

dels att bolagets aktiekapital må nedsättas till 14 500 000 kronor i och för en rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning per den 30/6 1946,

dels att ett belopp av 25 500 000 kronor anvisas för nyteckning av aktier i bolaget i och för möjliggörande av en sådan utbyggnad av anläggningarna, som här föreslagits, samt att bolaget medgives rätt att för anskaffande av de medel, som för sådant ändamål ytterligare kunna befinnas erforderliga, hos Sveriges Riksbank upptaga lån intill 70 000 000 kronor,

dels ock att bolagets förlagskapital ökas med 3 000 000 kronor med rätt för bolaget att för bestridande av löpande utgifter upptaga ytterligare kredit i checkräkning mot avlämnande av säkerhet.

Stockholm den 17 april 1946.

För Styrelsen i Norrbottens Järnverks AB.

SVERRE R:SON SOHLMAN.

Ordf. i styrelsen.

Bertil Åström.

Verkst. dir.

Bilaga 1.

PM

**med beräkning av behovet av valsat och smitt järn och stål
inom landet omkring år 1950.**

Det aktuella behovet.

Enligt en inom industrikommissionen gjord utredning uppgick den totala förbrukningen av valsat och smitt material av järn och stål under år 1942 till ca 1 milj. ton med en ungefärlig fördelning på olika användningsområden enligt nedanstående sammanställning:

	1 000 ton
Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder	1 ¹ 440
Varv	106
Byggnads- och anläggningsverksamhet	2 ² 47
Järnvägar och spårvägar	89
Övrig förbrukning	136
	<hr/> 1 018

Den kvantitet på 247 000 ton som upptagits som förbrukning inom byggnads- och anläggningsverksamheten innefattar förutom armeringsjärn, balkar, rör m. m. även galvaniserad plåt och plåt för radiatorer m. m. men däremot icke behovet av järn för tillverkning av olika slag av manufakturvaror, verkstadsprodukter såsom spik, skruvar, beslag m. m., värmepannor, spisar och annan utrustning, vilka ingå i byggnader och anläggningar av olika slag. Behovet av järn för dessa tillverkningar har i stället i sin helhet redovisats som förbrukat inom gruppen järn- och stålmanufakturverk och verkstäder. Enligt en grov uppskattning skulle, om hänsyn togs även till järnbehovet i dessa verkstadsprodukter, den totala förbrukningen av valsat och smitt järn och stål inom byggnadsbranschen ha rört sig mellan 275 000 och 280 000 ton under år 1942.

Behovet för »järnvägar och spårvägar» inkluderar järninnehållet i rullande materiel och andra verkstadsprodukter.

Försörjningsläget i fråga om järn var under år 1942 relativt tillfredsställande, varför förefintliga behov i stort sett kunde täckas. En viss knapphet förelåg dock i fråga om vissa varuslag exempelvis plåt. Under de följande åren har tillgången på järn på grund av den successiva nedgången i importen blivit alltmera knapp. Lagren av järn har därför fått tagas i anspråk i mycket betydande omfattning. Detta gäller icke blott för järnverk och järngrossister utan även för förbrukarna. Inom verkstadsindustrien ha sålunda lagren av såväl plåt, stångjärn m. m., som mer eller mindre bearbetade halvfabrikat och detaljer gått ned kraftigt. Inom samtliga förbrukarkategorier ha dessutom åtgärder vidtagits för att minska järnförbrukningen per producerad enhet, vilket tagit sig uttryck i ändrade konstruktioner m. m.

¹ Exkl. plåt för radiatorer, galvaniserad plåt för byggnader, konservplåt m. m. samt verkstadsprodukter för järnvägar och spårvägar, vilket påförts andra förbrukningsgrupper.

² Angivna kvantitet har vid en senare gjord undersökning visat sig vara något för hög.

Båda dessa förhållanden ha bidragit till att de senaste årens siffror över järntillförseln icke ge någon riktig bild av det behov av järn, som under normala förhållanden skulle föreligga vid motsvarande sysselsättning och produktion inom verkstadsindustrien och byggnadsverksamheten. För ett bedömande av järnbehovet under den närmaste framtiden torde emellertid en »normalförbrukningssiffra» i första hand vara av intresse.

Här nedan har därför ett försök gjorts att beräkna det aktuella behovet vid fri tillgång på järn, varvid emellertid hänsyn *icke* tagits till de extraordinära behov, som föreligga för att bygga upp de på grund av de senaste årens brist reducerade lagren. Beräkningarna äro knutna till den sysselsättning inom verkstadsindustrien som rådde under hösten 1945. För byggnadsverksamheten har 1945 års byggnadsvolym legat till grund.

Givet är att en dylik beräkning icke kan bli annat än ungefärlig eftersom den endast kan grundas på vissa uppskattningar. Den torde emellertid ge en något så när riktig bild av behovet i stort, dels totalt, dels för olika varuslag.

Enligt de gjorda beräkningarna skulle det totala behovet av valsat och smitt material av järn och stål under förutsättning av normal tillgång vid mitten av 1940-talet motsvara ca 1,2 miljoner ton, fördelat på följande sätt mellan olika förbrukarkategorier.

	1 000 ton
Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder	520
Varv	140
Byggnads- och anläggningsverksamhet	320
Järnvägar och spårvägar	95
Övrig förbrukning	130
	<hr/>
	1 205

Då förbrukningen under 1942 motsvarade ca 1 miljon ton, framkommer sålunda en ökning av behovet mellan 1942 och 1945 med ca 200 000 ton eller 20 %. Det kan vara av intresse att nämna att det redovisade importöverskottet plus den inhemska produktionen under åren 1936—1939 motsvarade i genomsnitt ca 1 070 000 ton per år, varvid emellertid produktionssiffran på grund av vissa dubbelräkningar är ca 30 000—40 000 ton för hög. Under nämnda år ägde därjämte en viss lagerökning rum. Det här framräknade behovet kan därför även sägas ligga inemot 20 % över den nivå, som uppnåddes under åren närmast före kriget.

Behovet av valsat och smitt järn och stål inom olika förbrukarkategorier har även fördelats på olika slag av material och redovisats å tabellen sidan 13.

Här nedan anges det totala behovet vid en tänkt normalförbrukning år 1945, fördelat på olika material såsom plåt, tråd m. m. För att visa det nuvarande utrymmet för import och ökad inhemsk produktion har behovet för inhemsk konsumtion plus en export, som godtyckligt satts lika med åren 1936—39, jämförts med den nuvarande produktionen vid de svenska järnverken. (Se tab. s. 12.)

Av tabellen framgår, att vi för dagen skulle behöva ett tillskott genom import och ökad inhemsk produktion på tillhoppa cirka 500 000 ton per år för att en normal försörjning skulle uppnås. Angivna kvantitet är som synes av samma storleksordning som importen under åren närmast före kriget.

Produktionssiffrorna äro emellertid påverkade av svårigheterna i fråga om bränsleförsörjningen och av bristen på arbetskraft. I fråga om valstråd, rör och även »annat valsat material», har produktionen av kvalitetsmaterial för export därjämte varit mindre än normalt på grund av avsättningssvårig-

	Inhemsk kons. v. normal tillgång	Beräk- nat be- hov för export ¹	Summa	Produk- tion inom landet ² 1944/45	Erforderligt tillskott genom import och in- hemsk produ- ktion	Genom- snittsim- port per år under 1936/39
Plåt grov och medium	180	4	184	95	89	96
Plåt tunn inkl. förtent	150	7	157	101	56	57
Valstråd	150	25	175	129	46	40
Räls.....	40	2	42	28	14	15
Rör	78	37	115	71	44	33
Balkar och profiljärn.....	136	—	136	53	83	146
Armeringsjärn	140	—	140	90	50	} 93
Annat valsat material inkl. till försäljning avsedda ämnen.....	300	110	410	283	127	
Smitt och pressat material	³ 31	7	38	30	8	0
Summa	1 205	192	1 397	880	517	480

¹ Export lika med genomsnittet 1936—1939.

² Siffrorna över produktionen, som hämtats ur Järnverksföreningens statistik, avse genomsnittet för 1944 och 1945.

³ Då detta materialslag är av mindre intresse har någon undersökning av behovet ej företagits. Den angivna siffran är densamma som gällde för 1942.

heter, vilket ej helt kompenseras genom ökad tillverkning av motsvarande produkter av handelskvalitet. Det här redovisade underskottet i försörjningen blir även av denna anledning för stort. Någon exakt uppgift om den nuvarande normala kapaciteten vid järnverken finnes icke att tillgå. En av Jernkontoret hösten 1944 gjord undersökning visade emellertid, att produktionen genom ett fullständigare utnyttjande av kapaciteten, varvid förutsattes tillräcklig tillgång på bränsle och arbetskraft, skulle kunna höjas till ca 1 milj. ton per år.

I det följande lämnas en kort redogörelse för de bedömanden, som legat till grund för de framlagda siffrorna över behovet inom olika förbrukningsområden.

Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder. Socialstyrelsens index över sysselsättningen inom järn- och stålmanufakturverk och verkstäder visar en stegring mellan år 1942 och hösten 1945 på 9 %. Denna statistik bygger på uppgifter från genomgående företag, varför det finns anledning förmoda, att en systematisk underskattning av sysselsättningsökningen sker. För att nå ökningen i produktionsvolymen måste hänsyn även tagas till den produktivitetsstegring, som ägt rum. Under 1930-talet motsvarade stegringstakten för dessa industrigrupper 3,5 % per år, medan produktiviteten under de första krigsåren visade en viss tillbakagång. Det är tyvärr icke möjligt att visa hur utvecklingen varit mellan år 1942 och 1945. Vissa skäl tala emellertid för, att produktivitetsstegringen under de allra senaste åren varit relativt betydande, bl. a. då det förhållandet att en övergång skett från krigsmaterial- och ersättningsproduktion till normal tillverkning för inhemsk marknad och export. Investeringarna i maskiner ha ju även varit betydande, även om de icke nått upp till 1939 års nivå. Det har därför ansetts rimligt att räkna med en total produktivitetsstegring på 6 % mellan åren 1942 och 1945. Den totala ök-

Uppskattad förbrukning av valsat och smitt järn och stål år 1945, vid fri tillgång.
1 000 ton.

Varuslag	Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder	Varv ¹	Byggnads- och anläggningsverksamhet ²	Järnvägar och spårvägar	Övrig förbrukning	Summa förbrukning
Plåt, grov och medium	64	100	5	8	3	180
Plåt, tunna inkl. förtent.....	55	1	60	2	32	150
Valstråd	125	—	—	—	25	150
Räls	—	—	—	³ 35—40	5	40—45
Rör	20	4	⁴ 50	2	2	78
Balk och profiljärn	27	25	60	9	15	136
Armeringsjärn.....	—	—	138	2	—	140
Annat valsat material.....	205	8	3	³ 33—36	50	299—302
Smitt och pressat järn och stål....	25	2	2	2	1	32
Summa	521	140	318	93—101	133	1205—1213

¹ Siffrorna grunda sig på uppgifter, som lämnats av varvsindustriförening och avse behovet vid fullt kapacitetsutnyttjande, varvid hänsyn tagits även till de utbyggnader, som komma att bli klara inom det närmaste året.

² Samma byggnadsvolym som 1945 men med användande av järn i »normal» omfattning.

³ Beroende på i vilken takt utbyggnaden av dubbelspår bedrivs. F. n. förbrukar S. J. för detta ändamål 5 000 ton per år motsvarande en sträcka av endast 5 mil. Den kraftiga begränsningen är betingad av brist på såväl järn som arbetskraft.

⁴ Inkl. vissa mindre kvantiteter handelsrör, som förbrukats inom verkstadsindustrin.

ningen i produktionsvolymen skulle då bli av storleksordningen 15 %. Det är givetvis omöjligt att bedöma hur en sådan ökning av produktionsvolymen under normala förhållanden skulle ha påverkat behovet av järn. Med hänsyn till att knapphet på vissa järnprodukter förelåg år 1942 har emellertid här antagits en stegring av järnbehovet med 3 % utöver produktionsuppgången. Ökningen i järnkonsumtionen har därför beräknats till 18 %, varigenom behovet stigit från 440 000 ton år 1942 till 520 000 ton.

Varv. Uppgifter om varvens behov av fartygsplåt och fartygsprofiler ha inhämtats från varvsindustriföreningen. Enligt dessa motsvarade totala behovet före kriget vid full sysselsättning 100 000 ton varav 75 000 ton plåt och 25 000 profiljärn.

Med hänsyn till de utbyggnader, som skett under kriget eller som nu pågå, kan behovet inom de närmaste åren vid fullt kapacitetsutnyttjande beräknas komma att stiga till ca 125 000 ton varav 100 000 ton plåt och 25 000 ton profiljärn. Denna kvantitet är sålunda något större än det för dagen aktuella behovet. Då några hållpunkter för en beräkning av detta senare ej kunnat erhållas, har emellertid någon reduktion ej företagits. Till ovan angivna kvantiteter plåt och profiljärn har lagts behovet av stångjärn, rör m. m., varvid antagits att behovet av dessa produkter kommer att stiga i motsvarande grad.

Byggnads- och anläggningsverksamhet. Med ledning av uppgifter, som lämnats av industrikommissionen har nedan gjorts en sammanställning över den faktiska förbrukningen av vissa slag av byggnadsjärn åren 1942 och 1945.

	1942 1 000 ton	1945 1 000 ton
Armeringsjärn	103	120
Balkar	63	30
Smidda rör	36 ¹	48 ¹
Radiatorplåt	14	17
Galvaniserad plåt	13	16
	229	231

Som framgår av sammanställningen har totalbehovet av byggnadsjärn icke nämnvärt förändrats mellan 1942 och 1945 trots den betydande ökning i byggnadsvolymen som inträtt. Förklaringen ligger däri, att knappheten på järn framtvingat en övergång till andra konstruktioner och dessutom andra besparingsåtgärder. Tydligast framträder detta i fråga om balkar, varav förbrukningen, som synes, gått ned till hälften. Här nedan har ett försök gjorts att bedöma huru stor förbrukningen med 1945 års byggnadsvolym skulle vara vid en något så när fri tillgång på byggnadsjärn.

Vad först gäller armeringsjärn torde man, enligt vad som uppgivits av statens byggnadslånebyrå, böra räkna med en stegring på 15 %, varigenom behovet skulle stiga till ej fullt 140 000 ton. Balkar förbrukas i främsta rummet för industribyggnader. Enligt SAK:s byggnadstillståndsstatistik var balkåtgången i de för 1945 beviljade byggnadsarbetena sammanlagt 25 000 ton, vilket fördelade sig med 14 400 ton på industribyggnader, 5 300 ton på byggnader för handel och samfärdsel, 3 200 ton på bostadsbyggnader samt 2 100 ton på annan byggnads- och anläggningsverksamhet. För industribyggnader innebär användande av järnkonstruktioner speciella fördelar framförallt därigenom, att det är lättare att göra omändringar och utbyggnader av lokalerna. Även om de ställa sig dyrare torde de därför i många fall föredras framför betongkonstruktioner. Vad gäller bostadshus blir valet mellan betongbalkar och järnbalkar i hög grad beroende av prisförhållandena. Då den nedgång i balkförbrukningen som skett under de senaste åren främst torde ha framtvingats av den rådande bristen på balkar har det ansetts rimligt att antaga, att balkförbrukningen vid fri tillgång i varje fall skulle närma sig 1942 års nivå eller 60 000 ton. Före kriget var förbrukningen avsevärt högre.

I fråga om smidda rör har försörjningen varit relativt tillfredställande, varför några mera betydande nedskärningar i förbrukningen ej behövt genomföras. Man synes därför endast behöva räkna med en mindre ökning av behovet, säg till 50 000 ton, vid fri tillförsel.

Förbrukningen av radiatorplåt var under 1945 starkt begränsad, då dels den tidigare vanliga överdimensioneringen av radiatorerna icke tillåts, dels radiatorer för annat än bostadshus och vissa andra byggnader fått ersättas med kamflänsrör. Enligt en av industrikommissionen gjord uppskattning skulle behovet av plåt för radiatorer utan restriktioner vid 1945 års byggnadsvolym stiga från 17 000 ton till 25 000—30 000 ton.² Även i fråga om galvaniserad plåt måste man vid fri tillgång räkna med ett avsevärt större behov än vad nuvarande förbrukningssiffra ger vid handen, enär under kriget galvaniserad plåt ej annat än i mycket begränsad omfattning fått användas till taktäckning. Enligt vad som uppgivits av industrikommissionen kan merbehovet här uppskattas till 5 000 à 10 000 ton. Vissa kvantiteter plåt

¹ Inkl. vissa kvantiteter handelsrör, som förbrukats inom verkstadsindustrien.

² Som jämförelse kan nämnas, att förbrukningen av radiatorplåt år 1939 beräknas ha uppgått till 26 000 ton.

av annat slag förbrukas även inom byggnads- och anläggningsverksamheten, uppskattningsvis 2 000 ton rostfri plåt och 4 000 ton svartplåt.

Det totala behovet av olika slag av byggnadsjärn skulle härigenom stiga från 245 000 år 1942 till 320 000 ton år 1945. Lägges härtill behovet av olika slag av manufakturvaror och andra verkstadsprodukter, skulle totalförbrukningen av järn för byggnads- och anläggningsverksamhet motsvara ca 360 000 ton.

Järnvägar och spårvägar. Enligt av statens järnvägar lämnade uppgifter, utgör det nuvarande normala behovet av räls 25 000—30 000 ton per år varav 20 000—25 000 ton för utbyte av gammal räls samt för bangårdar och 5 000 ton för utförande av dubbelspårsbyggnader. Den senare kvantiteten motsvarar en enkelspårsträcka av 5 mil. För närvarande kan någon utökning av detta program ej genomföras bl. a. på grund av brist på räls och arbetskraft. I tabellen har emellertid redovisats även den kvantitet räls, som skulle erfordras om en fördubbling av programmet för dubbelspårsbyggnaderna skulle genomföras. Till Statens Järnvägars behov har lagts en kvantitet, som svarar mot de enskilda järnvägarnas andel av järnvägsnätet. Behovet av järn för rullande materiel m. m. har beräknats med ledning av vissa uppgifter, som funnits att tillgå på industrikommissionen.

Övrig förbrukning. Endast vissa mindre justeringar av 1942 års siffror ha företagits.

Uppskattat behov år 1950.

I föregående avsnitt har ett försök gjorts att beräkna det ungefärliga aktuella behovet av valsat och smitt järn och stål under förutsättning att en normal förbrukning kunde tillåtas men under i övrigt oförändrade förhållanden inom näringslivet. Betydligt vanskligare är det att försöka bedöma huru stor förbrukningen kommer att bli några år framåt i tiden. I första hand blir detta beroende av den allmänna konjunkturutvecklingen. Då det icke varit möjligt att i detta sammanhang ställa någon prognos rörande denna utveckling har i stället de här gjorda uppskattningarna av järnbehovet knutits till förutsättningen att en jämn och hög sysselsättning inom näringslivet kan upprätthållas även i fortsättningen. Därefter har i någon mån berörts vilka förändringar i järnkonsumtionen, som vore att vänta vid en ogynnsammare konjunkturutveckling.

Förskjutningar mellan användningen av produkter av järn och produkter av annat material äga ständigt rum. Vid en bedömning på så kort sikt som det här är fråga om torde detta emellertid icke spela någon nämnvärd roll, om man bortser ifrån byggnadsverksamheten, vilken särskilt berörts i det följande. Däremot torde det icke vara osannolikt att lagen av järn vid ingången av 1950-talet fortfarande äro avsevärt lägre än normalt, varför ett extraordinärt behov för lagerutfyllnad kan föreligga. I det följande har hänsyn *icke* tagits till detta förhållande.

Beräkningarna ha gjorts med utgångspunkt från det uppskattade normalbehovet för 1945.

Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder. Under 1930-talet visade produktionsvolymen inom båda dessa industrigrupper en mycket kraftig stegring. Mellan åren 1929—1939 ökade produktionsvolymen vid järn och stålmanufakturverken med ej fullt 7 % i genomsnitt per år, medan motsvarande ökning inom de mekaniska verkstäderna var något mer än 7 %. En av förutsättningarna för denna kraftiga expansion var den goda tillgången på arbetskraft. I detta avseende kommer läget under de närmaste decen-

nierna att bli avsevärt förändrat. Vid ett fortsatt gynnsamt sysselsättningsläge torde man få räkna med, att arbetskraften kommer att vara den begränsande faktorn för produktionen. I en av Industriens Utredningsinstitut gjord utredning framhålles, att antalet arbetare inom gruppen malmbrytning och metallindustri mellan 1930 och 1940 ökat med 77 000 personer. Under förutsättning att denna industrigrupp kommer att draga till sig lika stor andel av arbetarstammens totalökning som tidigare, samt att avgången av folk från jordbruket kommer att fortsätta i samma takt som under de senaste åren, d. v. s. 1 % per år, kommer motsvarande ökning att stanna vid ej fullt 30 000 för vardera 1940-talet och 1950-talet. Med hänsyn härtill synes man få räkna med att produktionsstegringen under de närmaste årtiondena kommer att ske i ett väsentligt långsammare tempo än under närmast föregående årtionde.

Mellan 1945 och 1950 kan med ledning av de angivna siffrorna ökningen av antalet arbetare inom manufakturverk och verkstäder grovt uppskattas till 9 000, d. v. s. 6 %. Förutsättes att produktivitetsstegringen blir densamma som mellan 1929 och 1939 eller ca 3,5 % per år, skulle därigenom produktionsvolymen komma att stiga med 25 % under 5-årsperioden.

De här gjorda beräkningarna angående tillgången på arbetskraft bygger på förutsättningen att någon inflyttning från andra länder ej kommer till stånd. Skulle exempelvis 10 000 verkstadsarbetare invandra, kommer produktionsvolymen att stiga med 33 % i stället för 25. En högre produktionsvolym kan även tänkas bli uppnådd därigenom att produktiviteten stegras i en snabbare takt än som här antagits. Bristen på arbetskraft kommer säkerligen att medföra att stora ansträngningar komma att göras från företagens sida för att genom insättande av arbetsbesparande maskiner och andra åtgärder höja produktiviteten. Därest importen av verktygsmaskiner från USA kommer i gång i större omfattning relativt snart — vilket icke synes osannolikt — torde brist på erforderliga maskiner ej behöva utgöra något avsevärt hinder för genomförandet av rationaliseringarna.

Det är givetvis svårt att bedöma hur järnkonsumtionen kommer att förändras vid den här antagna utvecklingen av produktionen inom verkstadsindustrien. Under senare hälften av 1930-talet förelåg emellertid en relativt god överensstämmelse mellan förändringarna i konsumtionen av valsat och smitt järn och stål och produktionsvolymen, ehuru järnkonsumtionen visade en något större stegring. I denna kalkyl har det ansetts rimligt att antaga, att den angivna ökningen av produktionen med 25 % kommer att medföra en motsvarande stegring av järnkonsumtionen. Detta skulle innebära att behovet år 1950 skulle utgöra 655 000 ton mot 520 000 ton år 1945.

Varv. Vid angivandet av behovet av järn för 1945 hade hänsyn tagits även till de utbyggnader vid varven, som påbörjats men ännu icke hunnit slutföras. De avsågo dessutom den förbrukning, som skulle föreligga vid fullt kapacitetsutnyttjande. Med hänsyn härtill torde det icke finnas anledning att räkna med någon ökning i behovet fram till 1950. Å andra sidan kan sägas, att varven för närvarande ha så betydande orderstockar att det förefaller troligt, att produktionen kommer att kunna upprätthållas i full utsträckning under 4 å 5 år framåt. För den närmast därefter följande tiden bedömes läget för varvsindustrien däremot såsom rätt ovisst. Det anses icke uteslutet, att en viss nedgång i beställningarna kommer att inträda, varigenom produktionen och järnkonsumtionen kommer att minska.

Byggnads- och anläggningsverksamhet. I det av bostadssociala utredningen framlagda betänkandet har ett relativt långsiktigt program för bostadsbyggnad skisserats. Genomförandet av detsamma skulle medföra att antalet producerade lägenheter per år skulle komma att stiga från 55 000 å 60 000

under 1945 till ca 70 000 under de närmaste fem åren. Under 1950-talet förutsättes att antalet uppförda lägenheter något minskats samtidigt som lägenheternas storlek något ökas på sådant sätt, att produktionsvolymen förblir i stort sett oförändrad. I avvaktan på statsmakternas ståndpunktstagande till det framlagda förslaget har detta med vissa modifikationer tagits till grund för beräkningarna. Sålunda torde det vid en försiktig kalkyl måhända vara lämpligt att räkna med att årligen komma att uppföras ca 60 000 lägenheter, motsvarande cirka 210 000 rumsenheter. Produktionsvolymen i antalet rumsenheter skulle då under 1950-talet komma att ligga mellan 10 och 20 % över 1945 års nivå.

I fråga om andra slag av byggnads- och anläggningsverksamhet, där byggnader och andra anläggningar för industri och handel förbruka de största kvantiteterna byggnadsjärn, torde det vara omöjligt att nu beräkna den volym, som kommer att upprätthållas omkring 1950. Av stor betydelse blir i vilken omfattning byggnads- och anläggningsverksamheten kan upprätthållas. Kommer brist på exempelvis byggnadsjärn eller arbetskraft att medföra att byggnadsverksamheten även under dessa år måste inskränkas, kommer investeringsbehovet i början av 1950-talet att vara högst betydande. Tillgången på arbetskraft kan emellertid även år 1950 tänkas bli en begränsande faktor för byggnadsverksamheten.

Det kan i detta sammanhang pekas på de mycket omfattande investeringsplaner, som för närvarande äro aktuella för industrien. Enligt den av Kommerskollegium hösten 1945 gjorda förfrågan motsvarade investeringsplanerna för 1946 i byggnads- och anläggningsarbeten för industriens del i det närmaste 600 miljoner kronor, medan de arbeten av motsvarande slag, som beräknades bli färdigställda under 1945 hade ett värde av ca 300 miljoner kronor. Även inom andra områden exempelvis handel samt kommunal och statlig förvaltning föreligger ett eftersatt behov av betydande omfattning.

Med stöd av vissa uppskattningar torde den del av byggnadsverksamheten, som faller utanför bostadsbyggandet, kunna förväntas stiga med mellan 25 och 35 % i förhållande till 1945 års nivå. Den totala stegringen i byggnadsvolymen skulle då bli ca 22 %, vilket stämmer rätt väl med den ökning i investeringsverksamheten, som framkommer som ett rimligt alternativ i vissa av Konjunkturinstitutet gjorda beräkningar över nationalinkomstutvecklingen. Den här framkomna ökningen är dock något högre.

Konsumtionen av järn inom byggnads- och anläggningsverksamheten påverkas förutom av investeringsvolymens storlek även av vilka byggnadskonstruktioner som komma att användas. Vad gäller bostadsbyggandet beräknas den största ökningen komma att falla på landsbygden, där byggnaderna fordra relativt små kvantiteter järn. Detta torde emellertid delvis komma att motvägas av att den sanering av bostadsbeståndet i städerna, som sätter in vid början av 1950-talet kommer att kräva mer järn per lägenhet än den bostadsbebyggelse i tätorterna, som vi för närvarande ha. För industribyggnader synes en viss ökning av järnförbrukningen vara trolig om prisutvecklingen på järn blir gynnsam. Då det icke varit möjligt att väga dessa faktorer mot varandra, har i denna kalkyl förutsatts, att järnkonsumtionen kommer att stiga i samma takt som produktionsvolymen, såväl för bostadsbyggandet som för övrig byggnads- och anläggningsverksamhet. Sammanlagt skulle då behovet av järn för byggnadsändamål komma att ligga ca 25 % över den »normalförbrukningsnivå» för 1945 som tidigare angivits.

Järnvägar och spårvägar. Enligt vad som under hand uppgivits av statens järnvägar skulle man icke ha anledning räkna med några större förändringar i behovet under den närmaste framtiden, vare sig i fråga om räls eller rullande materiel. En ökning av storleksordningen 10 % har dock av statens järnvägar ansetts vara rimligt som ett genomsnittstal.

Övrig förbrukning. Denna grupp omfattar en mängd olika förbrukningsområden, vilka endast delvis äro kartlagda. Bland annat ingår den rent borgerliga förbrukningen, jordbrukets behov m. m. För att få en marginal för eventuella nya behov m. m. har förbrukningssiffran satts 40 000 ton högre än 1945, innebärande en ökning med 30 %.

Som slutresultat av här ovan gjorda mycket approximativa uppskattningar av förbrukningsutvecklingen skulle behovet av valsat och smitt järn och stål omkring 1950 bli följande i 1 000-tal ton.

	Beräknat behov		Ökning
	1945	1950	
Järn- och stålmanufakturverk och verkstäder ..	520	655	135
Varv	140	140	0
Byggnads- och anläggningsverksamhet	320	400	80
Järnvägar och spårvägar	95	105	10
Övrig förbrukning	130	170	40
	1 205	1 470	265

Som framgår av tabellen skulle förbrukningen mellan 1945 och 1950 stiga med totalt ca 265 000 ton eller 21 %. Behovet skulle härigenom år 1950 komma att motsvara ca 1 470 000 ton. Därvid har hänsyn icke tagits till det betydande behov av järnmaterial som kommer att föreligga för ökning av lagren, därest försörjningen under åren fram till 1950 kommer att kännetecknas av fortsatt knapphet.

Som tidigare påpekats kunna de här gjorda beräkningarna icke göra anspråk på att vara annat än en i siffror omsatt diskussion av en antaglig utveckling av järnbehovet fram till 1950. För bedömandet av rimligheten i de gjorda beräkningarna har den här framräknade ökningen av totalbehovet satts i relation till den utveckling av förbrukningen, som rått under tidigare år.

Mellan åren 1900 och 1940 steg den svenska konsumtionen av valsat järn och stål från ca 275 000 till 978 000 ton vilket svarar mot en framstegshastighet av 3,2 % per år. Under de senaste decennierna har emellertid konsumtionen stigit i avsevärt kraftigare takt. Mellan åren 1929 och 1939 steg förbrukningen sålunda från ca 650 000 ton till ca 1,1 miljon ton motsvarande en förbrukningsökning på 5,5 % per år. Utgår man ifrån att förbrukningen år 1945 vid fri tillgång motsvarar 1,2 miljon ton skuldet det framtida behovet bli följande, om man väljer något av dessa båda alternativ för förbrukningsutvecklingen.

	Stegringstakt per år.	
	3·2 %	5·5 %
1945	1,2 milj. ton	1,2 milj. ton
1950	1,4 » »	1,6 » »
1955	1,6 » »	2,1 » »
1960	1,9 » »	2,7 » »

Vid en stegringstakt på 3,2 % per år blir behovet år 1950 ca 70 000 ton lägre än det vi tidigare kommit fram till, medan behovet, om konsumtionen skulle stiga på samma sätt som mellan åren 1929—1939, kommer att ligga 130 000 ton högre. Det är givetvis vanskligt att göra en jämförelse mellan en långtidsutveckling och utvecklingen under så kort tid som 5 år. Flera olika skäl bl. a. då det förändrade läget i fråga om tillgången på arbetskraft synes emellertid tala för, att förbrukningen snarare kommer att följa det lägre stegringsalternativet, även om konsekvenserna av den demografiska utvecklingen inte får överdrivas. Det är vidare nödvändigt att reservera sig för att förhållandena kunna bli annorlunda om en immigration av arbetskraft i större omfattning skulle komma till stånd samt att vissa kvantiteter kunna bli erforderliga för ökning av lagren.

För bedömandet av utrymmet för en ökad inhemsk produktion av valsat järn och stål, vore det givetvis av stort värde om man kunde beräkna förbrukningsutvecklingen för en längre tidsperiod än de närmaste 5 åren. Man torde emellertid därvid stöta på mycket stora svårigheter. Teknikens utveckling kommer att spela en roll, som det för dagen är ytterst vanskligt att bedöma. Verkningarna på näringslivet av de förändrade befolkningsförhållandena äro därjämte mycket svåra att överblicka. Det kan i detta sammanhang även nämnas, att järnförbrukningen per innevånare visar stora variationer mellan olika länder. I U. S. A. exempelvis är förbrukningen väsentligt högre än i vårt land. Utan att göra mycket ingående undersökningar torde man väl i fråga om den framtida utvecklingen av förbrukningen på något längre sikt endast våga göra det antagandet, att den kommer att ligga någonstans mellan de båda alternativ som redovisats härövan.

Försörjningsbalans för 1950.

Som tidigare berörts motsvarade produktionen av valsat och smitt järn och stål i genomsnitt för åren 1944 och 1945 ej fullt 900 000 ton per år. Om hänsyn tages till de mellansvenska järnverkens utbyggnadsplaner kan man räkna med, att tillverkningen inom de närmaste 4 à 5 åren kommer att stiga till ca 1,2 miljon ton. Den inhemska konsumtionen skulle enligt ovan gjorda approximativa uppskattningar komma att motsvara 1,47 miljon ton år 1950. I fråga om exporten torde endast kunna antagas att den blir av samma omfattning som under åren närmast före kriget eller 0,2 miljon ton. Med utgångspunkt från dessa siffror kan följande balans för försörjningen år 1950 uppställas:

	Milj. ton.	
Inhemsk konsumtion	1,47	
Export = genomsnittet 1936/39	0,20	1,67
Produktion vid nu befintliga verk		1,20
Återstår att täcka genom import och ökad inhemsk produktion. .		0,47

Det här framkomna underskottet i försörjningen på 470 000 ton, vilket uteslutande utgöres av järn av handelskvalitet, motsvarar ungefär den kvantitet dylikt järn, som importerades under åren närmast före kriget. Genomsnittsimpporten för åren 1936/39 utgjorde som tidigare framgått 480 000 ton med följande fördelning på de viktigaste importländerna:

Tyskland	119 000 ton
Belgien-Luxemburg	181 999 »
Tjeckoslovakien	17 000 »
Frankrike	59 000 »
Storbritannien	11 000 »
U. S. A.	49 000 »
Övriga länder	44 000 »
	480 000 ton

Hur det angivna underskottet i balansen under 1950 fördelar sig på olika varuslag är det icke för närvarande möjligt att bedöma, då uppgifter bl. a. saknas om hur de planerade produktionsutvidgningarna vid de mellansvenska järnverken komma att fördela sig på olika produkter. Redan nu kan emellertid sägas, att de största underskotten torde komma att föreligga i fråga om följande varuslag: grov- och mediumplåt, valstråd, balk- och profiljärn, rör samt slutligen stångjärn av olika slag, däribland betydande kvantiteter armeringsjärn av framförallt klenare dimensioner.

Förändringar i järnkonsumtionen vid en försämring i konjunkturerna.

I fråga om behovet av järn under en tid med vikande konjunkturer torde det här endast vara möjligt att göra vissa allmänna påpekanden. En mera exakt bedömning skulle kräva mycket ingående undersökningar. En jämförelse med utvecklingen under depressionsåren i början av 1930-talet ger därvid icke någon direkt ledning eftersom åtgärder i konjunkturstabiliserande syfte vid en kommande kris torde komma att vidtagas i en helt annan omfattning än tidigare skett. Då det emellertid kan vara av ett visst intresse att se de förändringar av produktionen och konsumtionen, som inträdde under början av 1930-talet har här nedan angivits siffror över produktion och export av valsat och smitt järn och stål mellan åren 1929 och 1934 samt tillförseln av motsvarande produkter till den svenska marknaden under samma år. Siffrorna avse 1 000 ton.

	Produktion		Export		Tillförsel till sv. marknaden	
1929	504	100	174	100	641	100
1930	428	85	129	74	620	97
1931	413	82	110	63	579	90
1932	402	80	106	61	450	70
1933	486	97	141	82	491	77
1934	646	128	176	101	770	120

Nedgången i järnverkens produktion kom, som synes, icke att bli lika kraftig som minskningen i tillförseln till den inhemska marknaden, trots att exporten av kvalitetsjärn sjönk kraftigt.

De motåtgärder, som från samhällets sida komma att sättas in för att möta en vikande konjunktur inom näringslivet, avse i första hand att hålla investeringsverksamheten uppe på en hög nivå. De statliga och kommunala investeringarna komma därför att kraftigt ökas, varjämte den privata investeringsverksamheten torde stimuleras genom statliga åtgärder. Programmet för bostadsbyggandet avses komma att upprätthållas i normal omfattning och under vissa förhållanden t. o. m. utvidgas.

Ifrågavarande investeringar kräva betydande kvantiteter järn. Det direkta behovet av valsat och smitt järn och stål för de arbeten, som finnas upptagna

i den allmänna investeringsreserv, som av arbetsmarknadskommissionen föreslagits för budgetåret 1946/47 uppgår sålunda till 76 000 ton, varav 31 000 ton armeringsjärn. Härtill kommer en reserv för bostadsbyggnader, som uppskattningsvis skulle kräva cirka 25 000 ton byggnadsjärn. Sammanlagt skulle sålunda anspråken på järn för bostadsbyggnader och kommunal och statlig investeringsverksamhet komma att stiga med cirka 100 000 ton per år utöver det normala behovet för dessa investeringar för det fall, att investeringsreserven skulle bli utnyttjad i sin helhet. Detta torde emellertid knappast kunna komma i fråga.

Som jämförelse med ovanstående siffror kan nämnas, att de delar av byggnadsverksamheten, som falla utanför här nämnda områden d. v. s. byggnader och anläggningar för industri och handel samt jordbruk m. m. för närvarande taga i anspråk cirka 100 000 ton byggnadsjärn. Man torde därför måhända kunna räkna med, att den nedgång i behovet av dylikt järn, som kommer att inträda vid en nedgång i de privata investeringarna, till stor del kan komma att kompenseras genom den ökning av järnbehovet, som kommer att göra sig gällande inom den kommunala och statliga investeringsverksamheten.

Nedgången i järnförbrukningen skulle då i första hand komma att gälla järn- och stålmanufakturverk och verkstäder samt varv.

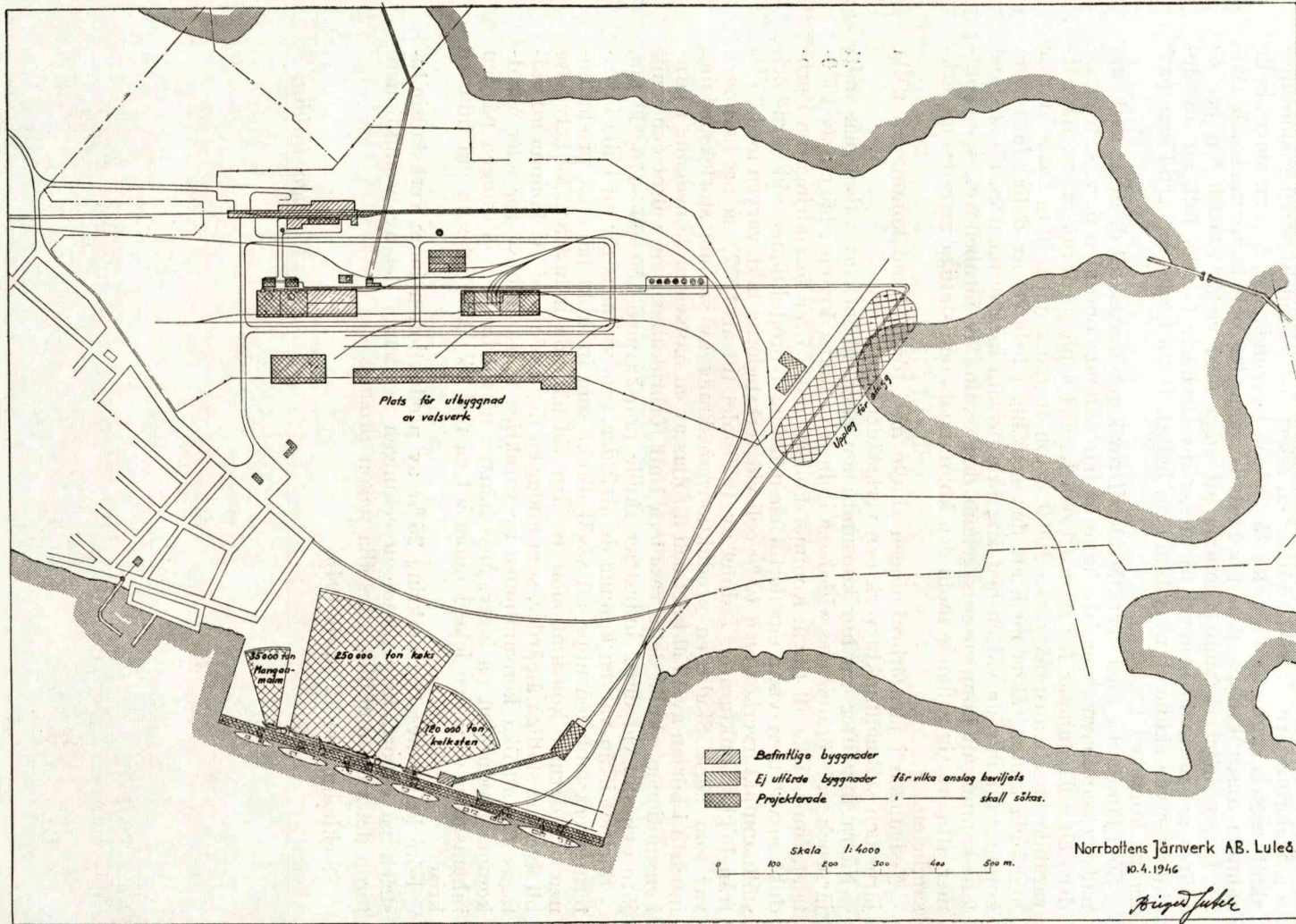
Några uppgifter om hur konsumtionen eller inköpen av valsat och smitt järn och stål förändrades vid dessa industrier under krisen i början av 1930-talet, finnas icke att tillgå. Kommerskollegii index över förändringarna i produktionsvolymen visar emellertid en nedgång i produktionen vid järn- och stålmanufakturverken med 10 % och vid verkstäderna inkl. varven med 25 % från högkonjunkturåren i slutet av 1920-talet till år 1932, då produktionen var som lägst. Skulle en produktionsminskning av samma storleksordning inträffa i början av 1950-talet och åtföljas av en motsvarande nedgång i järnkonsumtionen, skulle detta resultera i att förbrukningen av valsat och smitt järn och stål vid dessa industrier skulle minska med 150 000—175 000 ton.

Bortsett ifrån varven komma de åtgärder, som vidtagas för att hålla investeringsverksamheten uppe att såväl direkt som indirekt påverka produktionen och därmed konsumtionen av järn vid nämnda industrier. Av betydelse bli även de statliga åtgärder, som under en depressionstid ev. komma att vidtagas för att öka konsumtionen av varaktiga konsumtionsvaror eller åstadkomma produktion på lager. Med hänsyn härtill torde avsättningen på den inhemska marknaden icke komma att gå ned lika kraftigt som vid tidigare kriser.

Före kriget avsattes omkring 25 % av produktionen inom verkstadsindustrin på export. Beträffande utvecklingen av denna del av produktionen, torde det vara omöjligt att ställa någon prognos.

Stockholm den 12 april 1946.

Tage Kahlin.

Bilaga 3.

Sammanställning

av beräknade anläggningskostnader för första utbyggnadsetappen
av Norrbottens Järnverk.

A. Driftsavdelningar.

1) Sinterverk		
2 st. Greenawalts sinterpannor à 250 kbft volym, kompletta med fickor, krossar, cykloner och sin- terfickor	1 700 000	
Elektrisk utrustning, gasledning, instrument etc..	350 000	
Byggnader samt transporttunnel för sinter	1 000 000	
Administration, licens, ritarbete, etc	150 000	
Oförutsedda kostnader	300 000	3 500 000
2) Masugnsanläggning		
1 st. masugn med en dygnsproduktion av 550—600 ton	3 530 000	
Järn- och slaggbehandling	1 630 000	
Varmapparater	4 580 000	
Gasrening och magasinering	2 450 000	
Blåsmaskiner och el-central	4 500 000	
Malm-, kalkstens- och koksfickor	1 500 000	
Byggnader, fundament och kranutrustning	2 490 000	
Oförutsedda kostnader	1 320 000	22 000 000
3) Thomasverk		
1 st. thomaskonverter à 25 ton	515 000	
1 st. blandare à 1 000 ton	900 000	
Blåsmaskineri och kranutrustning	400 000	
Maskinfundament	80 000	
Kokillvagnar och botten-bränningsugn m. m.	250 000	
Förlängning av nuvarande thomasverksbyggnad för inrymmande av en 25 tons konverter samt en 1 000 tons blandare jämte blåsmaskiner	1 000 000	
Oförutsedda kostnader	355 000	3 500 000
4) Elektrostålverk		
2 st. elektrostålugnar à 25 ton kompletta för korg- beskickning men exkl. elektrisk utrustning	1 050 000	
Transformator och övrig elektrisk utrustning	950 000	
Travers	150 000	
Skänkar och eldfast material	200 000	
Fläktar, ventilationsanordningar etc.	150 000	
Byggnader och grunder	1 300 000	
Oförutsedda kostnader	700 000	4 500 000

5) Valsverk (Göt-, räls- och balkvalsverk)

I ovanstående verk möjliggöres utvalsning av nedanstående dimensioner:

Räls med en vikt av 25—50 kg pr meter samt underlagsplattor m. m.

I-balkar NP 15—40

U-balkar » 12—30

Z-järn » 14—20

T-järn » 10/10—16/14

» » 12/6—20/10

Bulbjärn » 13—24

» » 13—20

» » 15—20

L-järn, likflänsiga NP 12—16

» , olikflänsiga NP 10/15—10/20

fyrk.-järn från 85—130 mm

Ø-järn från 70—120 mm

Platiner från 100 mm breda till 150 mm

Skarvjärn och s. k. näsprofiljärn

1 st. duo reversier götvalsverk 1 000—1 050 mm valsdiam. jämte trio valsverk, vilket sistnämnda även kan arbeta som duo reversier, med tillhörande

hjälpavdelning 16 650 000

Elektriska anordningar, Ilgner-omformare inkluderande 2 likströmsmotorer 2 500 000

Värmeugnar och 2 stripperkranar m. m. 3 350 000

Byggnader med grunder, 255 000 kbm 4 500 000

Oförutsedda kostnader 1 000 000 28 000 000

Summa Driftsavdelningar 61 500 000

B. Hjälpavdelningar.

1) Thomasslaggkvarn och upplag för masugnsslagg samt transportanordningar för utlastning av thomasfosfat och masugnsslagg 3 425 000

2) Kalkbränningsanläggning 275 000

3) Mekanisk-, elektrisk- och snickarverkstad 750 000

4) Tackjärnsgjuteri med transportanordningar 1 000 000

5) Järnmagasinet med traverser m. m. 1 050 000

6) Oförutsedda kostnader 500 000 7 000 000

Summa Hjälpavdelningar 7 000 000

C. Allmänna avdelningar.

1) Planering av verksamheten, spårsystem, växlar, lok och transportvagnar 2 750 000

2) Utbyggnad av pumpstation med huvudledning och distributionsledningar, ventiler och avloppsledningar 2 000 000

3) Sanitära anläggningar och matsalar 1 000 000

4) Huvudkontor, laboratorium och driftskontor 1 400 000

5) Bostäder 1 000 000

6) Elfördelningsstation med ställverk samt elektrisk kraft och belysningsledningar utomhus	600 000	
7) Lokstall	120 000	
8) Kaj, 750 meter	3 500 000	
9) Lossnings- och lastningsanordningar för koks, kalksten och manganmalm med vipparmskranar, släp-skopor, krossnings- och sorteringsanläggningar .	5 700 000	
10) Linbana från hamnanläggning till samtliga metallurgiska avdelningar	2 200 000	
11) Linbana från sinterverk till koksmasugnsanläggning	900 000	
12) Linbana från kalk- och dolomitugnar till stålverk och thomasverk	475 000	
13) Förlängning av nuvarande högbana.....	625 000	
14) Krossnings- och sorteringsverk för malm med transportanordningar	400 000	
15) Tunnel och transportanordningar för materialets transport från upplag till malmfickor	325 000	
16) Förlängning av traversbana för göt, skrot, och tackjärn jämte 2 traverser med lyftmagneter.....	470 000	
17) Kaj och transportanordningar vid manganmalmsgruvan i Stora Uttervik	250 000	
18) Kaj och transportanordningar vid kalkstensfyndigheterna vid Ahrs bruk på Gotland	300 000	
19) Oförutsedda kostnader	2 485 000	26 500 000
Summa Allmänna avdelningar		26 500 000
<hr/>		
Summa Driftsavdelningar	61 500 000	
Summa Hjälpavdelningar	7 000 000	
Summa Allmänna avdelningar.....	26 500 000	
	Summa summarum	95 000 000

Ovanstående kostnader möjliggöra utförandet av den av styrelsen tänkta första utbyggnadsetappen av Norrbottens Järnverk. För realiserandet av en av styrelsen tänkt produktionskapacitet av 300 000 ton färdigvalsade produkter per år fordras dels insättandet av ytterligare 2 Greenawalts sinterpannor à 250 kbft och dels utökning av den metallurgiska avdelningen med en kapacitet, som motsvarar en produktion av 200 000 ton tackjärn per år, samt valsverk för tillverkning av mindre dimensioner. Kostnaderna härför, som bl. a. äro avhängiga av den slutgiltiga utformningen av dessa valsverk med avseende på såväl kapacitet som det valsade materialets profiler och dimensioner, kunna för dagen icke fastställas. Detta förutsätter nämligen en mera ingående detaljutredning, som icke medhunnits under den korta utredningstid, som stått till buds. Man torde emellertid kunna utgå ifrån, att de ytterligare kostnader, som erfordras för det fullständiga produktionsprogrammet, avseende 300 000 färdigvalsade produkter per år, komma att uppgå till mellan 30 à 40 miljoner beroende på bl. a. de rön och erfarenheter, som inom den närmaste tiden möjligen kunna förväntas på metallurgiska området. Detta gäller icke minst det resultat, som förreduktionsanläggningen vid Norrbottens Järnverk kan komma att ge.

Föreliggande kostnadsberäkningar avse dagens priser och basera sig dels på utredningar och uppgifter från olika specialfirmor, utländska som svenska, och dels i tillämpliga delar på anläggningskostnader vid Norrbottens Järnverk A/B med de justeringar som betingats av nu gällande prisläge.

Stockholm den 13 april 1916.

Bertil Aström.

Bilaga 5.

PM

angående nedskrivningsbehov å NJA:s anläggningar per den 30/6 1946 jämte därav föranlett förslag till rekonstruktion av bolaget.

Kostnaderna för de bolagets anläggningar, som ingå i den första utbyggnadsetappen, ha av flera samverkande orsaker blivit onormalt höga. Huvudorsaken är den efter utbyggnadsplanens uppgörande inträdda allmänna prisstegringen, vilken i särskilt accentuerad grad gjort sig gällande i fråga om elektrisk materiel, som spelar stor roll beträffande järnverkets maskinella utrustning. Härtill komma emellertid åtskilliga andra fördyringsorsaker. Sålunda har enligt statsmakternas väl huvudsakligen ur beredskapssynpunkter motiverade önskan arbetet på anläggningarnas uppförande starkt forcerats, vilket förorsakat betydande fördyringar, särskilt på grund av att arbetena måst pågå även vintertid under synnerligen besvärliga väderleksförhållanden. Till följd av krav från luftskyddsmyndigheternas sida måste malmviadukten givas en annan sträckning än den ursprungligen planerade, vilket medfört avsevärda merkostnader för pålning och fyllning. Beaktas måste även i fråga om förreduktionsverket, att denna anläggning på grund av sin säregna karaktär är att betrakta såsom ett experiment.

På grund av det ovan anförda torde det med övervägande sannolikhet böra antagas, att bolaget icke i framtiden kan förränta och amortera den del av det i anläggningarna nedlagda kapitalet, som motsvaras av ovan exemplifierade extra ordinära kostnader och med hänsyn till att dessa kostnader böra betraktas såsom rena kristidsutgifter torde icke heller skäligen på bolaget böra ställas anspråk på förräntning och amotering härav. I detta avseende förtjänar framhållas, att privata industrier i liknande fall intagit samma ståndpunkt och bortskrivit sådana kristidsutgifter och i vissa fall även genom statliga åtgärder erhållit hjälp härtill. Såsom framgår av ovanstående tala därför övervägande skäl för att bortskrivning sker av här ifrågakvarande kostnader.

Beräkningen av den oräntabla delen av anläggningsvärdena synes böra ske i enlighet med följande principer.

Den merkostnad, som beträffande den 30 juni 1945 färdiga anläggningar uppstått på grund av den allmänna prisstegringen utöver förkrigsprisnivån, byggnadsarbetenas forcering m. m., och som redan redovisas separat i bolagets bokföring, bör i första hand bortskrivas. De fördyringar, som ingå i denna merkostnad och som bero på andra orsaker än prisstegringen, ha först beräknats så exakt som möjligt. Å den därefter kvarstående delen av de verkliga anläggningskostnaderna har den allmänna prisstegringen beräknats utgöra $\frac{1}{3}$, vilket sålunda motsvarar en genomsnittlig prisstegring av 50 % av förkrigspriserna. Detta torde innefatta tillämpning av numera allmänt vedertagna principer i dessa avseenden.

I den första utbyggnadsetappen ingå emellertid betydande anläggningar, som påbörjats redan under 1944/1945 och som färdigställda under innevarande räkenskapsår, ävensom den först planerade delen av förreduktionsverket, vilket för närvarande är under byggnad, men som icke torde bliva färdigt före räkenskapsårets utgång. De merkostnader, som uppstått respektive komma att uppstå å dessa anläggningar och som ännu icke avskilts i räkenskaperna, böra nedskrivs efter samma principer, som tillämpats beträff-

fande tidigare färdigställda anläggningar. Med hänsyn till den omfattande elektriska utrustning, som ingår i dessa anläggningar, ävensom den omständigheten, att förreduktionsverket är att betrakta såsom en experimentanläggning ha emellertid anskaffningskostnaderna för den maskinella utrustningen i fråga om under innevarande räkenskapsår slutförda nybyggnaderna beräknats till 50 % av anskaffningskostnaden. Den anläggningkostnad, som varit föremål för tvist med SJ, bör helt bortskrivas. Slutligen torde anskaffningskostnaderna för bostäderna bära nedbringas till taxeringsvärdena.

Sedan kostnaderna för bolagets anläggningar reducerats i enlighet med ovan angivna principer, torde de kvarstående värdena kunna betraktas såsom normala anläggningkostnader, och desamma bära därför kvarstå i balansräkningen såsom anskaffningsvärden. De årliga förslitningsavdragen skola sålunda beräknas å dessa värden.

Med hänsyn till att anläggningarna vid utgången av räkenskapsåret 1944/45 i genomsnitt varit i bruk under relativt kort tid, äro de på tiden före den 30 juni 1945 belöpande förslitningsavdragen icke av större betydelse. I bokslutet per 30 juni 1945 verkställdes inga förslitningsavdrag, då värdeminskningen torde kompenseras dels av nedskrivningar på kontorsinventarier och andra lösa inventarier, som helt bortförts, dels därav, att kostnader av anläggningssnatur till relativt betydande belopp påförts driften. På nuvarande räkenskapsår belöpande förslitningsavdrag torde med säkerhet kunna täckas av årets driftsöverskott. Vid beräkning av nedskrivningsbehovet per 30 juni 1946, kan man sålunda bortse från förslitningsavdrag.

De anläggningvärden, vilka den 30 juni 1946 bära bliva föremål för nedskrivning, ävensom det i enlighet med ovannämnda principer beräknade nedskrivningsbehovet framgå av efterföljande tablå (siffrorna i jämna 1 000-tal kronor);

	Fastigheter	Maskiner	Ledningar	Summa
1. <i>Industrialanläggningar, helt färdiga 30 juni 1945.</i>				
<i>I Luleå.</i>				
Verklig anskaffningskostnad	7 659	5 508	1 455	14 622
Avgår: Kostnader, betingade av prisstegring, forcering m. m.	3 304	2 028	710	6 042
Normal anskaffningskostnad.	4 355	3 480	745	8 580
<i>Utterviksgruvan.</i>				
Verklig anskaffningskostnad	90	204	—	294
Avgår: Kostnader, betingade av prisstegring m. m.	—	68	—	68
Normal anskaffningskostnad.	90	136		226
2. <i>Industrialanläggningar, påbörjade under 1944/45.</i>				
Beräknad anskaffningskostnad per 30 juni 1946:				
Sinterverket	996	1 109	—	2 105
Elstålverket	816	1 286	—	2 102
Förreduktionsverket	—	600	—	600
Summa beräknad anskaffningskostnad	1 812	2 995		4 807
Avgår: Kostnader, betingade av prisstegring, forcering m. m.	612	1 500		2 112
Normal anskaffningskostnad	1 200	1 495		2 695

	Fastigheter	Maskiner	Ledningar	Summa
3. <i>Twistig anläggningskostnad.</i>				
Bokfört värde	259	—	—	259
Avgår: Bortskrivnes helt	259	—	—	259
Återstående anläggningskostnad	0	—	—	0
4. <i>Bostäder.</i>				
Verklig anskaffningskostnad	93	—	—	93
Avgår: Nedskrivning till taxeringsvärdet	38	—	—	38
Återstående anläggningskostnad	55	—	—	55

Det totala nedskrivningsbehovet per 30 juni 1946 framgår av efterföljande uppställning (siffrorna i jämna 1 000-tal).

	Fastigheter	Maskiner	Ledningar	Summa
1. <i>Industrianläggningar, helt färdiga</i> ^{30/6}				
1945:				
Luleå	3 304	2 028	710	6 042
Utterviksgruvan	—	68	—	68
2. <i>Industrianläggningar, påbörjade</i>				
1944/45	612	1 500	—	2 112
3. <i>Twistig anläggningskostnad</i>	259	—	—	259
4. <i>Bostäder</i>	38	—	—	38
<i>Totalt nedskrivningsbehov Kr.</i>	4 213	3 596	710	8 519

Det totala nedskrivningsbehovet å anläggningarna uppgår sålunda till kronor 8 519 000. Vid en rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning bör emellertid även den i balansräkningen per 30 juni 1945 redovisade förlusten å kronor 553 207:22 utjämnas. Dessa båda belopp, tillsammans ca 9 072 000, böra täckas genom nedsättning av aktiekapitalet.

Emellertid torde nedsättningen även böra innefatta ett tämligen stort belopp, som kan beräknas få kvarstå på reservfonden på längre sikt. Detta belopp bör motsvara den i 1944 års aktiebolagslag stadgade avsättningen och sålunda utgöra minst 20 % av det efter rekonstruktionen kvarstående aktiekapitalet. Bolaget behöver givetvis likaväl som privatägda företag en reservfond för oförutsedda förluster. Att vänta med uppbyggandet av en reservfond, tills detta kan ske med vinstmedel, är för övrigt olämpligt ur skattesympunkt, då det föranleder skatteutgifter, som i betraktande av att bolaget är statsägt måste anses vara meningslösa. Även privatägda företag bruka utnyttja situationer sådana som den här föreliggande för att bilda reservfonder med obeskattade medel.

Med hänsyn till vad ovan anförts föreslås, att aktiekapitalet nedsättes från nuvarande 26,5 miljoner till 14,5 miljoner kronor, d. v. s. med 12 miljoner kronor. I enlighet med aktiebolagslagens bestämmelser skall detta belopp i sin helhet tillföras reservfonden. I bokslutet per 30 juni 1946 nedskrivs anläggningarna med ca 8 519 000 kronor. Då årets driftöverskott kommer att tagas i anspråk för förslitningsavdrag samt nedskrivning av lagertillgångar, medför nedskrivningen, att bolaget kommer att redovisa ett underskott, som tillsammans med den balanserade förlusten, uppgår till ca kronor 9 072 000.

Detta underskott täckes genom anlitande av reservfonden, varefter å denna kvarstår ca 2 928 000 kronor, vilket utgör något mer än 20 % av aktiekapitalet. Genom det sålunda föreslagna tillvägagångssättet vid bolagets rekonstruktion skulle bolagets egna medel nedbringas till ca 17 428 000 kronor, varav 14 500 000 kronor skulle utgöra aktiekapital och ca 2 928 000 kronor reservfond.

Stockholm den 10 april 1946.

Otto Schultz.

Ebbe Rybeck.

*Bihang II.**Till Konungen.*

Genom nådig remiss den 18 april 1946 har statens arbetsmarknadskommission anmodats avgiva yttrande över en av styrelsen för Norrbottens Järnverk Aktiebolag på uppdrag av statsrådet och chefen för handelsdepartementet verkställd utredning rörande Norrbottens järnverks finansiella omkonstruktion och vidare utbyggnad m. m.

Med anledning härav får kommissionen anföra följande.

Sedan nu pågående anläggningar vid järnverket hunnit slutföras, kommer järnverket att sysselsätta ca 300 arbetare. Det av styrelsen skisserade utbyggnadsprogrammet innebär, att järnverket, då utbyggnaden helt genomförs, kommer att ge arbete åt omkring 2 500 arbetare.

Det konkreta förslag, som nu framlagts, omfattar emellertid icke hela detta program. Sålunda ingår endast en koksblästermasugn på 200 000 tons årsproduktion mot vid full utbyggnad två. I förslaget ingår vidare endast götvalsverk och valsverk för grövre valsade produkter, medan däremot något medium- och finvalsverk icke upptagits. Huru många arbetare, som komma att sysselsättas vid järnverket, sedan den av styrelsen nu föreslagna utbyggnadsetappen genomförts, har icke angivits i utredningen.

Den planerade utbyggnaden av järnverket kommer att medföra ett ökat behov av järnmalm från de lappländska gruvorna. Då utbyggnaden helt genomförts beräknas malmbehovet bli 750 000 ton per år, medan den nuvarande förbrukningen utgör omkring 100 000 ton per år. Vid ett förverkligande av det totala utbyggnadsprogrammet kommer sålunda avsättningen på den inhemska marknaden att bli av icke oväsentlig betydelse för gruvindustrin i Lappland.

Vidare kommer järnverkets utbyggnad med valsverk, varigenom produktion av handelsfärdigt järn möjliggöres, att främja uppkomsten av manufakturverk och verkstäder i dessa trakter.

För Luleå stad komma de ökade arbetsmöjligheterna vid järnverket att medföra ett betydande uppsving för näringslivet i sin helhet.

Såsom kommissionen framhöll i ett till Eders Kungl. Maj:t den 7 februari 1946 avgivet yttrande över en av landstingets i Norrbottens län näringsutredning gjord framställning rörande uppförandet av en superfosfatfabrik i Luleå äro sysselsättningsmöjligheterna för den kraftigt tillväxande befolkningen i Norrbottens län i många hänseenden otillfredsställande. Vad industrien beträffar visa sågverks- och massaindustrierna sedan länge en pågående minskning av arbetskraftsbehovet. Detsamma gäller gruvindustrin, där den fortgående mekaniseringen av driften medfört en nedgång i arbetarantalet trots ökad produktion. Arbetsmarknadskommissionen vill därför understryka det allmänna önskemålet, att nya konkurrenskraftiga industrier komma till stånd inom Norrbottens län.

Då såsom framgår av den av järnverkets styrelse framlagda utredningen verket efter föreslagen utbyggnad synes kunna drivas med ekonomiskt tillfredsställande resultat, vill kommissionen tillstyrka, att ifrågavarande utbyggnad snarast möjligt kommer till stånd.

Beträffande rekryteringen av arbetskraft till järnverket vill kommissio-

nen påpeka vikten av att arbetstillfällena i första hand beredas den övertaliga arbetskraft, som finnes på vissa orter i Norrbotten. Kommissionen föresätter därför, att ett intimt samarbete kommer att upprätthållas med arbetsmarknadsorganen vid anskaffning av arbetskraft; några svårigheter att i Norrbotten erhålla sådan i tillräcklig omfattning torde icke komma att föreligga.

I den mån yrkesutbildad arbetskraft avses komma till användning, bör om möjligt arbetslösa personer från Norrbotten beredas lämplig yrkesutbildning. Beträffande de förmåner, som böra utgå under dylik utbildning, torde kunna tillämpas de bestämmelser, som gälla vid yrkesutbildningskurser för arbetslösa.

För att yrkesutbildningen skall kunna bedrivas på ett effektivt sätt, torde det emellertid vara nödvändigt, att företaget gör upp detaljerade planer över anställningsbehovet av olika kategorier av arbetskraft med ungefärligt angivande av vid vilka tidpunkter behovet kommer att bli aktuellt.

Till styrelsens för järnverket förslag om en nedskrivning av bolagets ursprungliga aktiekapital har kommissionen ej ansett sig böra taga ställning.

I detta ärendes slutliga handläggning ha deltagit, förutom kommissionens ordförande, ledamöterna Olsson, Adamsson, Brodén, Carell, Andersson, Falk, Vahlberg och Västberg.

Mot kommissionens beslut anförde herr Brodén med instämmande av herr Carell följande reservation under hänvisning till det allmänna arbetsmarknadsläget i landet: Även om på vissa håll i Norrland arbetstillgången för närvarande icke vore tillräcklig att ge full sysselsättning åt ortens befolkning, så rådde dock inom landet i dess helhet en brist på arbetskraft, som vore större än som någonsin tidigare konstaterats. Av företagna utredningar framginge, att det svenska näringslivet för närvarande kunde ge sysselsättning åt en arbetarstam, som med flera 10 000-tal arbetare överstege den nuvarande arbetskraftstillgången. Önskemål hade också framförts, att myndigheterna måtte undersöka möjligheterna för import av utländsk arbetskraft.

Då under sådana förhållanden den befolkning i Norrbotten, som för närvarande icke funne arbete i hemorten, kunde beredas sysselsättning i andra delar av landet, vore det icke riktigt att betrakta arbetsmarknadsläget i länet som en isolerad företeelse och härpå grunda ett motiv för den planerade utvidgningen av järnverket i Luleå. Av föredragningen framginge, att verket efter utbyggnad i hela den utsträckning, som ytterst åsyftades, komme att ge arbete åt omkring 2 500 arbetare.

Med all sannolikhet kunde den för utbyggnaden och den därefter följande driften erforderliga arbetskraften icke rekryteras enbart inom länet. Följden måste bli den, att det i all synnerhet i fråga om yrkeskunnig arbetskraft måste framväxa en konkurrens med den mellansvenska järnindustrien, vilken redan nu lede en allvarlig brist på arbetare och av detta skäl icke kunde fullt utnyttja sin produktionskapacitet. Herr Brodén yrkade med åberopande härav, att den ifrågasatta utbyggnaden måtte för närvarande avstyrkas.

Stockholm den 2 maj 1946.

Statens arbetsmarknadskommision.

K. J. OLSSON

BERTIL JOHANSSON.

Till Herr statsrådet och chefen för Kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har statskontoret anmodats att avgiva yttrande över en av styrelsen för Norrbottens järnverks aktiebolag verkställd utredning med förslag angående effektivisering av driften vid bolaget, angående finansiell rekonstruktion av bolaget samt rörande frågan i vilken grad och på vad sätt en fortsatt utbyggnad av verket, utöver den redan pågående, skall äga rum. Med anledning därav får statskontoret anföra följande.

Enär statskontoret tidigare icke beretts tillfälle att avgiva yttrande över de förslag, som legat till grund för tillkomsten och den hittillsvarande successiva utbyggnaden av Norrbottens järnverk, anser sig ämbetsverket icke hava anledning att i sak taga ställning till det nu föreslagna utvidgningsprogrammet. Statskontorets yttrande begränsas därför till styrelsens förslag till bolagets finansiella rekonstruktion och anskaffning av det vid en eventuell utbyggnad erforderliga kapitalet. Ämbetsverket förutsätter därvid, att de av importerat fossilt bränsle beroende nyanläggningarna icke komma till utförande utan en synnerligen ingående prövning av frågan, huruvida import av koks för framtiden kan påräknas i tillräckliga mängder och till sådana priser, att icke blott produktionen tryggas utan även kan göras fullt konkurrenskraftig.

Med avseende på frågan om bolagets finansiella rekonstruktion erinrar styrelsen i sin framställning om att bolagets anläggningar utförts under en tid av stark allmän prisstegring, varigenom kostnaderna kommit att överstiga, vad i de ursprungliga utbyggnadsplanerna beräknats. Arbetets forcering m. m. har även verkat fördyrande. En av advokaten Otto Schultz och auktoriserade revisorn Ebbe Rybeck verkställd utredning giver vid handen, att nämnda merkostnader kunna beräknas till 8 519 000 kronor. Enligt bolagsstyrelsens uppfattning bör detta belopp, liksom den i balansräkningen redovisade förlusten, 553 207 kronor 22 öre, bortskrivras. Styrelsen föreslår därför, att bolagets aktiekapital, 26 500 000 kronor, nedsättes med 12 000 000 kronor, samt att detta belopp, som i sin helhet tillföres reservfonden, användes för nedskrivning av anläggningsvärdet med 8 519 000 kronor samt för utjämning av den balanserade förlusten, 553 207 kronor 22 öre. Här- efter skulle aktiekapitalet utgöra 14 500 000 kronor och å reservfonden kvarstå i runt tal 2 928 000 kronor, motsvarande cirka 20 procent av det nedskrivna aktiekapitalet.

De av styrelsen anförda motiven för nedskrivning av anläggningskapitalet synas ej bärande. Det är nämligen icke blott anläggningskostnaderna, som stigit i jämförelse med de ursprungliga beräkningarna, utan även priserna på de utvunna produkterna. Någon avsevärd försämring av den förhandskalkylerade räntabiliteten torde därför ej hava ägt rum. Riktigheten av detta antagande torde bestyrkas av det faktum, att de nyanläggningar, som nu föreslås, beräknas bli bärkraftiga utan liknande nedskrivning, ehuru de ingalunda kunna utföras till förkrigspriser.

Vid en eventuell nedsättning av bolagets aktiekapital måste fonden för statens aktier i statsverkets redovisning nedskrivras med motsvarande belopp och medel härför anvisas å riksstaten såsom utgift för avskrivning av kapi-

talmedel. Driftbudgeten skulle alltså för detta ändamål komma att belastas med 12 000 000 kronor. Rent principiellt lärer det emellertid icke vara tillfredsställande att anlita anslagsmedel för nedskrivning av bolagets anläggningar innan driften kommit i full gång och bolagets förmåga att själv bära sina avskrivningskostnader med säkerhet konstaterats. Statskontoret anser sig därför ej kunna biträda styrelsens förslag att för rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning per den $\frac{30}{6}$ 1946 nedsätta aktiekapitalet med 12 000 000 kronor.

Därest föreslagen utbyggnad av järnverket beslutas, har statskontoret icke något att erinra mot att bolagets aktiekapital utökas till högst 40 000 000 kronor, vilket, under förutsättning att ovannämnda överföring av 12 000 000 kronor till reservfonden icke kommer till stånd, innebär en nyteckning av aktier till ett belopp av 13 500 000 kronor. Återstående nybyggnadskapital, 82 000 000 kronor, bör tillföras bolaget lånevägen. I sin hemställan har styrelsen föreslagit, att lånebehovet — till följd av den föreslagna nedskrivningen av aktiekapitalet av styrelsen beräknat till 70 000 000 kronor — täckes genom lån hos Sveriges riksbank. Skulle denna väg ej vara framkomlig, lärer riksdagen böra anvisa lånemedel från fonden för låneunderstöd, varvid samma lånevillkor böra föreskrivas, vilka äro gällande för motsvarande krediter i affärsbankerna. Såsom säkerhet torde därför egentligen böra pantförskrivnas inteckningar i bolagets fasta och lösa egendom. För att undvika kostnader och arbete med inteckningarnas uttagande torde det emellertid vara tillfyllest, om bolaget utan avlämnande av inteckningar förbinder sig att icke för annat ändamål uttaga sådana inteckningar, som eljest skolat ligga som säkerhet för statslånet. Den favör, som genom inbesparad stämpelkostnad härigenom skulle tillkomma bolaget, torde sakna större betydelse.

I sin framställning har styrelsen slutligen anhållit, att bolagets förlagskapital finge ökas med 3 000 000 kronor med rätt för bolaget att för bestridande av löpande utgifter upptaga ytterligare kredit i checkräkning mot avlämnande av säkerhet. Med hänsyn till det stegrade behov av rörelsekapital, som bolagets ökade verksamhet självfallet kommer att medföra, har statskontoret icke något att invända mot denna begäran.

Remissakten återgår härjämte.

I handläggningen av detta ärende hava, förutom undertecknade, deltagit statskommissarierna Johnsson och Norberg samt t. f. statskommissarierna Lindbergson och Jerdenius.

Stockholm den 2 maj 1946.

EVERT BJÖRN.

THORD LÖNDAHL.

Hillevi Holm.

Stockholm den 7 maj 1946.

Till Herr statsrådet och chefen för Kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har Kungl. Kommerskollegium anmodats att avgiva yttrande rörande av styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag avlåten framställning, avseende effektivisering av bolagets drift, rekonstruktion av bolagets ekonomiska ställning och fortsatt utbyggnad av anläggningarna utöver vad redan beslutits och påbörjats.

Kollegium har berett Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare tillfälle att i ärendet avgiva yttranden, som här bifogas.

För egen del får Kollegium med remissaktens återställande anföra följande, varvid Kollegium, bland annat på grund av den korta remisstiden, icke underkastat de ekonomiska kalkylerna någon detaljgranskning. I stor utsträckning synas för övrigt beräkningarna över anläggningskostnaderna vara approximativa överslagskalkyler, förmodligen på den grund att underlag för mera säkra kalkyler icke kunnat åstadkommas under den korta utredningstiden.

Enligt beslut, senast vid 1944 års riksdag, skall Norrbottens järnverk utbyggas till att omfatta, jämte erforderliga hjälpanläggningar, tre elektriska tackjärnsugnar (två färdiga), en förreduktionsanläggning för malm (under byggnad), en elstålugn om cirka 25 tons kapacitet (färdig) och ett thomasverk med två konvertrar (påbörjat). Årskapaciteten beräknas efter färdigställandet bliva i gynnsammaste fall 100 000 ton tackjärn, vilken kvantitet kan förädlas i thomas- och elstålverken. Slutprodukterna bliva huvudsakligen thomas- och därjämte elektrostål i form av göt.

Enligt förslaget skall anläggningen utökas med dels två koksmasugnar med vardera en kapacitet av 550 à 600 ton per dygn, varav tills vidare dock endast den ena skall uppföras, dels ytterligare en thomaskonverter av 25 tons kapacitet, dels ytterligare två elstålugnar om vardera 25 ton, dels göt-, räls- och balkvalsverk, dels ytterligare två sinterpannor, dels ock hjälpavdelningar av olika slag, till vilka räknas även ett tackjärnsgjuteri av ej obetydlig omfattning.

I fullt färdigt skick beräknas årligen tackjärnskapaciteten bliva närmare 500 000 ton eller till en början, med endast en masugn uppförd, cirka 300 000 ton.

Valsverken avses få en kapacitet av cirka 300 000 ton handelsfärdigt järn per år, motsvarande en tackjärnsförbrukning av upp till 350 000 ton. I slutskedet skulle sålunda en kvantitet av 150 000 ton tackjärn kunna försälgas utöver nämnda stålkvantitet.

Vad först angår utökningen av tackjärnstillverkningen märkes, att den är avsedd att ske i koksmasugn, i stället för att som hittills framställningen skett i elstålugn. I sitt år 1938 avgivna betänkande anförde Tackjärnsutredningen, att i elektrisk ugn framställt kokstäckjärn, trots ett förutsatt lågt kraftpris, först vid mycket höga kokspriser kunde konkurrera med kokstäckjärn, framställt i blästermasugn. Styrelsen kalkylerar nu att tillverkning i blästermasugn ställer sig fördelaktigare, när kokspriset understiger 90 kronor per ton, eller 60 kronor, om förreducerad beskikning användes i elståljärnsugnarna. Det är nu omöjligt att förutse, vilket pris för prima masugns-

koks man framdeles kan räkna med. Med hänsyn till av styrelsen anförda skäl mot el tackjärnsugnar i fråga om anläggningskostnader, stort behov av prima elektrisk kraft m. m. torde det dock vara riktigt att basera den ökade tackjärnstillverkningen på blästermasugnar.

I en koksasmusn av nu planerad beskaffenhet torde träkol icke kunna användas som ersättning för koks, liksom även träkol torde kunna ersätta koks endast i rätt begränsad utsträckning i el tackjärnsugnar av hittills vid Norrbottens järnverk använd typ. Ur beredskapssynpunkt kan det ifrågasättas, om icke möjlighet bör hållas öppen till alternativ användning av träkol. Det kan ske genom användande av masugnar av mindre typ, såsom redan sker på en del håll i mellersta Sverige. Tackjärnstillverkningen på koks i dessa kanske icke ställer sig fullt lika ekonomisk som i en större enhet, även om själva bränleekonomien icke blir sämre, men beredskapssynpunkten synes i varje fall böra beaktas vid den fortsatta utredningen.

Det torde i detta sammanhang även böra erinras om att, för den händelse försöken med förreduktion av malm giva gynnsamma resultat, en viss ökning av tackjärnstillverkningen kan åstadkommas genom uppförande av flera förreduktionsugnar.

Vad vidare angår tackjärnets förädling till stål är styrelsens förslag byggt på en kombination av thomasmetoden och raffinering i elektrisk ugn av thomasmetallen, d. v. s. i stort sett på samma förfaranden som redan med framgång tillämpas på ett håll i mellersta Sverige.

Med hänsyn till kvaliteten hos de malmer, som nu brytas i Norrbottens län, torde denna förädlingsväg vara den naturligaste, när det gäller framställning av stål av handelskvalitet. Fråga kan givetvis vara, i vad omfattning avsättning kan vinnas för den för vissa användningsändamål något underlägsna thomasmetall, som icke raffinerats elektriskt, och i vilken omfattning sålunda anordningar för sådan raffinering böra tillskapas. Ståndpunkt i denna fråga torde dock icke behöva fattas förrän på ett senare stadium, sedan bland annat tillverkningsprogrammet för valsat stål tagit fastare form.

Valsverksanläggningen föreslås skola i första utbyggnadsetappen omfatta göt-, räls- och balkvalsverk, däri utom räls och balk även grövre stång- och fasonjärn samt platinor kunna framställas. Kollegium vill ifrågasätta, om icke redan på ett tidigt stadium även plåt, särskilt tunnplåt och möjligen karrosseriplåt, samt klenare dimensioner av stångmaterial, bland annat armeringsjärn, och valstråd böra ingå i programmet. Det är nämligen framförallt i fråga om dessa varuslag, som dels brist länge rått, dels ock den framtida förbrukningen kan väntas växa hastigast, i den mån utvecklingen nu kan förutses. För det tillgodoseende av manufakturstillverkningens och småindustriens i Norrbottens län behov, varom i styrelsens utredning erinras, torde också de grövre dimensionerna komma i andra hand. I och för sig torde dock dessa sistnämnda behov tills vidare vara så små, att frågan saknar aktuell relevans.

Tages hänsyn till nämnda synpunkter skulle utbyggnadsprogrammet avsevärt utvidgas vad angår valsverken. Å andra sidan borde färdigställandet av den tredje konverteranläggningen eventuellt kunna anstå. Av flera skäl kan det vara lämpligt, att utbyggnaden sker etappvis, såsom i det förevarande förslaget är tänkt med avseende på både tackjärnstillverkningen och utvalsningen. Fråga är dock, om icke den för valsverken förutsedda horisontala etappgränsen, således mellan grövre och klenare dimensioner, borde utbytas mot en vertikal gräns, varigenom således tillverkningsprogrammet skulle bli mera differentierat men i stället avse en mindre totalkvantitet. I vad mån denna idé kan genomföras helt eller delvis är beroende av detaljspörsmål, som larva närmare utredning. Då det otvivelaktigt ur järnverkets egen

synpunkt vore till fördel i flera hänseenden, om tillverkningen till en början kunde få avse blott grövre dimensioner, kan man tänka sig, att försörjningsfrågan till en början löstes på så sätt, att en viss arbetsfördelning åstadkommes mellan Norrbottens järnverk och övriga handelsjärnverk.

Styrelsen har grundat sina överväganden rörande den produktionskapacitet, till vilken verket borde utbyggas, på en beräkning av behovet av valsat och smitt järn och stål inom landet omkring år 1950. Denna beräkning utgår från av Statens industrikommission kända, respektive uppskattade förbrukningssiffror år 1942 med fördelning på olika användningsområden, var till lagts en kvantitet, motsvarande en genom materialbrist och andra omständigheter så att säga tillbakahållen förbrukning, varigenom man kommit fram till en »normalförbrukning» år 1945 av cirka 1,2 miljoner ton valsade och smidda produkter. Genom approximativa uppskattningar av förbrukningsutvecklingen inom olika områden fram till 1950 har man kommit till en antaglig förbrukning detta år av i runt tal 1,5 miljoner ton. En dylik beräkning är givetvis mycket svår att genomföra och många faktorer — icke minst export- och importmöjligheterna — undandraga sig kontroll och påverkan från svensk sida, varför resultatet måste bli osäkert. Kollegium skulle närmast vilja ställa sig tvekande, huruvida expansionen verkligen kan komma att bli så stor som beräknats bland annat med hänsyn till den befolkningsutveckling som kan påräknas. Vid den ovannämnda behovsberäkningen har man icke närmare ingått på dimensions- och kvalitetsfrågor. Den så kallade tillbakahållna förbrukningen ligger otvivelaktigt till större delen inom de klenare sortimenten stång- och fasonjärn, samt valstråd och på olika plåtsorter. Önskar man åstadkomma ett tillgodoseende av ett ökat totalbehov, bör därför denna omständighet särskilt beaktas, såsom Kollegium redan i det föregående haft anledning framhålla.

Genom att i varje fall importmöjligheterna från Tyskland tills vidare bortfallit är det ej uteslutet, att Sverige genom egen produktion måste fylla en förhållandevis större del av sitt järnbehov än tidigare. En utökning av den inhemska handelsjärnstillverkningen är därför motiverad och förberedes även av redan förefintliga handelsjärnverk i landet. Om den lämpliga storleken av utökningen för landet i dess helhet kan råda olika meningar. I varje fall torde man dock böra utgå ifrån att en viss, icke obetydlig import av handelsjärn kommer att äga rum, bland annat av specialartiklar, som av olika anledningar ej lämpligen tillverkas inom landet, och av stapelvaror, som kunna vara särskilt prisbilliga. Kollegium vill i detta hänseende bland annat erinra om de möjligheter till tullrestitution, som beretts exportindustrierna för att genom förbilligande av råvarorna stärka konkurrenskraften. Även ur denna synpunkt kan det därför vara motiverat, att valsjärnstillverkningen utbygges etappvis på sätt ovan antytts. Med avseende på arbetskraften vinnas härigenom också vissa fördelar. Det är helt naturligt ett intresse, att ortsbefolkningen i största möjliga omfattning beredes anställning vid järnverket. Då emellertid yrkeskunskap på området saknas, är det nödvändigt, att rekryteringen och upplärandet ske successivt, för att i mesta möjliga mån undvika, att personal från andra delar av landet behöver tagas i anspråk. Anställandet av vana förmän torde i varje fall icke kunna undvikas.

Kollegium vill icke underlåta att erinra om Norrbottens järnverks mindre lämpliga läge med hänsyn till att transportvägarna bli långa till de förnämsta förbrukningsområdena och att sjöfarten är stängd under cirka halva året. Kan en allmän nedsättning av järnvägsfrakterna från övre Norrland genomföras, blir konkurrensläget med avseende på fraktkostnaderna förbättrat även för järnverket, men tidsförlusten genom den långa fraktvägen kvarstår likväl och nedsätter vid snabba lageraffärer konkurrensförmågan gent-

emot importörer och tillverkare i de södra delarna av landet. En lagerföring av vissa standardvaror på lämpliga platser kan råda bot härför, men den erforderliga omfattande distributionsapparaten torde lämpligen böra utbyggas successivt, vare sig det skall ske i egen regi eller genom samarbete med förefintliga lagerförande firmor.

Styrelsen föreslår en finansiell rekonstruktion av bolaget på så sätt, att dels vissa onormalt höga anläggningskostnader avskrivs, dels ock per den 30 juni 1945 redovisad förlust utjämnas. Det härför erforderliga avskrivningsbeloppet anges till cirka 9 miljoner kronor.

Den merkostnad, som är avsedd att avskrivs, har beräknats såsom huvudsakligen dels en generell ökning av anläggningskostnaderna för färdigställda delar av verket av 50 procent utöver förkrignivån, dels särskilda kostnader för forcering av byggena, dels ock hälften av kostnaderna för nu pågående anläggningar, däribland förreduktionsverket, som betraktas som en experimentanläggning.

Det kan diskuteras, huruvida förkrignivån numera bör betraktas som norm. Jämföras de principer, som tillämpats i de så kallade produktionsavtal, vilka under krigstiden från statens sida träffats med enskilda företag rörande försörjningsviktiga tillverkningar, med ovan antydda förslag, torde emellertid kunna sägas, att i varje fall vad angår de nu färdiga anläggningsdelarna de föreslagna avskrivningarna äro jämförbara med vad som förekommit i fråga om enskilda industriföretag beträffande under motsvarande tid gjorda anläggningar. Mera tveksamt torde vara, om de nu pågående byggena böra på föreslaget sätt avskrivs, dock med undantag för förreduktionsverket, som tvivelsutan kan betraktas som en experimentanläggning, och för de anläggningar, om vilkas bekostande tvist råder med Statens järnvägar. Då avskrivningarna å de färdiga anläggningarna och å förreduktionsverket m. m., tillsammans cirka 6,9 miljoner kronor, jämte den balanserade förlusten utgöra den vida övervägande delen av det föreslagna avskrivningsbeloppet, kan Kollegium dock för sin del tillstyrka avskrivning enligt förslaget.

Såsom av bifogade,¹ från bolaget införskaffade förvaltningsberättelse för senaste bokföringsåret 1944/45 framgår är aktiekapitalet för närvarande 26,5 miljoner kronor. Detta föreslås nedsatt med 12 miljoner kronor, vilket belopp skulle användas för nämnda avskrivningar och för utjämning av balanserade förlusten, varefter skulle kvarstå nära 3 miljoner kronor å reservfonden, som därigenom uppbringas till ungefär det minimibelopp, som föreskrives i nya aktiebolagslagen. De föreslagna åtgärderna synas motiverade.

Nyanläggningarna äro avsedda att finansieras genom lån hos Sveriges riksbank utan ökning av aktiekapitalet. Jämfört med vad som plägar betraktas som sund praxis i fråga om finansieringen av enskilda företag uppstår härigenom tills vidare en disproportion mellan eget och upplånat kapital. I betraktande av att staten i båda fallen anskaffar det erforderliga kapitalet synes emellertid denna omständighet icke vara av större betydelse.

Kommerskollegium får hemställa, att ovan anförda synpunkter måtte vinna beaktande vid ärendets fortsatta behandling.

ARVID RICHERT.

HARALD CARLBORG.

C. G. Hindbeck.

¹ Här utesluten.

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Genom remiss den 23 april 1946 har Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare anmodats avgiva yttrande över det förslag angående effektivisering av driften vid Norrbottens järnverk aktiebolag, finansiell omkonstruktion av bolaget och järnverkets fortsatta utbyggnad, som avgivits av bolagets styrelse. Med anledning härav får handelskammaren värdsamt anföra följande.

Genom det framlagda förslaget föreslås en mycket kraftig utbyggnad av Norrbottens järnverk. Styrelsen för järnverket förordar nämligen för det första en valsverksanläggning om ca 300 000 tons årlig leveranskapacitet. Då järnverkets tackjärnkapacitet från och med 1947 endast uppgår till ca 100 000 tons tackjärn och för valsverket erfordras maximalt 350 000 tons tackjärn, föreslås vidare omedelbart byggande av en koksmasugn för 200 000 tons årlig produktion. Slutligen föreslås vissa kompletteringar av sinterverket, elektrostålverket och thomasverket. Detta nybyggnadsprogram beräknas draga en kostnad av 95 miljoner kronor, häri inbegripet kostnaderna för komplettering av hjälp- och allmänna avdelningar.

En fullständig utbyggnad av järnverket avseende såväl metallurgiska som valsverksavdelningarna beräknas preliminärt uppgå till 135 miljoner kronor.

Utgångspunkten för styrelsens utbyggnadsprogram har varit, att man omkring år 1950 räknar med ett behov av 500 000 tons valsjärn utöver redan kända produktionsökningar vid mellansvenska järnverk. Handelskammaren har svårt att bedöma riktigheten av denna prognos, men anser sig kunna göra det uttalandet, att många av de faktorer, på vilka den grundar sig, äro högst osäkra. Det synes dock sannolikt, att det år 1950 skall förefinnas behov av ett betydande tillskott av valsat och smitt järn till den svenska marknaden.

Det föreslagna valsverket utgöres av valsverk för grövre färdiga produkter, i första hand byggnadsjärn. Det framgår icke av utredningen, om detta valsverk avses för framställning av alla de olika slags byggnadsjärn som förekomma i handeln eller om produktionen endast avses att inriktas på vissa slags byggnadsjärn. Det kan vara riktigt, att produktionen med tanke på järnverkets förläggning relativt långt borta från den huvudsakliga svenska järnmarknaden endast omfattar vissa större standardprodukter. I den mån så är möjligt, bör dock järnverkets tillverkning, såsom av styrelsen framhållits, omfatta även sådana produkter, som kunna gynna uppkomsten av en järnmanufakturindustri i övre Norrland.

Handelskammaren har uppmärksammat, att utredningen föreslår en koksgugn å 200 000 tons årlig kapacitet. Utredningen frångår således järnverkets vidare utbyggnad med elektrisk kraft, vilket av flera skäl synes vara en nackdel, när nu statsmakterna beslutat en utbyggnad av Harsprånget med tanke på bl. a. det sannolikt ökade kraftbehovet vid Norrbottens järnverk. Handelskammaren vill här erinra om de svårigheter med järnverkets koksförsörjning, som komma att uppstå vid en avspärrning av landets handelsförbindelser.

Vidare kan påpekas, att skogsbruket i de delar av övre Norrland, som

under vissa omständigheter kunde beröras av tillverkningsprogrammet vid Norrbottens järnverk, har stora svårigheter att övervinna på grund av de minimala avsättningsmöjligheterna för mindervärdigt virke. Handelskammaren saknar möjlighet bedöma, huruvida tillverkning av träkolstackjärn vid Norrbottens järnverk helt hör skjutas i bakgrunden. Vid järnverkets ursprungliga planläggning spelade dock denna tillverkning en viss roll. Skulle tillverkning av träkolstackjärn däremot ingå i programmet, uppstår möjlighet för skogsägarna i Norr- och Västerbotten att avsätta träkol, varigenom betydande fördelar för sysselsättning och skogsvård skulle ernås inom hela området, ej enbart Luleå stad och de närmast belägna kommunerna.

Handelskammaren har givetvis icke kunnat ingå på ett bedömande av de kostnader, som av styrelsen beräknats för utbyggnadsprogrammet. Ett frågetecken vill dock handelskammaren sätta dels vid de belopp som upptagits för oförutsedda kostnader och som i vissa fall synas anmärkningsvärt ringa, dels också för kostnaden för byggande av 750 m kaj å 3 500 000 kronor. Som jämförelse i sistnämnda avseende vill handelskammaren nämna, att Luleå hamns under kriget byggda 145 m långa kaj kostat ca 1 400 000 kronor.

Ett utbyggnadsprojekt av den nu föreslagna storleksordningen kommer givetvis att ha ett enormt inflytande på olika förhållanden såväl inom Norrbottens län som framförallt för Luleå stad. Utredningen har beräknat, att järnverket kommer att efter utbyggnaden ha en arbetarstam å 2 500 man. Med ledning härav kan man beräkna att befolkningsökningen för Luleå stad säkerligen icke kommer att understiga 7 500 personer. Detta kommer bl. a. att kräva en synnerligen omfattande produktion av bostäder, som i sin tur kommer att draga arbetskraft m. m.

Allt detta erfordrar planläggning såväl med kommunala och statliga myndigheter som enskilda därav berörda parter. Styrelsens utredning omnämner, att förberedande förhandlingar förts med vissa myndigheter. Handelskammaren vill understryka vikten av att dessa förhandlingar fortsättas, framförallt med Luleå stad och särskilt med tanke på bostadsfrågan. Även andra frågor såsom t. ex. järnverkets kajbyggnad kommer att ha vittgående konsekvenser för staden.

Den arbetskraft, som järnverket, kommer att behöva, kommer givetvis till stor del att tagas från andra näringar inom Norrbotten, kanske främst skogsbruket. Handelskammaren vill här erinra om att något överskott å arbetskraft icke förefunnits på sista året.

I samband härmed vill handelskammaren vidare framföra tanken på de möjligheter till en genomgripande, medveten sanering av sysselsättningsmöjligheterna i Norrbotten, som tillkomsten av en anläggning av här ifrågasvarande storlek innebär.

De åtgärder, som tidigare vidtagits på detta område genom upptagande av driften vid en del på mitten av 20-talet nedlagda sågverk, kunna icke i längden på grund av den tilltagande råvarubristen upprätthållas. På andra håll ha de vidare haft beklagliga följder, som när som helst bliva uppenbara.

Man skulle därför nu kunna tänkas anslå en annan väg. Vidare torde i samband med nedläggande av gruvdriften i Laver uppkomma ett överskott av arbetskraft. Det synes enligt handelskammarens åsikt väl vara värt att undersöka, om icke dessa arbetskraftsproblem genom en dirigerad omflyttning till järnverket för en längre tidsperiod kunde bringas ur världen. Även i den mån ett överskott av arbetskraft förefinnes vid malmfälten, bör detta dirigeras till järnverket.

Ett byggnadsprojekt av denna omfattningen har naturligtvis även sin inverkan å hela den svenska industriens investeringsmöjligheter. Handelskammaren förutsätter, att denna fråga erhåller sin tillbörliga uppmärksamhet.

Den här föreslagna stora utbyggnaden av Norrbottens järnverk skulle givetvis kunna giva anledning till att frågan om statlig eller enskild drift ånyo upptages till behandling. Då denna fråga emellertid torde hava avgjorts genom det ursprungliga beslutet om järnverket, saknar handelskammaren nu anledning att ingå på denna fråga.

Slutligen har styrelsen i samband med sitt förslag till finansiering av utbyggnaden framlagt förslag om att bolagets nuvarande aktiekapital nedsattes med 12 000 000 kronor samt att detta belopp via reservfonden användes för nedskrivning av bolagets anläggningar med 8 519 000 kronor och till utjämning av den balanserade förlusten å 553 207: 22. Nedskrivningen av bolagets anläggningar föreslås ske dels med den merkostnad, som uppstått på grund av den allmänna prisstegringen, dels ock med de kostnader, som orsakats av byggnadsarbetenas forcering. I fråga om sistnämnda kostnaders bortskrivning torde intet vara att erinra. Beträffande däremot bortskrivning av merkostnaden på grund av den allmänna prisstegringen, vill handelskammaren erinra om att i kungl. propositionen om förordning om krigskonjunkturskatt för år 1946 den s. k. E-prisnivån satts till 140 % av förkrigsnivån. S. k. överprisavdrag för tillgångar anskaffade för stadigvarande bruk medges härvid endast ned till 140 % av tillgångarnas förkrigspris. Då samtidigt uttalats det osannolika i en reduktion av efterkrigsprisernas genomsnittsläge, synes det icke föreligga anledning att nedskriva järnverkets anläggningar på grund av den allmänna prisstegringen. De högre efterkrigsprisen böra ju kunna förränta den högre anläggningskostnaden. Vad slutligen förreduktionsverket beträffar, synes det av styrelsens utredning framgå, att detta verks framtida värde beror av pågående försöksdrift. Resultatet av denna synes böra avvaktas, innan nedskrivning av kostnaderna för verket sker. I den mån nedskrivning kommer att ske, bör detta ihåggkommas vid framtida jämförelser mellan enskild och statlig industri.

Handelskammaren har med tillfredsställelse noterat, att styrelsen kommit till det resultatet, att järnverkets produktion kommer att kunna bli fullt konkurrenskraftig. Med hänsyn härtill och till den utomordentligt stora betydelsen av järnverket för näringslivet i övre Norrland, får handelskammaren tillstyrka styrelsens förslag i dess huvudpunkter. Handelskammaren hemställer dock, att vid ärendets fortsatta behandling ytterligare utredningar måtte ske i enlighet med vad som ovan framhållits.

Luleå den 3 maj 1946.

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare

BURE HOLMBÄCK.

Birger Rothelius.

Till Herr statsrådet och chefen för Kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har statens industrikommission anmodats avgiva yttrande över en skrivelse från styrelsen i Norrbottens Järnverk Aktiebolag med utredning och förslag angående fortsatt utbyggnad av bolagets anläggningar m. m. I anledning härav får kommissionen anföra följande.

Kommissionen vill till en början erinra om, att kommissionen senast i skrivelse den 26 oktober 1944 dels överlämnat verkställd utredning av frågan om uppförande av ytterligare en tackjärnsugn vid järnverket jämte kostnadsberäkningar, dels ock avgivit yttrande beträffande frågan om uppförande vid järnverket av ett thomasverk.

Vid behandlingen av nu ifrågakommande skrivelse torde kommissionen huvudsakligen hava två synpunkter att beakta, nämligen dels frågan om materialtillgången för utbyggnaden av järnverket och dels spörsmålet om byggnadsprojektets betydelse för den ekonomiska försvarsberedskapen.

Kommissionen har däremot icke ansett sig böra ingå på frågan om anläggningkostnaderna och om de föreslagna anläggningarnas räntabilitet. Ej heller har kommissionen funnit anledning ingå på förslaget om företagets rekonstruktion och om formerna för finansiering av den avsedda utbyggnaden.

Enligt styrelsens förslag skola anläggningarna utbyggas till en sådan total kapacitet, att järnverket kan för avsalu tillverka dels 300 000 ton valsverksprodukter och dels 150 000 ton tackjärn per år. Utbyggnaden är emellertid icke avsedd att omedelbart utföras i sin helhet utan viss del av anläggningen för tackjärnstillverkning samt vissa valsverk hava uppskjutits till en senare tidpunkt.

Ur synpunkten av den allmänna ekonomiska försvarsberedskapen är det givet, att ett tillskott till den inhemska järnförsörjningen av den storleksordning som här avses har ett betydande värde. Å andra sidan måste kommissionen konstatera, att den för närvarande rådande knappheten på för en investeringsverksamhet av denna art nödvändigt material kommer att innebära betydande svårigheter.

Sedan numera beslut fattats om byggande av ett thomasverk samt då ett elektrostålverk redan finnes i drift, ansluter sig kommissionen till styrelsens uppfattning att anläggningen bör kompletteras med ett valsverk.

Till grund för bedömandet av valsverksanläggningens lämpliga storlek har styrelsen lagt en approximativ järnbalans för år 1950. Denna utredning räknar med ett årsbehov år 1950 av 1 700 000 ton valsat och smitt järn och stål, däri inräknat en export till genomsnittlig förkrigsnivå av 200 000 ton. Den inhemska produktionen väntas vid nämnda tidpunkt med hänsyn till planerade utvidgningar vid de mellansvenska järnverken hava stigit till 1 200 000 ton. Ett årligt tillskott genom import och ytterligare ökad inhemsk produktion av omkring 500 000 ton beräknas sålunda bli erforderligt. Den totala importen av valsat och smitt järn och stål uppgick åren 1936—1939 till i genomsnitt 480 000 ton per år. Till denna importkvantitet bidrog Tyskland och andra mellaneuropeiska länder med omkring 150 000 ton. Styrelsen räknar med att någon avsevärd import från dessa områden icke kan påräknas under en obestämd tidsrymd. Denna kvantitet synes alltså i första hand böra ersättas med ny inhemsk produktion. Härutöver räknar emellertid styrelsen med att på grund av en ny modern anläggnings låga tillverk

ningskostnader kunna finna avsättning för ytterligare 150 000 ton handelsfärdigt järn i konkurrens med utländska tillverkare. På detta sätt kommer styrelsen fram till önskvärd valsverkskapacitet av omkring 300 000 ton per år.

Såväl styrelsen som den av styrelsen anlitate utredningsmannen hava emellertid starkt betonat osäkerheten i en kalkyl av denna art. Kommissionen anser sig icke kunna uttala någon åsikt om sannolikheten för att den beräknade järnbalansen för år 1950 kommer att motsvaras av verkliga förhållanden. Ej heller anser sig kommissionen böra uttala sig om de överväganden angående importförhållandena, som fört styrelsen fram till den uppfattningen, att av den antagna bristen om 500 000 ton en kvantitet av 300 000 ton bör täckas genom ny inhemsk produktion.

För framställning av 300 000 ton handelsjärn erfordras enligt styrelsens beräkning maximalt 350 000 ton tackjärn. Styrelsen har dessutom räknat med att finna avsättning för ytterligare 150 000 ton tackjärn. Tackjärnskapaciteten anses därför böra utbyggas för en totalproduktion av omkring 500 000 ton per år. Från hittills beslutade anläggningar räknar styrelsen med att från och med år 1947 erhålla en tackjärnskvantitet av omkring 100 000 ton per år. Enligt dessa beräkningar skulle sålunda tackjärnskapaciteten behöva utbyggas med ytterligare 400 000 ton per år. Emellertid har styrelsen föreslagit, att i första etappen tackjärnskapaciteten ökas med blott 200 000 ton per år. Utbyggnaden föreslås äga rum medelst uppförande av en koksblästermasugn om 200 000 tons årskapacitet.

Beträffande frågan om efter vilken metod den ökade tackjärnsproduktionen skall åstadkommas biträder kommissionen styrelsens uppfattning, att anläggnings- och driftsekonomiska skäl så starkt tala till förmån för koksblästermasugnar, att man bör följa denna väg även om ur ren beredskapssynpunkt eltackjärnugnarna skulle medföra vissa fördelar. Vad angår den koksamasugn, som avses komma till användning, vill kommissionen ur beredskapssynpunkt understryka vikten av att en sådan storlek och typ väljes, att masugnen i ett krisläge kan drivas med träkol.

Styrelsen har föreslagit, att i den första utbyggnadsetappen skall ingå full utbyggnad av sinterverket, thomasverket och elektrostålverket. Mot bakgrunden av styrelsens förslag, att man tills vidare skall avstå från att helt utbygga den slutliga tackjärns- och valsverkskapaciteten, ifrågasätter kommissionen, om det är nödvändigt att omedelbart komplettera sinterverket, thomasverket och elektrostålverket på sätt som föreslagits. I nuvarande knapphetsläge beträffande de flesta slag av anläggningsmaterial synes det kommissionen nödvändigt, att utbyggnadsprogrammet utformas på ett sådant sätt, att anläggningsdelar, som i det första utbyggnadsstadiet i viss grad kunna sägas hava karaktären av reserver, i möjligaste mån uppskjutas.

I fråga om götvalsverket har styrelsen föreslagit uppförande av ett verk för utvalsning av 450 000 ton göt per år eller samma kapacitet som erfordras då verket blir fullt utbyggt. Kommissionen finner övervägande skäl tala för att götvalsverket från början utbygges för den avsedda slutkapaciteten.

I styrelsens framställning finnas icke några direkta uppgifter om de kvantiteter byggnadsmaterial av olika slag, som erfordras för anläggningens färdigställande. Emellertid är det givet, att ett byggnadsföretag av denna storleksordning kräver högst avsevärda kvantiteter material. Detta gäller icke endast den industriella anläggning, som styrelsens framställning avser, utan även den mycket betydande byggnadsproduktion för bostadsändamål, som måste komma till stånd i samband med den stora utökningen av arbetsstyrkan vid verket. Styrelsen anger antalet sysselsatta arbetare efter full utbyggnad till cirka 2 500, vilket innebär en ökning av den nuvarande arbetsstyrkan med omkring 2 000 man. För detta antal måste bostadsproblemet på ett eller annat sätt lösas. Kostnaderna för genomförande av ett bo-

stadsprogram av denna storleksordning kan givetvis växla med programmets utformning, men torde i varje fall komma att överstiga 30 miljoner kronor.

Som tidigare framhållits föreligger för närvarande en mycket kännbar brist på byggnadsmaterial, varför man torde böra räkna med stora svårigheter att täcka behovet. När någon avsevärd lättnad härutinnan kan komma att inträda, saknar kommissionen för närvarande möjlighet att bedöma. För vissa slag av byggnadsmaterial torde emellertid bristen komma att kvarstå under en avsevärd tid. Samma förhållande råder beträffande den elektriska och den mekaniska utrustningen. De svenska verkstäderna hava på grund av den rådande material- och arbetskraftsbristen samt en redan nu onormalt stor orderstock långa leveranstider. Det kommer därför säkerligen att bereda mycket stora svårigheter att vid svenska verk placera beställningar av den storleksordning, varom här är fråga. Det torde därför bliva nödvändigt att beställningarna i mycket stor utsträckning placeras utomlands. Även om så sker torde det emellertid enligt kommissionens åsikt icke vara möjligt att genomföra det föreslagna byggnadsprogrammet på tre år.

För utbyggande av järnverket i enlighet med styrelsens förslag kommer att erfordras en mycket betydande arbetsstyrka, vilken åtminstone till en viss del torde få rekryteras i andra delar av landet än övre Norrland. I detta sammanhang önskar kommissionen fästa uppmärksamheten på det faktum, att redan nu de mellansvenska järnverkens arbetare i viss utsträckning lämna järnverken för att övergå till andra verksamhetsgrenar, bland annat byggnadsarbete. Det synes alltså föreligga en viss risk för att ytterligare personal skall komma att lämna de mellansvenska järnverken för att övergå till byggnadsarbete vid den föreslagna anläggningen. Då produktionen vid de svenska järnverken för närvarande huvudsakligen är begränsad av tillgången på arbetskraft, kan en viss ytterligare produktionsminskning på detta sätt komma att uppstå vid de mellansvenska järnverken och landets järnförsörjning temporärt ytterligare försvåras. Vad ovan sagts om järnverkens arbetskraftsfråga gäller i viss utsträckning även annan försörjningsviktig industri. Kommissionen vill härmed kraftigt understryka vikten av att den för utbyggnaden erforderliga personalen i allra största utsträckning rekryteras inom övre Norrland.

Även om det givetvis icke låter sig göra att nu klart överblicka förhållandena på arbetsmarknaden vid tidpunkten då de nya anläggningarna skola tagas i bruk, synes många skäl emellertid tala för att brist på yrkeskunig arbetskraft vid järnverken även då kommer att vara rådande. Härför talar bland annat befolkningsutvecklingen samt den starkt framträdande tendens, som för närvarande finnes hos arbetskraften att lämna järnindustrien. Det synes därför vara av utomordentlig vikt, att redan på ett tidigt stadium åtgärder vidtagas för att bereda den arbetskraft, som finnes i Norrland, den yrkesutbildning, som erfordras för att den skall kunna sysselsättas vid driften av järnverket.

Under återopande av vad sålunda anförts får kommissionen hemställa, att de av kommissionen ovan framförda synpunkterna måtte vinna Herr statsrådets beaktande vid den fortsatta behandlingen av detta ärende.

I avgörandet av detta ärende hava deltagit, förutom underleknad Schwartz, herrar Sundfeldt, Carlborg och Lindskog.

Stockholm den 8 maj 1946.

Statens industrikommission.

SVEN SCHWARTZ.

Arthur Åhrén.

Till Herr statsrådet och chefen för Kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har fullmäktige i riksbanken beretts tillfälle att avgiva yttrande över ett av styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag på uppdrag av chefen för handelsdepartementet uppgjort förslag till fortsatt utbyggnad av järnverket och finansiell omkonstruktion av bolaget m. m.

I anledning härav få fullmäktige anföra följande.

Enligt hittills fastställda planer skulle Norrbottens järnverk, bortsett från vissa hjälpanläggningar, omfatta el tackjärnverk, thomasverk och elstålverk. Efter anbefalld utredning föreslår nu styrelsen, att järnverket kompletteras med en valsverksanläggning om ca 300 000 tons årlig leveranskapacitet, i samband varmed föreslås en av valsverksanläggningens storlek betingad utökning av järnverkets tackjärns- och götjärnskapacitet. Produktionen av tackjärn skulle härvid stiga från 90 000—100 000 ton per år till ca 500 000 ton per år. Vid ett fullständigt genomförande av utbyggnadsprogrammet skulle enligt styrelsens kalkyler kostnaderna uppgå till ca 135 miljoner kronor. För en första utbyggnadsetapp beräknar styrelsen kostnaderna till ca 95 miljoner kronor.

Fullmäktige äro icke beredda att på grundval av den förebragta utredningen utlåta sig om de tekniska och kostnadsmässiga sidorna av det föreliggande förslaget, utan förutsätta, att förslaget i dessa avseenden göres till föremål för en ingående granskning hos andra instanser. Därvid bör ytterligare utredning verkställas rörande järnverkets räntabilitet och förutsättningarna för denna. Vid en sådan utredning bör särskilt uppmärksammas den betydelse för räntabilitetsbedömningen som tillkommer styrelsens förutsättning, att järnverkets framtida malmförsörjning skall kunna tillgodoses till priser som ligga i paritet med andra svenska järnverks kostnader för malm av här ifrågavarande kvalitet.

För sin del vilja fullmäktige blott ingå på de finansieringsfrågor som beröras i förslaget.

I anslutning till de tekniska planerna framlägger styrelsen förslag till en finansiell omkonstruktion av bolaget. Enligt förslaget skulle bolaget tillföras nytt kapital dels genom nyteckning av aktier och dels genom upplåning. Det nuvarande aktiekapitalet skulle nedsättas med 12 miljoner kronor, samtidigt som staten genom nyteckning av aktier skulle tillskjuta 25,5 miljoner kronor. Resultatet av dessa transaktioner skulle bli en höjning av aktiekapitalet från nuvarande 26,5 miljoner kronor till 40,0 miljoner kronor. Härutöver skulle bolaget berättigas att hos riksbanken upptaga lån på intill 70,0 miljoner kronor, varjämte förutsättes en ökning av förlagskapitalet från 3 miljoner kronor till 6 miljoner kronor.

Vad först angår bolagets egna fonder ifrågasätta fullmäktige, huruvida den föreslagna nyteckningen är tillräcklig för att aktiekapitalet skall komma att stå i lämplig proportion till det främmande kapitalet.

Vad härefter angår bolagets främmande kapital, förutser styrelsen ett upplåningsbehov av sammanlagt 73 miljoner kronor, varav 3 miljoner kronor såsom av riksgäldskontoret garanterat förlagskapital. Inberäknat nuva-

rande förlagskapital på 3 miljoner kronor komme bolagets totala upplåning, sedan första etappen av utbyggnadsprogrammet genomförts, att utgöra 76 miljoner kronor. En upplåning av denna storleksordning torde näppeligen bliva av kortfristig karaktär, så mycket mindre som en fortsatt utbyggnad förutsättes och denna får antagas medföra ytterligare lånebehov. Under sådana förhållanden torde icke en bankkredit vara den rätta finansieringsformen annat än för en kortare övergångstid.

Bolagets bankkredit synes böra inskränkas till en tillfällig kredit under själva byggnadstiden på hela det erforderliga beloppet. Därefter bör en omprövning av bolagets förräntningsmöjligheter göras, varvid får övervägas, huruvida och i vilken utsträckning aktiekapitalet bör ökas. Samtidigt bör övervägas, om och i vilken mån bankkrediten kan förvandlas till obligationslån. Återstoden av den under byggnadstiden ianspråktagna krediten torde lämpligen få fördelas mellan ett av staten lämnat förlagslån och en mera tillfällig bankkredit, som kan amorteras under relativt kort tid respektive användas för att tillgodose bolagets säsongmässiga kreditbehov.

I detta sammanhang vilja fullmäktige framhålla, att det förefaller föga sannolikt, att ett förlagskapital på 6 miljoner kronor skulle vara tillräckligt för bolaget. Den statliga förlagskrediten bör i så fall erhålla en annan konstruktion än den hittillsvarande. Med kreditens nuvarande konstruktion saknar nämligen bolaget möjlighet att efter en gång skedd återbetalning ånyo taga krediten i anspråk. Olägenheter i berörda avseende framträdde bl. a., då bolagets kapital höjdes våren 1945.

Därest statsmakterna skulle bemyndiga bolaget att upplåna visst belopp för järnverkets utbyggnad, ankommer det på fullmäktige att, efter framställning, i vederbörlig ordning pröva, om, i vilken utsträckning och på vad sätt riksbanken — sedan lagfartsfrågan ordnats — kan medverka till att täcka bolagets kreditbehov.

Stockholm den 8 maj 1946.

Å fullmäktiges vägnar:

DAVID HALL.

Erik Westerlind.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Medelst remiss av den 18 nästlidna april har herr statsrådet berett fullmäktige i riksgäldskontoret tillfälle att avgiva yttrande över en framställning av styrelsen för Norrbottens järnverk aktiebolag angående anvisande av medel för nyteckning av aktier i bolaget m. m.

Med anledning därav få fullmäktige anföra följande.

För ifrågavarande företag har med början år 1939 hittills av statsmedel anvisats inalles 28 miljoner kronor, varav 26,5 miljoner kronor till aktieteckning. Därjämte har riksgäldskontoret enligt beslut av 1941 års riksdag utfärdat garantiförbindelse för ett av bolaget hos riksbanken upptaget förlagslån å 3 miljoner kronor.

Enligt de meddelade kalkylerna skulle genomförandet av första etappen av det nu framlagda, synnerligen omfattande utbyggnadsprogrammet medföra ett sammanlagt kapitalbehov av omkring 95 miljoner kronor. En preliminär beräkning ger vid handen, att de totala kostnaderna för en fullständig utbyggnad av järnverket skulle komma att uppgå till omkring 135 miljoner kronor.

Fullmäktige måste för sin del ställa sig mycket betänksamma mot att staten skulle nu engagera sig i så omfattande planer som de ovan angivna, då såväl de slutliga kostnaderna för företaget som utsikterna för en framtida lönande drift synas fullmäktige allt för ovissa. Flera av de för företaget avgörande faktorerna kunna ej anses vara tillfredsställande klarlagda. Så t. ex. meddelas i framställningen, att någon uppgörelse ännu ej kunnat träffas angående den för bolagets ekonomi ytterst viktiga frågan om priserna för den kvantitet malm, som efter en utbyggnad skulle erfordras utöver de 200 000 ton, som nu erhålles till självkostnadspris från de norrbottniska malmfälten. Enligt uppgift skulle detta pris, som ligger väsentligt över de mellansvenska järnverkens malmpriser, behöva sänkas betydligt för möjliggörande av konkurrensdugliga priser å bolagets produkter. — Ej heller är det klarlagt, hur den erforderliga medelsanskaffningen för programmets genomförande skulle kunna ske. Enligt förslaget skulle ett belopp av 25,5 miljoner kronor anvisas för nyteckning av aktier i bolaget, varjämte detta skulle medgivas rätt att hos riksbanken upptaga lån intill 70 miljoner kronor. Om den säkerhet, som skulle lämnas för dessa lån, meddelas intet.

Fullmäktige förstå betydelsen av ett fullständigare utnyttjande av våra malmtillgångar i Norrbotten, men vilja i ärendets nuvarande på väsentliga punkter oklara läge ifrågasätta, huruvida ej med anvisande av ytterligare statsmedel till Norrbottens järnverk bör anstå tills vidare för beredande av tid för de vidare utredningar och överväganden, som synas erforderliga innan statsmakterna taga ställning till ett program för verkets utvidgning.

Stockholm den 3 maj 1946.

Å fullmäktiges vägnar:

ANDERS ÖRNE.

John Häggglund.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Med anledning av remiss på en framställning från styrelsen för Norrbottens järnverks AB om proposition till årets riksdag rörande utbyggnad av anläggningarna m. m. får länsstyrelsen överlämna yttrande från landstingets förvaltningsutskott och för egen del vördsamt anföra följande.

Utvecklingen av näringslivet i Norrbotten är en fråga, som, på grund av den starka folkökningen inom länet med varje år fått ökad aktualitet. Länsstyrelsen har också vid upprepade tillfällen och i olika sammanhang framfört skäl härför inför Eders Kungl. Maj:t. Av samma skäl stod länets myndigheter och folk eniga i strävandena att få upp en ny järnindustri i stället för den tidigare raserade. Då statsmakterna biföllo detta krav och därmed verkliggjorde tillkomsten av Norrbottens järnverk hälsades också detta såsom ett mycket betydelsefullt led i fullföljandet av dessa strävanden.

Det nu föreliggande förslaget till ytterligare utbyggnad av Norrbottens järnverk kommer, om detsamma genomföres, att utgöra ett mycket betydelsefullt tillskott i tillgången på arbete för de stora grupper unga män, som årligen träda in i arbetslivet i detta län. Det kommer därjämte att i andra hand indirekt innebära ett stöd för jämväl andra grenar av norrbottniskt näringsliv, varjämte ett ökat skatteunderlag för länet i dess helhet kan påräknas.

Det uppstår emellertid ett ganska krävande problem för Luleå stad att inom några få år lösa bostadsfrågan för inemot 2 000 arbetare, med familjebostadslägenheter sannolikt för de flesta. Länsstyrelsen har under hand rådfört sig med stadens myndigheter i denna fråga och därvid inhämtat att staden tilltror sig kunna gå i land med uppgiften. Länsstyrelsen skulle eljest velat förorda, att ett större belopp än en miljon kronor i det föreliggande förslaget reserverats för bostadsbyggande. Från stadens sida har i detta sammanhang framhållits önskvärdheten av att de arbetare, som icke kan påräkna arbete annat än under byggnadstiden, bör rekryteras genom länsarbetsnämnden till förebyggande av familjeinflyttning till staden av denna tillfälliga arbetskraft. I motsatt fall befarar staden, förutom andra olägenheter, att bostadsproblemet blir bekymmersamt.

Som redan anförts får länsstyrelsen ur de synpunkter, den har att anlägga på denna fråga, livligt tillstyrka, att det framlagda förslaget vinner statsmakternas bifall.

Luleå i landskansliet den 6 maj 1946.

D. HANSÉN.

R. SUNDBERG.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, Luleå.

I resolution, som kommit landstingets förvaltningsutskott tillhanda den 24 april, har länsstyrelsen anmodat utskottet att senast den 3 maj 1946 inkomma med yttrande över förslag till väsentlig utbyggnad av Norrbottens järnverk. Med anledning härav vill utskottet anföra följande:

De få dagarna, som ställts till förfogande för avgivande av begärda yttrande, ävensom den omständigheten, att förvaltningsutskottet saknar all möjlighet att bedöma den tekniska delen av föreliggande förslag gör, att utskottet måste inskränka sig till att allenast framföra några allmänna synpunkter i frågan.

I alla tider har Norrbotten varit ett leveranskraftigt län för värdefulla råvaror, som sedan på andra håll förädlats och tillgodogjorts. Vilken inverkan detta haft på länets näringsliv och att detta gjort länet till det måhända mest konjunkturbetonade i landet har så många gånger framförts och är så välkänt, att det icke nu behöver upprepas. Däremot anser sig utskottet kunna göra sig till tolk för länets befolkning och som sådan framföra dennas odelade tillfredsställelse över att ett järnverk förlagts till Norrbotten, vilket redan fördelaktigt givit sig till känna bl. a. såsom ett gott stöd för länets näringsliv. Rent lokalt har verket dessutom bidragit till en snabb utveckling av Luleå stad med omgivning. Detta att pengar genom en industrianläggning av stora mått sättes i omlopp har även i viss mån inverkat höjande på antalet skattekrönor. Med det anförda såsom bakgrund har det tidigare offentliggjorda utbyggnadsprogrammet för järnverket, som utskottet nu fått tillfälle att studera i detalj, uppfattats såsom ett led uti strävandena att utbygga länets näringsliv till fromma för dess befolkning. Kan denna utbyggnad såsom av utredningen framgår dessutom göras ekonomiskt bärkraftigt, är det för utskottet en angelägen sak att på allt sätt förorda och tillstyrka, det programmet snarast förverkligas.

I anslutning härtill må även framhållas den betydelse ett förstorat järnverk utan tvivel får vid eventuell befarad arbetslöshet vid länets malmfält. Det synes nämligen utskottet för alla parter ändamålsenligt, om behovet av arbetare vid det förstorade järnverket kunde uttagas bland dem, som måhända måste entledigas från malmbrytningen.

Som slutord vill förvaltningsutskottet således hos länsstyrelsen hemställa, att styrelsen, liksom förvaltningsutskottet härmed gör, hos statsmakterna på det livligaste tillstyrker och förordar en utbyggnad av Luleå järnverk och i övrigt på allt sätt medverkar till att sådan, så snart förhållandena gör detta möjligt, kommer till utförande.

Luleå den 27 april 1946.

Å förvaltningsutskottets vägnar:

ERNST HAGE.

Ordf.

Henry Nylander.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Sedan herr statsrådet genom remiss den 18 april 1946 berett Jernkontoret tillfälle att avgiva yttrande över styrelsens för Norrbottens Järnverks A. B. skrivelse den 17 april 1946 med förslag bl. a. angående utbyggnad av järnverket, få fullmäktige härmed anföra följande.

Med anledning av vad som i skrivelsen inledningsvis omnämnes angående kontakt med bl. a. Jernkontorets expertis vid styrelsens utredningsarbete, vilja fullmäktige, till undvikande av missförstånd angående graden av Jernkontorets medverkan vid förslagets tillkomst, först konstatera, att denna medverkan endast avsett tillgodogörandet av tillgängligt statistikmaterial för undersökning av marknadsläget. Däremot har Jernkontoret icke medverkat vid behandlingen av de tekniska och ekonomiska frågorna i samband med utbyggnadsförslaget.

I direktiven för utredningen angående Norrbottens järnverks utbyggnad har såsom motiv för utbyggnaden, förutom önskan att skapa en på de lokala resurserna baserad järnindustri i Norrbotten, anförts behovet av att ersätta en del av vår tidigare import med en utökad inhemsk handelsjärnsproduktion samt att ernå bättre förutsättningar för en ekonomisk drift av järnverket i Luleå genom dess utveckling till ett fullständigt järnverk, som ej endast tillverkar tackjärn och göt utan även handelsfärdiga valsverksprodukter. Fullmäktige notera härvid med största tillfredsställelse, att såväl i direktiven som i skrivelsen från järnverkets styrelse klart utsagts, att Norrbottens järnverk skall drivas efter normalt affärsmässiga principer utan subventioner i någon form. Fullmäktige utgå ifrån att statsmyndigheterna och verkets ledning allt framgent komma att fasthålla vid dessa grundsatser.

Enligt styrelsens förslag skulle järnverket i etapper utbyggas till en produktionskapacitet av 500 000 ton tackjärn, varav ca 150 000 ton för avsalu, medan återstoden vidare förädlas till 300 000 ton valsat handelsjärn. I den första etappen skulle ingå en koksblästermasugn för 200 000 tons årsproduktion, varigenom tackjärnskapaciteten höjes från 100 000 till 300 000 ton, samt utökning av thomasverket från förut beslutade två konvertrar till tre 25-tons konvertrar, ökning av elektrostålverket från en till tre 25-tons ljusbågsugnar, nybyggnad av ett götvalsverk för utvalsning av 450 000 ton göt per år och grovvalsverk för färdigvalsning av grovt stångstål, räls och diverse grövre profiler samt utbyggnad av sinterverk, hjälpavdelningar och allmänna avdelningar. För utbyggande av järnverket till den angivna totalkapaciteten skulle senare tillkomma alternativt ytterligare en 200 000 tons koksmasugn eller däremot svarande produktionsenheter av annat slag, samt ytterligare valsverk för färdigvalsning av sådana handelsjärnsprodukter, som kunna lämna sig att upptaga på järnverkets program, varom fortsatt utredning planeras.

Anläggningskostnaden för den första utbyggnadsetappen, vilken enligt styrelsens mening bör genomföras omedelbart, har av styrelsen beräknats till 95 miljoner kronor. För verkets utbyggnad till den föreslagna totalkapaciteten uppskattar styrelsen den totala kostnaden för nyanläggningar till ca 135 miljoner kronor.

Handelsjärnsförsörjningen.

För att belysa behovet av den föreslagna utbyggnaden med hänsyn till landets handelsjärnsförsörjning har järnverkets styrelse genom särskild sakkunnig låtit verkställa en utredning rörande behovet av dylika produkter fram till år 1950, då det föreslagna programmet antagits vara genomfört. Denna utredning utgår ifrån, att förbrukningen av valsat och smitt järn och stål under år 1945 skulle hava varit ca 1 205 000 ton, om förhållandena varit sådana, att restriktioner i tilldelningen ej behövt ifrågakomma och verkstädernas konsumtion ej minskats på grund av arbetskonflikt. Med denna utgångspunkt beräknas, efter diskussion av den sannolika behovsutvecklingen inom olika konsumtionskategorier, att den totala förbrukningen inom landet omkring år 1950 skall hava stigit till ca 1 470 000 ton valsat och smitt järn och stål. Denna ökning motsvarar en årlig stegringstakt av 4 %. Motsvarande siffra för perioden 1900—1940 har varit 3,2 % och för åren 1929—1939, d. v. s. för senare delen av nyssnämnda period, ej mindre än 5,5 %. En förbrukningsökning av 4 % per år kan därför icke i och för sig anses osannolik, förutsatt goda konjunkturer, men fullmäktige anse dock, att den beräknade kvantiteten 1 470 000 ton för år 1950 med hänsyn till olika omständigheter är att betrakta som att maximum.

Landets produktion av valsat och smitt järn och stål uppgick i genomsnitt för åren 1944—1945 till ej fullt 900 000 ton. Enligt utredningen beräknas produktionen genom den normala utvecklingen av de mellansvenska järnverken komma att stiga till ca 1 200 000 ton år 1950. Med antagande av att stålexporten kommer att uppgå till samma storlek som under åren 1936—1939, kommer utredningen så till följande försörjningsbalans för år 1950:

	Milj. ton	
Inhemsk konsumtion	1·47	
Export	0·20	1·67
Produktion vid nu befintliga verk		1·20
Återstår att täcka genom import och ökad inhemsk produktion....		0·47

Enligt fullmäktiges mening är emellertid den på så sätt beräknade netto-
bristen i vår försörjning vid sagda tidpunkt sannolikt alltför hög. En av Jernkontoret verkställd utredning, vars resultat framkommit under remisstiden, utvisar nämligen följande läge. Järnverkens sammanlagda kapacitet för produktion av handelsfärdigt valsat och smitt järn och stål utgör för närvarande ca 1,01 miljoner ton, vilken kapacitet dock icke nu kan fullt utnyttjas, på grund av brist på arbetskraft och även på grund av bränsleläget. Genom beslutade kompletteringar av anläggningarna beräknas de nuvarande järnverkens sammanlagda kapacitet omkring år 1950 enligt Jernkontorets utredning hava ökats till ca 1,32 miljoner ton. Det må särskilt betonas, att denna ökning ernås enbart genom sådana åtgärder, som redan nu äro beslutade av resp. styrelser, och att därvid icke räknats med de utvidgningsplaner, som ännu äro latenta och säkerligen även komma att i viss utsträckning realiseras under åren fram till början av 1950-talet.

Utvidgningen vid de mellansvenska verken rör sig om en i förhållande till den nuvarande produktionsförmågan i allmänhet relativt liten ökning, som genomföres i enlighet med länge förutsedda riktlinjer i organiskt sammanhang med den löpande produktionen och planeras med intim kännedom om marknaden för verkets produkter. Ofta ernås produktionsökningen endast

genom komplettering och rationalisering av produktionsapparaten, medan de flesta leden redan kunna vara inställda på den högre kapaciteten, vilket gör, att såväl den erforderliga investeringen som behovet av utökad arbetskraft ofta bli relativt små. Uppgiften är betydligt svårare för ett järnverk, som skall planeras och utbyggas praktiskt taget helt från grunden, och detta utan föregående direkt kontakt med den marknad, på vilken verket sedermera skall avsätta sina produkter.

Genom den ovan angivna ökningen av de nu befintliga järnverkens produktionskapacitet till ca 1,32 miljoner ton omkring år 1950 minskas den i utredningen beräknade försörjningsbristen från 0,47 till 0,35 miljoner ton, d. v. s. till endast 50 000 ton över den för Norrbottens järnverk föreslagna kapaciteten.

De på rent statistisk väg framräknade totalsiffrorna över konsumtion, produktion och försörjningsbrist ge emellertid endast en mycket ofullständig bild av försörjningsläget och förutsättningarna för en ökad inhemsk produktion, så länge man saknar kännedom om huru totalsiffrorna fördela sig på olika slag av produkter.

Det bör först uppmärksammas, att vårt behov alltid kommer att inkludera betydande kvantiteter järn i olika former, som ej lämpligen kunna tillverkas i vårt land. Som exempel på dylika produkter kunna nämnas s. k. DIP-balkar, mycket grova I- och U-balkar, spårvägsräls, förtent plåt, karrosseriplåt o. dyl. Anledningen till att dessa produkter importeras är, att den inhemska marknaden är så liten, att de mycket dyra anläggningar, som erfordras för deras tillverkning, icke kunna hållas i tillräckligt omfattande drift för erhållande av ett ekonomiskt lönande resultat. Att i fråga om dylika produkter konkurrera på exportmarknaden är nämligen i de flesta fall helt uteslutet. Enligt Järnverksföreningens statistik har importen av dylika produkter normalt uppgått till 65 å 70 000 ton per år. Man måste förutsätta, att denna kvantitet kommer att öka i samma proportion som den totala konsumtionen.

Vidare måste man räkna med, att en avsevärd import av handelsjärnsprodukter utöver de ovan berörda även framdeles kommer att ske. En dylik import kan nämligen, även om den icke är betingad av de inhemska försörjningsmöjligheterna, vara önskvärd ur allmänt handelspolitiska synpunkter. I viss omfattning är den även en följd av sådan omständigheter som förmånliga leveranstider, mer eller mindre uttryckliga överenskommelser angående råvaruskaffningen för tillverkning av exportprodukter, såsom från utlandet beställda fartyg etc., speciella kvalitetssynpunkter o. s. v. För ett föga krävande ändamål kan man ofta nöja sig med billigt järn av i jämförelse med svenskt järn underlägsen beskaffenhet.

Styrelsen för Norrbottens järnverk har i sin skrivelse framhållit, att före kriget omkring en tredjedel av importen kom från Tyskland och andra mellaneuropeiska länder, som tills vidare ej mera hava någon exportmöjlighet. För rätt värdesättande av detta uttalande vilja fullmäktige erinra om, att världshandeln med ordinära stålprodukter vid denna tid i stor utsträckning dirigerades av den internationella stålkartellen, i vilken Tyskland bade ett dominerande inflytande. Belgien och Luxemburg voro emellertid våra största leverantörer, och även Frankrike var betydande. I alla de tre länderna arbetar man med de nära verken liggande, mycket billiga minnettemalmerna och har dessutom egna koltillgångar. Sedan gammalt är också arbetskraften där förhållandevis billig. Det är mycket sannolikt, att dessa tre länder, som hava stora möjligheter till billig produktion, även i framtiden komma att i hög grad göra sig gällande på vår marknad, särskilt under tider av mindre efterfrågan på världsmarknaden.

Fullmäktige anse av dessa skäl, att man även i fortsättningen under alla förhållanden måste räkna med en import av 200—225 000 ton handelsjärn per år, även om importen säkerligen framdeles liksom tidigare kommer att undergå starka växlingar. Med hänsyn till denna import och till vad som anförts angående de mellansvenska järnverkens redan beslutade utvidgningar måste det åtminstone betecknas såsom tvivelaktigt, om utrymme redan i början av 1950-talet finnes för den av styrelsen föreslagna kapaciteten hos det utbyggda järnverket i Luleå.

Styrelsen har även räknat med att exportera handelsjärn till våra grannländer enligt ett planerat samarbete med dessa länders järnindustriintressen. I den mån ett dylikt samarbete kan realiseras, torde det emellertid endast kunna bli fråga om ett ömsesidigt byte av järnprodukter, grundat på en viss marknadsuppdelning. En därutöver gående export av nämnvärd omfattning är tänkbar endast om det nya verket blir i stånd att upptaga en effektiv priskonkurrens på världsmarknaden, vilket knappast förefaller sannolikt och i varje fall icke kan avgöras, förrän tillverkningen kommit i gång.

I huvudsak samma synpunkter gälla i fråga om den av styrelsen planerade produktionen av ca 150 000 ton martin- och gjuteritackjärn för försäljning inom landet och på export. Fullmäktige ifrågasätta även, huruvida Norrbottens järnverk numera har tillgång till lämpliga malmer i erforderliga kvantiteter för en dylik tillverkning.

Anläggningarna.

I styrelsens förslag till utbyggnad har icke framlagts någon plan för tillverkningarnas fördelning på olika valsverksprodukter — bortsett från vad som antydes om grovvalsverkets produktion. Det må med hänsyn till utredningens starka forcering vara förklarligt, att styrelsens utredning är summarisk, men då så är fallet, är det heller icke möjligt att ingå på en bedömning av i vilken mån de föreslagna nyanläggningarna äro lämpligt valda och riktigt proportionerade för att fylla sitt ändamål.

Fullmäktige vilja emellertid framhålla att den av styrelsen i första etappen föreslagna koksasmusnen om 200 000 tons årsproduktion fortlöpande måste leverera flytande tackjärn till thomasverket. Någon annan tackjärnskvalitet än thomastackjärn kan följaktligen icke framställas i denna masugn, och eftersom thomastackjärn icke är någon säljbar vara, måste thomasverket upptaga masugnens hela produktion. Om icke masugnen skall gå med inskränkt produktion, vilket tekniskt ej låter sig göra i nämnvärd grad och dessutom vore driftsekoniskt ofördelaktigt, skulle man därför redan i första etappen, även om hela produktionen av elektrotackjärn, 100 000 ton, skulle kunna gå direkt till avsalu, få en mot 200 000 ton tackjärn och cirkulerande skrot svarande produktion av ca 230 000 ton göt.

Det i första etappen planerade grovvalsverket kan på grund av avsättningsmöjligheterna endast upptaga en mindre del av denna götkvantitet. Enligt den till styrelsens skrivelse fogade marknadsutredningen beräknas behovet av räls, balkar och profiljärn år 1945 till ca 180 000 ton. Om man antager, att detta behov stegras i samma proportion, som antagits för det totala stålbehovet, skulle behovet av dessa produkter år 1950 bliva ca 220 000 ton. Härför måste avdragas vissa kvantiteter av dels mycket grova och dels klenare dimensioner, vilka icke kunna ingå i grovvalsverkets program, beräknade till sammanlagt ca 80 000 ton. Sålunda resterar en kvantitet av 140 000 ton. För grovjärn finnes redan nu i landet en valsverkskapacitet, som icke oväsentligt överstiger 100 000 ton, varför man måste vara berättigad antaga, att minst

hälften av den ovan nämnda kvantiteten kommer att tillverkas vid dessa verk. Avsättningsmöjligheterna för grovvalsverksprodukter från Norrbottens järnverk skulle således vara begränsade till i bästa fall högst 70 000 ton, för vars tillverkning åtgår i runt tal 85 000 ton göt.

Järnverket skulle alltså vid igångsättningen efter den första utbyggnads-etappen få ett produktionsöverskott av ca 145 000 ton göt, som endast i ringa omfattning kunna säljas som sådana eller i form av ämnen från götvalsverket. Det är visserligen fullt riktigt att på en gång utbygga ett götvalsverk till den totala kapacitet, som förutses bliva erforderlig inom överskådlig tid, men tackjärnsunderlaget och förmågan att tillverka säljbara valsverksprodukter måste även under en utvecklingsperiod fortlöpande anpassas så nära som möjligt till varandra, ett förhållande som synbarligen icke tillräckligt beaktats i förslaget. Styrelsen ställes därför inför valet att dimensionera den första koksasmusnen i ungefärlig balans med den föreslagna valsverksutrustningen, eller att redan från början bygga ytterligare färdigvalsverk.

Anläggningskostnaderna.

Beträffande de beräknade anläggningskostnaderna vilja fullmäktige uttala, att det icke framgår av den summariska framställningen i skrivelsen, om alla kostnadsposter äro medtagna eller riktigt beräknade. Detta gäller t. ex. frågan huruvida sligen för vinterbehovet skall lagras vid järnverket i varm lokal eller vid successiv leverans upptinas före lossningen, om hjälpanläggningar och allmänna anläggningar, t. ex. mekanisk verkstad och sanitetsbyggnader m. m. äro riktigt dimensionerade och kostnadsberäknade etc. De upptagna beloppen för oförutsedda kostnader synas genomgående vara för låga i synnerhet som de utländska priserna på maskiner just nu visa en markerat stigande tendens. Vidare ha i kostnadsberäkningen bostäder upptagits med endast 1 miljon kronor, vilket belopp enligt uppgift huvudsakligen är avsett för tjänstemannabostäder.

Om man utgår från att behovet av ny arbetskraft skulle bli 2 000 man, kan man, för att få ett begrepp om storleksordningen av kostnaderna för bostadsanskaffningen, göra följande överslagsberäkning:

400	man i ungarshotell à 4 500 kronor kronor	1 800 000
800	» » egna hem eller föreningshus. Då det gäller att hastigt skaffa en stor personal, torde man få räkna med en riklig subvention, förslagsvis 5 000 kronor per lägenhet »	4 000 000
800	» » av järnverket resp. Luleå stad uppförda bostäder inklusive tomt för gifta à 25 000 kronor »	20 000 000
		Summa kronor	25 800 000.

Järnverkets styrelse räknar visserligen med, att Luleå stad skall i huvudsak påtaga sig att med statlig hjälp anskaffa erforderliga bostäder, men fullmäktige hava svårt att tro, att detta skall kunna bliva fallet i sådan omfattning och så snabbt, att järnverket kan helt undgå alla kostnader för arbetarebostäder. Det må ihågkommas, att en del av dessa bostäder böra vara tillgängliga redan under järnverkets utbyggnadstid för att hysa därvid samsatta byggnadsarbetare.

De ovan anförda synpunkterna tala enligt fullmäktiges mening för, att en avsevärd del av kostnaderna för uppförande av arbetarebostäder bort upp-

tagas i anläggningskostnaderna. Om järnverket kan undgå kapitalkostnader för arbetarebostäder, så får man i stället räkna med en ökning av lönekostnaderna genom lönetillägg för utjämning av högre hyreskostnader för arbetarna.

Arbetskraften.

För utbyggnaden av den första etappen inklusive bostäder kommer en betydande arbetsstyrka att erfordras. Antalet arbetare kommer givetvis att variera under olika perioder, men under en stor del av den egentliga byggnadstiden torde en arbetsstyrka av storleksordningen 1 200—1 500 man erfordras för nyanläggningarna. Även om den icke yrkeskunniga arbetskraften kan erhållas från trakten, torde ett ej ringa antal yrkesarbetare få tagas från sydligare delar av landet, vilket kan komma att vålla avbräck för där angelägen bostadsproduktion och annan byggnadsverksamhet.

Vida allvarligare äro dock de problem, som sammanhånga med anskaffningen av arbetskraft för driften i det utbyggda verket.

Styrelsen uttalar i skrivelsen, att ett arbetskraftsbehov av föreliggande storleksordning, beräknat till ca 2 500 man, enligt inhämtade upplysningar torde kunna tillgodoses på den norrbottiska arbetsmarknaden. Vad angår den icke yrkeskunniga arbetskraften förefaller detta icke osannolikt. I fråga om yrkeskunnig arbetskraft, som för järnverksdrift utgör en väsentlig del av arbetarstammen, finnes däremot i Norrbotten ingen som helst primär tillgång.

Enligt vad som meddelas i skrivelsen, har järnverkets styrelse med anledning av detta förhållande upptagit förhandlingar beträffande möjligheterna att anordna lämplig yrkesutbildning för blivande arbetare vid järnverket. Fullmäktige vilja understryka nödvändigheten av att en sådan yrkesutbildning snarast möjligt kommer till stånd. Fullmäktige måste emellertid samtidigt konstatera, att arbetskraftsproblemet för verkets igångsättning och drift under de närmast därpå följande åren ej heller därigenom skulle bli fullt tillfredsställande löst. En i skolmässiga former bedriven yrkesundervisning kan nämligen icke ge den yrkesvana och det handlag i arbetet, som så småningom förvärfvas i driftsarbete, och som är av så väsentlig betydelse för en störningsfri drift och alldeles särskilt för igångsättningen av en nybyggd anläggning.

Den yrkeskunniga arbetskraften har för den hittillsvarande utbyggnaden och driften vid Norrbottens järnverk i viss utsträckning tagits från mellersta Sverige, enkannerligen från mellansvenska järnverk. En fortsatt utveckling i denna riktning skulle emellertid komma att medföra allvarliga svårigheter för de järnverk, som så bleve berövade sin yrkeskunniga arbetskraft. Bristen på arbetskraft är som bekant starkt framträdande vid järnverken, liksom inom många andra industrier i mellersta och södra Sverige, och en ytterligare åderlåtning skulle kunna få svåra följder. Fullmäktige uttala förhoppningen, att statsmyndigheterna och ledningen för Norrbottens järnverk skola hava ögonen öppna för dessa risker, och att de till fullo komma att beaktas vid rekrytering av verkets arbetskraft.

Utbyggnadstiden.

Styrelsen har i sin framställning gjort vissa antaganden beträffande den tid, som åtgår för utförande av anläggningarna ingående i den första etappen. Fullmäktige äro av den uppfattningen, att anläggningstiden är beräknad för kort. Utbyggnad av järnverk måste föregås av en grundlig planering, omfattande ej blott marknadsundersökning och de stora linjerna för utbygg-

naden utan även de olika verkens detaljer, de mycket viktiga transporterna, efterbehandlings- och lagringsproblemen m. m., vilket erfarenhetsmässigt kräver avsevärd tid för att så långt möjligt undvika misstag.

Svårigheterna att anskaffa den för planläggningsarbetet erforderliga stabspersonalen äro f. n. mycket stora. Leveranstiderna för alla slag av maskiner och utrustning icke blott i Sverige utan även utomlands i ifrågakommande länder, England och U.S.A, äro mycket långa, vilket de svenska järnverken noggsamt erfarit vid planläggningen och genomförandet av sina utbyggnader, och monteringen och igångkörningen kräva avsevärd tid. En löpande valsverksproduktion i ett järnverk enligt styrelsens förslag torde därför icke kunna vara i gång förrän efter ett par år in på 1950-talet. En byggnadstid av minst 5 år bör alltså beräknas och ligga till grund för räntekostnaderna under byggnadstiden. Fullmäktige förutsätta, att någon speciell prioritering av leveranser till utbyggnaden av Norrbottens järnverk icke kommer i fråga.

Räntabiliteten.

Fullmäktige hava beretts tillfälle att taga del av vissa till styrelsens skrivelse fogade tillverkningskostnadskalkyler, vilka hemligstämplats, och hänvisa beträffande dessa till bilaga 1.¹

Utöver vad som anföres i denna bilaga, anse fullmäktige emellertid, att kapitalkostnaderna äro i behov av en översyn.

För att så nära som möjligt ansluta till styrelsens egna kalkyler, hava fullmäktige härvid utgått från den totala tackjärnskapaciteten efter första utbyggnadsetappen och räknat med det gynnsammaste, i verkligheten icke realiserbara fallet, att avsättningsmöjligheterna skulle medgiva upprätthållande av full drift vid tillverkning av en mot hela tackjärnsproduktionen svarande kvantitet valsade produkter av thomaskvalitet. Det antages alltså, att verket producerar 300 000 ton tackjärn, varav med cirkulerande skrot erhålles ca 350 000 ton göt, som utvalsas till 275 000 ton färdiga handelsjärnsprodukter.

Anläggningskostnaderna för de ytterligare valsverk, som skulle erfordras för att nå upp till 275 000 ton färdigproduktion, hava med ledning av vissa uppgifter i styrelsens skrivelse antagits vara 20 miljoner kronor. Oberoende av huruvida styrelsens förslag angående nedskrivning av det äldre aktiekapitalet blir genomfört, torde man kalkylationsmässigt även böra räkna med 25 miljoner kronor anläggningskostnader för redan befintliga eller beslutade anläggningar. Med hänsyn till kostnaderna för lager av koks, malmer, kalksten, valsar och kokiller, halv- och helfabrikat, förrädsvaror etc. samt till leveranskrediter, anse fullmäktige vidare, att man bör räkna med ett rörelsekapital av minst 25 miljoner kronor. Kapitalkostnaderna kunna då beräknas enligt följande:

Av tidigare beviljade anläggningsmedel	kronor	25 000 000
Nyinvestering enl. styrelsens förslag	»	95 000 000
Tillägg för ytterligare valsverk m. m.	»	20 000 000
Ränta under byggnadstiden, utfört med 3 1/2 % ränta		
under 2 år på 115 000 000 kronor	»	8 000 000
Summa anläggningskapital		148 000 000.

Ränta 3 1/2 %, amort. 15 år = 8·68 å anläggningskapital . . .	kronor	12 845 000
» 3 1/2 %, å rörelsekapital	kronor	25 000 000
	»	875 000

Summa kapitalkostnader kronor 13 720 000

Fördelat på 275 000 ton valsat järn

¹ Här utesluten.

I denna summa ingå icke några kapitalkostnader för arbetarebostäder, och ej heller har upptagits något belopp för slutlig injustering och igångsättning av nyanläggningen, vilket kan komma att stiga till betydande summor.

Ett förhållande, som ej heller får förbises, är att järnverket med all säkerhet icke kan finna avsättning för mer än en relativt liten del av sin produktion i form av thomasstål. Användningen av dylikt stål är nämligen begränsad av kvalitativa skäl. Bl. a. tillåta de internationella klassificeringssällskapens materialfordringar icke thomasstål för fartygsmaterial, och de svenska stålnormer, som äro under utarbetande under ledning av Sveriges standardiseringskommission, komma att innehålla vissa bestämmelser, som utesluta thomasstål i grövre dimensioner (över 10 à 15 mm tjocklek) från användning i svetsade konstruktioner.

Huvudparten av tillverkningen måste därför av kvalitativa skäl bestå av elektrorafinerat stål. Tillverkningskostnaden för grövre valsade produkter av dylikt material kan beräknas ligga minst 25—30 kronor per ton högre än för samma produkter av thomasmaterial, beroende bl. a. på att man i elektrostålverket icke endast skall raffinera flytande thomasmetsall, utan även måste omsmälta kallt skrot, som faller i valsverken, varvid man för uppkollningen använder elektrotackjärn, som är väsentligt dyrare än thomastackjärnet från koksmasugnen.

Till belysning av utsikterna för en räntabel drift av det utbyggda järnverket kan det vara av intresse att göra en återblick på utvecklingen av priserna på utländskt handelsjärn.

Nedanstående tablå utvisar de lägsta fob-priser i svenska kronor per 1 000 kg för balkar, armeringsjärn och valstråd, som enligt av fullmäktige inhämtade upplysningar under åren 1923—1945 offererats av utländska leverantörer till en av landets största järnimportörer.

År	Balkar	Armeringsjärn	Valstråd
1923	135·30	132—	
1924	94·50	106—	110—
1925	86·66	94·40	98·50
1926	87·76	94·03	107·96
1927	78·81	85·97	91·79
1928	78·80	87·76	98·50
1929	87·76	94·03	108—
1930	63·63	70·90	87—
1931	53·73	60—	82·50
1932	52·58	56·54	—
1933	54·34	63—	87·50
1934	88·23	85·94	87·50
1935	90·12	87·78	97·50
1936	92·30	89·85	100—
1937	106·18	118·43	138—
1938	122·52	114·35	135—
1939 (aug.)	122·52	125·78	150—
1940	154·59	157·96	175·57
1941	204·97	196·57	204·97
1942	207·16	198·76	207·16
1943	210·52	202·12	210·52
1944	216·73	208·33	216·73
1945	210·91	210·91	206·96

Till dessa fob-priser komma fraktkostnader, före kriget ca 5 à 10 kronor per ton, samt, utom för de grövsta produkterna, tullar av 15 kronor per ton för medelgrova balkar och profiler och 25 kronor per ton för klenare profiler och valstråd för att nämna ett par exempel.

I nedanstående tablå har gjorts en motsvarande sammanställning av uppgifter ur den officiella handelsstatistiken rörande de genomsnittliga cif-priserna per ton för importerat järn under de tre statistiska rubrikerna järnvägs- och spårvägsskenor, balk-, vinkel- och annat varmvalsat profiljärn vägande mellan 60 och 20 kg per löpmeter, samt valstråd (stat. nr 1374, 1376 resp. 1387 i den nu gällande tulltaxan). Anmärkas bör, att dessa priser, som icke heller inkludera ovan nämnda tullar, utgöra ett medeltal av värdena för de kvantiteter järn och stål av olika kvaliteter i små och stora poster, som införts till alla platser i landet, där tullkammare finnes, och att de därför få anses ligga något i överkant i förhållande till den faktiska grundprisnoteringen.

År	Järnvägs- och spårvägsskenor Stat. nr 1374	Balk- vinkel- o. annat varmv. järn, 20—60 kg/m Stat. nr 1376	Valstråd Stat. nr 1387
1923	120	150	190
1924	110	140	150
1925	110	120	120
1926	110	110	120
1927	120	120	110
1928	120	110	110
1929	120	120	120
1930	120	110	110
1931	100	100	100
1932	100	90	110
1933	100	90	100
1934	120	110	100
1935	120	120	110
1936	130	120	110
1937	150	150	170
1938	180	170	160
1939	140	150	160
1940	220	220	230
1941	250	250	230
1942	260	260	240
1943	260	260	240
1944	260	260	240

De anförda fob-priserna äro givetvis icke direkt jämförbara med Norrbottens järnverks tillverkningskostnader, utan olika poster tillkomma på ömse sidor. I fråga om Norrbottens järnverk har endast räknats med 3,5 % förräntning men ingen riskmarginal. Som ovan antytts tillkomma för det utländska järnet i vissa fall tullar och på båda hållen fraktkostnader, vilka dock endast i gynnsamma fall torde verka till Norrbottens järnverks förmån.

I huvudsak samma bild erhålles vid en jämförelse med de i den andra tablå återgivna cif-priserna enligt handelsstatistiken.

Det är givetvis omöjligt att ens tillnärmelsevis bedöma, omkring vilken nivå järnpriserna på världsmarknaden komma att röra sig vid tidpunkten för det nya järnverkets igångsättande. Det må emellertid framhållas, att

icke ens priserna år 1939 utgöra någon säker undre gräns. Såsom framgår av tabellerna voro nämligen redan dessa priser icke oväsentligt högre än priserna tre år tidigare.

De jämförelser, som man med ovannämnda reservationer kan göra, ge icke något positivt belägg för, att det utbyggda järnverket skulle kunna väntas bli konkurrenskraftigt gentemot de utländska järnleverantörerna.

Ehuru det vid tillkomsten av Norrbottens järnverk och planeringen av dess fortsatta utbyggnad alltid framhållits, att man icke velat undantränga handelsjärnsproduktionen vid de övriga svenska järnverken, komme givetvis en konkurrens att uppstå även på detta område, som delvis är av annan karaktär än importmarknaden. Fullmäktige anse sig icke ha anledning att gå närmare in på frågan om Norrbottens järnverks konkurrensförmåga i detta hänseende. Det må dock påpekas, att Norrbottens järnverk vid försäljning av handelsjärn till mellersta och södra Sverige alltid kommer att belastas av fraktkostnader, som vid frakt på järnväg torde komma att ligga i storleksordningen 5 à 10 kronor högre per ton än för de mellansvenska verken, även om en ifrågasatt nedsättning av frakttarifferna för stora avstånd kommer att genomföras. De leveranser, som kunna ske sjöledes, äro i varje fall begränsade till halva året, och torde även under seglationstiden bli av begränsad omfattning. Vidare torde järnverket icke kunna driva en rationell försäljning i södra Sverige utan uppläggning av lager på flera platser, vilket medför dryga kostnader.

Styrelsens uppfattning, att en betydande del av produktionen skulle kunna avsättas i norra Sverige, kunna fullmäktige icke biträda. Folkmängden norr om Hälsingland utgör ca 13 % av landets hela befolkning. Om man proportionerar stålkonsumtionen direkt efter folkmängden, skulle den däremot svarande konsumtionen enligt beräkningarna för år 1950 bli ca 200 000 ton. I själva verket måste dock kvantiteten vara väsentligt lägre, emedan konsumtionen per capita obestridligen är avsevärt högre i de sydligare, mera industrialiserade delarna av landet. Vidare är den norrländska konsumtionen sammansatt på ett sådant sätt, att den endast till en begränsad del kan fyllas av produkter från Norrbottens järnverk, som därför måste räkna med att avsätta den vida övervägande delen av sin produktion i mellersta och södra Sverige.

Nedsättning av aktiekapitalet.

Järnverkets styrelse föreslår i skrivelse, att bolagets aktiekapital, som nu uppgår till 26,5 miljoner kronor, nedsättes med 12 miljoner kronor, samt att detta belopp via reservfonden användes dels för nedskrivning av bolagets anläggningar med ca 8,5 miljoner kronor och dels för utjämning av balanserad förlust om ca 0,6 miljoner kronor, varjämte på reservfonden skulle kvarstå ca 2,9 miljoner kronor. Den föreslagna nedskrivningen av anläggningarna motiveras huvudsakligen med att dessa enligt statsmyndigheternas beslut tillkommit under en tid av stark allmän prisstegring, varför kostnaderna kommit att avsevärt överstiga de beräknade, vartill ytterligare bidragit, att anläggningsarbetena forcerats, huvudsakligen av försörjningspolitiska skäl.

Fullmäktige anse sig icke ha anledning att taga ställning till rekonstruktionsförslaget utan vilja endast anföra några synpunkter.

Den forcerade planläggningen, vinterarbetet och vissa materialsvårigheter, som varit de väsentligen kostnadsfördyrande faktorerna vid uppförandet av den befintliga anläggningen, torde även komma att göra sig gällande vid den nu föreslagna, fortsatta utbyggnaden. Samtidigt kommer den even-

tuella nedgången i övriga kostnadsfaktorer att helt uppvägas av i fortsättningen dyrare arbetskraft. I själva verket torde de beräknade anläggningskostnaderna för utbyggnaden vara räknade med högre kostnader för byggnadsarbetet än den verkliga kostnaden vid de hittills utförda byggnaderna. De av styrelsen åberopade motiven för nedskrivning skulle därför i lika hög grad kunna göras gällande i fråga om det av styrelsen nu äskade nya anläggningskapitalet.

Vad beträffar avskrivning av merkostnader inom den privata industrien under kristiden må betonas, att denna skett med intjänade vinstmedel utom i några undantagsfall, då statliga bidrag utgått, för att en för folkförsörjningen nödvändig tillverkning av ersättningsvaror överhuvud taget skulle kunna komma till stånd.

Sammanfattning.

Det är mycket tvekelaktigt, om i vårt land utrymme finnes för produktion från ett nytt järnverk av föreslagen storleksordning i början av 1950-talet, om hänsyn tages till de befintliga järnverkens kapacitet vid sagda tidpunkt och en ofrånkomlig import, och detta även vid fortsatt gynnsam konjunktur.

Utformningen av de anläggningar, som enligt styrelsens förslag skulle tillkomma i en första utbyggnadsetapp, möjliggör icke en rationell drifts-ekonomi, enär avsättningsmöjligheterna för de produkter, som kunna valsas i de av styrelsen föreslagna valsverken endast medgiva utnyttjande av en relativt liten del av verkets metallurgiska kapacitet. Oberoende av till vilken kapacitet de metallurgiska avdelningarna utbyggas, måste balans finnas, så att praktiskt taget hela götproduktionen kan finna avsättning i form av handelsfärdiga valsverksprodukter.

Räntabilitetskalkylerna bekräfta icke styrelsens uttalande, att Norrbottens järnverk under alla förhållanden kan tillverka järn till priser, som äro konkurrenskraftiga gentemot de utländska järnverken. Detta gäller särskilt under tider av minskad efterfrågan på världsmarknaden med stora utbud till låga priser.

Anskaffning av yrkeskunnig arbetskraft för driften av ett större järnverk i Norrbotten är ett ytterst komplicerat problem, och det är av vital betydelse för de övriga järnverken i landet, att arbetskraft icke drages från dessa verk upp till Norrbotten.

De för svenska förhållanden betydande statsmedel, som styrelsen äskar för investering i Norrbottens järnverks aktiebolag mana till försiktighet och noggrann omtanke såväl vid bestämmandet av den yttre ramen för järnverkets kapacitet som vid utformningen av detaljprogrammen för verkets produktion.

Fullmäktige vilja till slut framhålla, att det icke är möjligt att taga en avgörande ståndpunkt till den föreslagna utbyggnaden, vare sig ur teknisk eller ekonomisk synpunkt, på grundval av den otillfredsställande och summariska utredning, som förelagts Jernkontoret.

En ansvarskännande ledning inom det fria näringslivet skulle icke handla på så lösa grunder.

Stockholm den 7 maj 1946.

Jernkontoret.

H. SILVERSTOLPE.

G. Frisell.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har Industriförbundet beretts tillfälle att avgiva yttrande över en skrivelse den 17 i samma månad till herr statsrådet från styrelsen för Norrbottens järnverks aktiebolag angående rekonstruktion av bolaget, utbyggnad av anläggningarna m. m. I anledning därav får förbundet anföra följande.

Enligt de av herr statsrådet den 25 januari 1946 i statsrådsprotokollet meddelade direktiven skulle styrelsen för Norrbottens järnverks aktiebolag verkställa utredning och avgiva förslag angående en effektivisering av driften vid bolaget, angående en finansiell rekonstruktion av bolaget samt angående huruvida, i vilken grad och på vad sätt en fortsatt utbyggnad av verket, utöver den redan pågående, skulle äga rum.

Vad det första av de i utredningsuppdraget innefattade problemen beträffar har bolagets styrelse i den remitterade skrivelsen meddelat, att hithörande spörsmål skola upptagas till särskild behandling i en kommande framställning.

Det andra problemet — frågan om en finansiell rekonstruktion av bolaget — har lösts på så sätt, att styrelsen föreslår, att bolagets nuvarande aktiekapital, 26 500 000: — kronor, nedsättes med 12 000 000: — kronor samt att detta belopp tillföres reservfonden och användes dels för nedskrivning av anläggningarna med 8 519 000: — kronor och dels för utjämning av den balanserade förlusten med kronor 553 207: 22. Härefter skulle bolagets aktiekapital utgöra 14 500 000: — kronor — vilket dock i samband med utbyggnaden av anläggningarna föreslås höjt till 40 000 000: — kronor genom nyteckning av aktier — varjämte å reservfonden skulle kvarstå i runt tal 2 928 000: — kronor, motsvarande ca 20 % av det nedskrivna aktiekapitalet. Den föreslagna nedskrivningen motiveras med att anläggningarna tillkommit under en tid av stark allmän prisstegring och att anläggningsarbetena måst forceras huvudsakligen med hänsyn till försörjningspolitiska önskemål. I samband härmed framhålles i skrivelsen, att privata industrier i liknande fall intagit samma ståndpunkt och bortskrivit dylika kristidsutgifter samt även i vissa fall genom statliga åtgärder erhållit hjälp härtill.

Vad sistberörda uttalande beträffar vill Industriförbundet erinra om att privatägda järnverk utbyggt den egentliga järntillverkningen under kriget och därmed på ett verksamt sätt bidragit till vårt lands materialförsörjning utan att statssubvention härför utgått eller ens ifrågasatts av vederbörande företag. De av fördyringen under kriget förorsakade merkostnaderna ha avskrivits med intjänade vinstmedel.

I direktiven för utredningen anföres, att Norrbottens järnverk icke bör erhålla några omotiverade och dolda subventioner eller andra sådana förmåner framför privatägda företag, som skulle kunna ifrågakomma endast av den anledningen att järnverket äges av staten; det skall med andra ord konkurrera med privata företag inom järnhanteringen på lika villkor. Till yttermera visso hänvisas i statsrådsprotokollet till den av kommissionen för ekonomisk efterkrigsplanering uttalade uppfattningen, att de statsägda företagen skola följa samma affärsmässiga principer, som böra gälla för privata företag ej endast i fråga om driftsekonomien utan även beträffande pris-, kost-

nads- och räntabilitetskalkyler. Slutligen har styrelsen för Norrbottens järnverk framhållit, att frågor rörande subvention i en eller annan form icke diskuterats eller ifrågasatts.

Förbundet vill med tillfredsställelse ge sin anslutning till dessa uttalanden, som böra utgöra en grundläggande princip vid handhavandet av bolagets angelägenheter nu och i framtiden. Det bör emellertid bemärkas, att bolaget redan kommit i åtnjutande av subvention. Genom de s. k. malmavtalen mellan staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag har staten tillförsäkrats bl. a. 200 000 ton malm per år till malmbolagets självkostnadspris. Denna rätt, som innebär en betydande ekonomisk fördel, har av staten överlåtits på Norrbottens järnverk, vars nuvarande förbrukning av järnmalm utgör omkring 100 000 ton per år.

Den av bolagsstyrelsen föreslagna nedsättningen av aktiekapitalet för nedskrivning av värdet å anläggningarna, täckandet av balanserat underskott och skapandet av en reservfond är i och för sig väl motiverad. Det bör emellertid för framtiden fastslås, att det bortskrivna beloppet utgör en klar förlust, som täckts av statsmedel. Detta är desto mera angeläget som de kostnadsfördyrande faktorerna komma att göra sig gällande även vid den av styrelsen föreslagna utbyggnad av anläggningarna, som nedan närmare beröres. Det är ingalunda uteslutet, att en nedskrivning av det nya aktiekapital, som för sagda ändamål föreslås investerat i bolaget, kan bli nödvändig.

Förbundet har ansett sig böra erinra om dessa förhållanden, då det är av utomordentlig vikt, att nyssberörda grundsatser strikt följas, om Norrbottens järnverk skall kunna på ett naturligt sätt inlemmas i vår järnindustri och på likställighetens bas bjuda en sund konkurrens med de privatägda järnverken.

Beträffande den tredje frågan, utbyggandet av anläggningarna, föreslår styrelsen, att järnverket utbygges i två etapper till en kapacitet om 500 000 ton tackjärn per år. Härav skulle 350 000 ton vidareförädlas till 300 000 ton valsat stål av handelskvalitet, medan återstoden, 150 000 ton tackjärn, skulle vara avsedd att försäljas inom landet och på export. Den första etappen skulle omfatta byggandet av en koksblästermasugn med en årsproduktion om 200 000 ton, komplettering av sinterverket med tvenne pannor, utökning av thomasverket till tre konvertrar om 25 ton vardera utöver tidigare beslutade två konvertrar, komplettering av elektrostålverket med två 25-tonsgnugnar utöver den förutvarande med samma kapacitet, byggandet av ett götvalsverk för utvalsning av 450 000 ton göt per år och ett grovvalsverk för tillverkning av i första hand byggnadsjärn samt slutligen utbyggnad av hjälpavdelningar och allmänna avdelningar. Genomförandet av den första etappen skulle enligt kalkylerna medföra ett kapitalbehov om c:a 95 miljoner kronor. — För uppnående av åsyftad totalkapacitet skulle i andra etappen tillkomma antingen ytterligare en koksblästermasugn om 200 000 tons årlig kapacitet eller någon motsvarande produktionsenhet. Dessutom skulle valsverksavdelningen ytterligare utbyggas. Kostnaderna härför ha beräknats till ca 40 miljoner kronor, varför totalkostnaden för hela utbyggnadsprogrammet skulle uppgå till ca 135 miljoner kronor.

För att utröna avsättningsmöjligheterna för valsat och smitt järn och stål har bolagsstyrelsen låtit verkställa en utredning rörande behovet av dylika produkter inom landet fram till 1950. Utredningen har givit vid handen, att den nuvarande förbrukningen inom landet utan restitutioner skulle utgöra 1 200 000 ton per år, exporten uppgå till 200 000 ton och totalbehovet således vara 1 400 000 ton. Då den nuvarande årsproduktionen motsvarar 900 000 ton, erfordras följaktligen för närvarande ett tillskott genom import och inhemsk produktion av ca 500 000 ton. År 1950 beräknas den

inhemska förbrukningen ha stigit till ca 1 500 000 ton per år, exporten alltså jämt utgöra 200 000 ton och totalbehovet sålunda uppgå till 1 700 000 ton. Produktionen inom landet anses ha stigit till 1 200 000 ton, varför ett tillskott om 500 000 ton fortfarande skulle erfordras. Beräkningarna förutsätta en gynnsam konjunkturutveckling.

Jernkontoret har i sitt i ärendet avgivna yttrande ingående behandlat järnprognosen samt de tekniska och ekonomiska detaljerna rörande anläggningen och tillverkningskostnaderna. Vid dylikt förhållande anser sig Industriförbundet böra beröra endast vissa frågor.

Genom en av Jernkontoret verkställd enquête om järnverkens beslutade utbyggnader fram till 1950 har det visats, att marginalen för import och ytterligare inhemsk produktion icke utgör med än 350 000 ton. Av denna kvantitet kunna vissa specifikationer av tekniskt-ekonomiska skäl ej tillverkas inom landet utan måste anskaffas genom import. Dylika specifikationer ha beräknats omfatta en kvantitet av 65 à 70 000 ton per år. Av än större betydelse är emellertid en annan omständighet. Vårt land är ett utpräglat exportland och vår levnadsstandard ytterst beroende av vår utrikeshandel. Om vi vilja exportera, måste vi också vara beredda att importera. Järnimporten har hittills spelat en betydande roll i vår handelsbalans. Vi kunna icke rubba denna utan risk för allvarliga nackdelar. Genomsnittsimporten av järn och stål åren 1936—1939 utgjorde 480 000 ton per år, varav från Tyskland ca 120 000 ton eller $\frac{1}{4}$ -del. Från Belgien, Luxemburg och Frankrike kom ca 240 000 ton per år eller hälften av totalimporten. Sistnämnda länder liksom Storbritannien, Tjeckoslovakiet, U. S. A. och andra järnproducerande länder torde även framdeles kunna och vilja uppträda som leverantörer till Sverige. En klok handelspolitik måste jämväl hädanefter förutsätta en ganska betydande import av järn och stål, oaktat Tyskland tills vidare upphört att tjäna som leverantör av handelsjärn till Sverige.

Man har sålunda välgrundad anledning att draga i tvivelsmål, om det skall finnas utrymme för en utbyggnad av järnverket i Luleå till en så betydande kapacitet som föreslagits.

I avseende å anläggningen framhåller Jernkontoret i sitt yttrande bl. a., att oförutsedda utgifter synas genomgående för lågt beräknade samt att tiden för anläggningarnas utförande är beräknad för kort, varför en löpande valsverksproduktion i ett järnverk enligt styrelsens förslag icke torde kunna vara i gång förrän efter ett par år in på 1950-talet. Dessa erinringar synas Industriförbundet vara välgrundade. Byggnadstiden måste bli utsträckt på grund av nuvarande materialsvårigheter och med hänsyn till att Norrbottens järnverk icke bör komma i åtnjutande av någon prioritet i avseende å materialleveranser framför andra industrianläggningar.

Beräkningarna rörande tillverkningskostnaderna lämna rum för åtskilliga anmärkningar. Kalkyler saknas för färdigverken. Även om dessa verk med undantag av grovvalsverket ej ingå i den av styrelsen föreslagna första etappen, borde dock för bedömandet av projektet i dess helhet åtminstone preliminära kalkyler hava upprättats. Det allmänna påpekan det i skrivelsen, att en förädlingsprocess ovillkorligen måste leda till förbättrad ekonomi för verket, kan ej ersätta ett siffermässigt material.

Ingångsättningskostnader saknas i de lämnade kalkylerna, och detsamma gäller ränta under byggnadstiden. Vidare torde ränta böra beräknas å ett rörelsekapital, som är åtminstone fyra gånger så stort som det av styrelsen nu ifrågasatta beloppet 6 000 000: — kronor. I Jernkontorets kalkyl rörande tillverkningskostnader för grövre valsade handelsjärnsprodukter har hänsyn tagits till berörda faktorer med undantag för ingångsättningskostnaderna. Resultatet av denna kalkyl visar en tillverkningskostnad, som, om man skall

döma av erfarenheterna före kriget, gör det i hög grad tveksamt om järnverket skall kunna med utsikt till framgång upptaga konkurrensen med de utländska järnleverantörerna.

Det hör särskilt påpekats, att den svenska järnindustriens erfarenheter ge vid handen, att av kvalitativa skäl endast begränsade kvantiteter thomastål kunna avsättas på den svenska marknaden. Av denna anledning måste huvudparten av tillverkningen bestå av elektrostål, som emellertid är väsentligt dyrare i tillverkning, varför detta förhållande kommer att oförmånligt inverka på järnverkets ekonomiska resultat.

Av stor betydelse vid bedömandet av frågan om järnverkets vidare utbyggnad är hur behovet av arbetskraft skall tillgodoses dels under byggnadstiden och dels för driften av verket.

Den av styrelsen framlagda utredningen har icke närmare gått in på frågan om lösningen av arbetskraftproblemet utan endast påpekat, att underhandlingar upptagits med Luleå stad om ordnandet av bostadsfrågan och yrkesutbildningen. Efter slutförandet av nu pågående anläggningsarbeten, kommer arbetarantalet att uppgå till ca 300 man. Beträffande det framtida behovet av arbetskraft har i utredningen angivits, att järnverket, sedan det av styrelsen föreslagna utbyggnadsprogrammet i sin helhet genomförts, kommer att sysselsätta ca 2 500 man. Några uppgifter om det behov av arbetskraft, som kommer att föreligga, då den föreslagna första etappen av utbyggnadsprogrammet blivit genomförd, finnas icke. Ej heller redovisas några siffror rörande arbetskrafttågningen under byggnadstiden.

Vad först gäller behovet av byggnadsarbetare måste man räkna med att detsamma kommer att bli högst betydande. Ett stort antal byggnadsarbetare kommer samtidigt att erfordras för uppförande av bostäder m. m. för personalen vid järnverket. Även om den byggnadsarbetarkår, som för närvarande finnes i Norrbotten, är relativt stor, bl. a. på grund av att de militära anläggningsarbetena under kriget hade en betydande omfattning, torde det beträffande vissa yrkeskategorier knappast bli möjligt att inom länet tillgodose mer än en del av behovet, medan återstoden måste tillföras från annat håll. Då trä är det vanligaste byggnadsmaterialet i Norrland, torde bristen på murare bli särskilt framträdande. Det kan ifrågasättas, om en alltför kraftig ansvallning av byggnadsarbetarkåren i Norrbotten ur allmänna synpunkter är önskvärd med hänsyn till de sysselsättningssvårigheter, som kunna komma att uppstå, sedan byggnadsarbetena slutförts.

En noggrann planläggning av utbyggnadsprogrammet är erforderlig i syfte bl. a. att förhindra alltför starka växlingar i behovet av byggnadsarbetare.

I fråga om möjligheterna att tillgodose behovet av arbetskraft för driften vid järnverket må först erinras om att tillgången på arbetare inom Norrbottens län rent kvantitativt torde vara tillräcklig. Ett av de starkaste motiven för järnverkets förläggning till denna del av landet har ju också varit önskemålet att skapa ökade sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i Norrbotten. I den mån särskilda krav på yrkesskicklighet eller yrkesvana ej uppställas torde därför några svårigheter att tillgodose behovet ej komma att uppstå. Även om denna del representerar det större antalet, kommer emellertid behovet av yrkesvan och yrkesskicklig arbetskraft att bli högst betydande. Antingen måste dessa yrkesarbetare tillföras från Mellansverige, eller ock måste en omfattande yrkesutbildning för blivande arbetare vid verket igångsättas. Man har anledning betvivla möjligheten för yrkesskolorna i Luleå att på den relativt korta tid, som står till buds, hinna utbilda erforderligt antal yrkesarbetare. Utbildningsschemat vid dessa skolor omfattar för närvarande ej utbildning av järnverksarbetare, såsom smältare, valsverkspersonal etc. Skolprogrammet måste därför utvidgas i detta avseende. Därtill kommer, att den

rent skolmässiga utbildningen ej är tillfyllestgörande utan måste kompletteras med praktiskt arbete, innan den nödvändiga yrkesvanan och känslan för materialets rätta behandling uppnås. I övre Norrland saknas i väsentlig grad industriell tradition hos arbetare och arbetsledare, varför relativt lång tid erfordras för skapandet härav.

Beträffande möjligheterna att övertaga arbetskraft från den mellansvenska järnindustrien bör påpekas, att bristen på yrkeskunniga arbetare där för närvarande är ytterst kännbar, vilket haft till följd att produktionen icke kunnat upprätthållas i normal omfattning. Med hänsyn till de betydande utvidgningsplaner, som nu hålla på att genomföras vid de mellansvenska järnverken synes det vid en gynnsam konjunkturutveckling icke finnas utsikter till en ändring härutinnan till den tidpunkt, då järnverket i Luleå blivit utbyggt. Tvärtom torde det icke vara uteslutet, att bristen på arbetskraft vid järnindustrien i Mellansverige kommer att ytterligare skärpas. Under sådana förhållanden torde det icke bli möjligt för järnverket i Luleå att anskaffa yrkeskunnig arbetskraft i nämnvärd utsträckning söderifrån.

Med hänsyn till det sagda framstår det som angeläget, att järnverket inriktar sina ansträngningar på att så långt som möjligt bibringa den arbetskraft, som finnes tillgänglig i Norrbotten, erforderlig utbildning och yrkesvana. Härigenom skulle man även befrämja syftet att genom järnverkets tillkomst skapa nya sysselsättningstillfällen för Norrbottens befolkning.

Bostadsproblemet är utomordentligt knapphändigt behandlat i bolagsstyrelsens utredning. Det säges endast, att förberedande underhandlingar upptagits med Luleå stad i syfte att underlätta bostadsanskaffningen för arbetarna och deras familjer. I sammanställningen av beräknade anläggningskostnader för första utbyggnadsetappen har upptagits 1 000 000: — kronor till bostäder.

I Luleå råder för närvarande — liksom flerstädes i landet — en utpräglad bostadsbrist. Det första problemet gäller att skaffa bostäder åt byggnadsarbetarna, vilkas antal under en stor del av den egentliga byggnadsperioden torde komma att uppgå till 1 000—1 500 man. Även om man härvidlag i viss utsträckning kan anlita mera provisoriska förläggningar, inträder omedelbart frågan att anskaffa erforderligt antal permanenta bostäder till den blivande arbetarstyrkan vid järnverket och arbetarnas familjer. Det har uppgivits, att det i sammanställningen av anläggningskostnaderna upptagna beloppet om 1 000 000: — kronor för bostäder huvudsakligen är avsett till tjänstemannabostäder. Avsikten synes vara, att Luleå stad med statshjälp skall tillgodose hela det övriga bostadsbehovet. Man har anledning ställa sig frågande till om staden kan åstadkomma detta inom åsyftad tid. Det synes i hög grad angeläget, att ett detaljerat bostadsprogram med det snaraste utarbetas.

Industriförbundet hemställer, att förestående erinringar måtte beaktas vid ärendets fortsatta beredning.

Stockholm den 9 maj 1946.

Sveriges Industriförbund

SVEN LUNDBERG.

Gustaf Settergren.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttrande över en av styrelsen i Norrbottens järnverk AB till chefen för handelsdepartementet ställd skrivelse med förslag till vissa åtgärder för utvidgning av bolagets produktion.

I bolagets skrivelse föreslås en mycket betydande utbyggnad av verkets produktionskapacitet samt upptagande av valsverkstillverkning. Kostnaderna för den första utbyggnadsetappen beräknas till 95 miljoner kronor och totalkostnaderna till 135 miljoner kronor.

Landsorganisationen, som inte har möjlighet att bedöma ifrågavarande förslag från tekniska eller företagsekonomiska synpunkter, vill uttala som sin åsikt, att den hälsar varje väl planlagt projekt, som kan bidra till en rikare differentiering av det norrländska näringslivet, med tillfredsställelse. I en situation, där en stagnation inom de träförädlade industriernas utveckling, sett på längre sikt, kan befaras, synes det välbetänkt, att från samhällets sida tages ett krafttag för järnhanterings utbyggnad i Norrbotten, i synnerhet som man för avsevärd tid framåt kan räkna med ett bortfall av järnimporten från Tyskland. Hela folkhushållets intresse att få tillgång till inom landet för rimliga kostnader framställt järn och Norrbottens intresse att bereda lönande arbetstillfällen åt landsdelens alltjämt växande befolkning synas här sammanfalla. Landsorganisationen tillstyrker sålunda utbyggnadsförslaget.

Bärigheten i den till stöd för förslaget framlagda marknadsanalysen och konsumtionsprognosen förmår landsorganisationen icke bedöma. Organisationen har fäst stort avseende vid den i skrivelsen anförda uppfattningen, att en konjunkturell nedgång i järn- och stålförbrukningen i betydande utsträckning kan komma att kompenseras genom statliga och kommunala investeringar och andra konjunkturstabiliserande åtgärder från det allmännas sida. Under förutsättning av — men dock endast under denna förutsättning — att den ekonomiska politiken syftar till full sysselsättning torde risken för en felinvestering och därmed för behov av statliga subventioner vara ringa.

Fullt utbyggt skall järnverket i Luleå enligt kalkylen ge sysselsättning åt 2 500 arbetare mot för närvarande blott några hundra. Enär det torde vara meningen att i första hand sysselsätta arbetskraft från Norrbotten och erfarenheterna av järnhantering i denna landsdel äro små uppstår här ett yrkesutbildnings- och omskolningsproblem av betydande mått. Landsorganisationen förutsätter en omsorgsfull planering av utbildningsfrågan, lämpligen i samarbete med arbetsmarknadsmyndigheter och fackliga organisationer. En annan fråga, som kräver detaljplanering på längre sikt, utgöres av bostadsanskaffningen för den nya personalen. Eftersom den planerade utbyggnaden är avsedd att sträcka sig över ett flertal år torde några provisorier eller nödlösningar inte behöva tillgripas. Det ankommer givetvis i första hand på Luleå stad att ombesörja bostadsanskaffningen. Med hänsyn till uppgiftens storlek kunde det dock måhända vara lämpligt att staten medverkade till att frågan löses på ett för arbetarna tillfredsställande sätt.

Beträffande bolagets önskan att få nedsätta aktiekapitalet med ett belopp motsvarande de vid anläggningsarbeten genom prisstegring, arbetets force-

ring, otjänlig väderlek m. m. uppkomna merkostnaderna vill landsorganisationen endast uttala, att statlig företagsamhet i dessa hänseenden rimligtvis bör kunna tillämpa samma avskrivningsregler som den enskilda företagsamheten. Är tillvägagångssättet sakligt motiverat och innefattar det icke något ensidigt gynnande av bolaget i egenskap av statsägt företag har landsorganisationen givetvis inga erinringar att framställa mot styrelsens förslag till finansiell rekonstruktion.

Stockholm den 6 maj 1946.

Landsorganisationen i Sverige

AUG. LINDBERG.

Rudolf Meidner.

Till herr statsrådet och chefen för kungl. handelsdepartementet.

Genom remiss den 18 april 1946 har norrlandskommittén anmodats att avgiva yttrande över ett förslag av styrelsen för Norrbottens järnverks aktiebolag om utbyggnad av järnverket.

Med anledning härav får kommittén till en början erinra om att kommittén i utlåtande den 20 november 1944 över viss av statens industrikommision framlagd utredning rörande Norrbottens järnverk bland annat givit uttryck åt följande synpunkter. Ensidigheten i den norrländska industriens sammansättning och näringslivets därav föranledda stora känslighet för konjunktursvängningar innefattade ett av de mest framträdande problemen inom Norrlands näringsliv. Bristen på differentiering syntes vara särskilt påfallande i Norrbottens län. Detta förhållande vore ur olika synpunkter ägnat att ingiva bekymmer. Svårigheter mötte att även under normala tider bereda tillräckliga arbetstillfällen åt befolkningen i nämnda län, så mycket mer som detta uppvisade det största födelseöverskottet i landet räknat i promille av folkmängden. Man borde utgå från att, därest befolkningsöverskottet skulle kunna beredas utkomst inom Norrbottens län, en väsentlig utökning av industrien därstädes vore erforderlig. Norrbottens egenskap av gränslän syntes utgöra ett särskilt skäl att ägna uppmärksamhet åt förutsättningarna för att skapa förbättrade ekonomiska och sociala förhållanden i detta län. Enligt kommitténs mening vore det emellertid naturligt och önskvärt, att den utvidgning av den industriella verksamheten i Norrbottens län, som genom statens medverkan kunde komma till stånd, skedde på sådant sätt, att icke industrien i landet i övrigt därigenom lede obehörigt intrång. Detta önskemål tillgodosåges genom främjandet av en ökad industriell produktion av sådana varor, som landet eljest måste importera (hit hörde bland annat tackjärn av vissa slag samt valsverksprodukter). Vidare vore det önskvärt, att statens medverkan för åtsadkommande av industriell verksamhet om möjligt inriktade sig på företag, som ägde naturliga förutsättningar att bestå i konkurrensen. I detta sammanhang fästes emellertid uppmärksamheten på att en betydande del av den storindustri, som funnes i södra och mellersta Sverige, tillkommit med kraftigt bistånd från statens sida. Man borde ej heller bortse från att staten såsom ägare av stora delar av Norrlands naturtillgångar kunde anses ha en förpliktelse att ej undandraga sig ett visst risktagande, i den mån det betingades av en exploatering och förädling av dessa naturtillgångar. Sålunda anförda synpunkter ansåge kommittén allmänt sett utgöra skäl för statliga åtgärder i Norrbottens län av det slag, varpå en utbyggnad av Norrbottens järnverk skulle utgöra ett exempel. Därest överhuvud taget en utveckling av den på hemmamarknaden inriktade industrien i Norrbotten skulle eftersträvas, måste man fråga sig, om det icke låge närmast till hands att tänka på en utökad järnindustri, som borde kunna räkna med förmånliga villkor för anskaffningen av råvara och kraft liksom även med relativt billigt bränsle. På nu anförda grunder och med hänsyn till de särskilda skäl, som ytterligare framfördes i kommitténs ifrågavarande utlåtande, förordade kommittén anvisande av statsmedel för utbyggnad av Norrbottens järnverk med en tredje tackjärnsugn och ett thomasverk. Med anledning av att såsom argument mot sistnämnda anläggning framförts, att denna med hänsyn till

framtida avsättningssvårigheter för thomasgöt skulle i framtiden draga med sig fortsatt utbyggnad med ett valsverk, gav kommittén uttryck åt uppfattningen att en sådan konsekvens av anläggandet av ett thomasverk ej utgjorde ett för kommittén bärande argument mot detsamma, under förutsättning att en dylik utbyggnad vid verkställd utredning skulle befinnas lämplig.

Av vad norrlandskommittén sålunda anfört i sitt tidigare utlåtande framgår, att kommittén måste med tillfredsställelse hälsa en fortsatt utbyggnad av Norrbottens järnverk. Det nu framlagda förslaget ligger ock såtillvida i linje med kommitténs uttalanden, som ett utbyggt järnverk att döma av de gjorda kalkylerna varken behöver föranleda ett intrång i järnindustrien inom övriga landet eller bliva beroende av möjligheterna till export på utlandet. I fråga om den föreslagna utbyggnadens omfattning samt förslagets tekniska utformning i övrigt har det givetvis icke varit möjligt för kommittén att med den korta remisstid, som stått till förfogande, ingå på någon granskning, vilket icke heller torde ha varit åsyftat med remissen. Detsamma gäller de kalkyler, som framlagts i fråga om det utbyggda företagens räntabilitet. I sistnämnda avseende vill kommittén allenast hänvisa till att fraktförhållandena för såväl erforderliga råvaror som framställda produkter torde komma att få en icke oväsentlig betydelse för företagens ekonomi. Kommittén vill för sin del ytterligare fästa uppmärksamheten på att en sänkning av frakterna även skulle kunna förbättra förutsättningarna för den manufaktur och småindustri, som åsyftats skola följa med järnverkets utbyggnad. Såsom styrelsen antytt avser norrlandskommittén att framlägga vissa förslag om ändringar i gällande frakttaxor till fördel för Norrland och då framför allt övre Norrland.

Som ett av motiven för en utbyggnad av Norrbottens järnverk har anförts önskvärdheten att bereda ökade sysselsättningsmöjligheter för befolkningen i Norrbottens län. Det kan förefalla tveksamt, om det är möjligt att till den tid, då enligt styrelsens beräkningar den föreslagna utbyggnaden skall vara färdigställd, från Norrbottens län anskaffa tillräckligt antal yrkeskunniga arbetare för järnverket. Kommittén hyser visserligen icke i och för sig betänkligheter mot att ett visst utbyte av arbetskraft mellan Norrland och övriga landet kommer till stånd utan anser tvärtom en sådan rörlighet kunna vara till fördel. Emellertid torde det i nuvarande läge ej vara lämpligt att i större omfattning överföra arbetskraft till Norrbotten från andra delar av landet för här avsett ändamål. Det kan vara tveklöst, om det vid rådande brist på arbetskraft inom landet ens skulle vara möjligt för järnverket att erhålla sådan arbetskraft söderifrån. Med hänsyn till det sagda synes det naturligt, att utbyggnaden ej sker i snabbare takt än att behovet av arbetskraft till huvudsaklig del kan fyllas genom rekrytering från den norrbottniska befolkningen. Av vikt synes i varje fall vara, att åtgärder i lid vidtagas för att ordna den yrkesutbildning, som må erfordras för blivande arbetare vid järnverket.

Vad slutligen angår den föreslagna finansieringen av utbyggnadsåtgärderna anser kommittén det kunna ifrågasättas, om icke denna i förhållandevis alltför hög grad bygger på upplåning. Inom näringslivet torde det i allmänhet eftersträvas, att företag i större utsträckning än här avsetts bygger på eget kapital. Det kan förtjäna erinras om att lagberedningen i motiven till sitt den 28 februari 1941 avgivna förslag till lag om aktiebolag m. m. (SOU 1941: 9), vilket förslag legat till grund för 1944 års aktiebolagslag, hänvisat till att såsom en genomsnittsregel från företagsekonomisk synpunkt tämligen allmänt uppställdes den grundsatsen, att ett bolag ej borde arbeta med mindre eget kapital än som motsvarade hälften av dess omslutning (s. 273).

Det synes kommittén önskvärt, att för uppnående av jämförbarhet mellan statsägda och enskilda företag här åsyftade principer tillämpas även för de förstnämnda. Även andra skäl tala enligt kommitténs mening för att aktiekapitalet sättas väsentligt högre än som förordats av styrelsen, och detta särskilt om den andra etappen i utbyggnaden ej avses skola på nytt föranleda utökad aktieteckning.

I detta ärendes handläggning ha, förutom undertecknade, deltagit ledamöterna Andersson, Granström, Hedlund, Kempe, Mäler, Nyström och Strindlund.

Stockholm den 7 maj 1946.

NILS MALMFORS.

Yngve Ericsson.